

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİSİPLİNLER ARASI AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
DİSİPLİNLER ARASI AİLE DANIŞMANLIĞI TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**KIZ ERGENLERDE EBEVEYNE BAĞLANMA DÜZEYİ İLE ÇATIŞMA
ÇÖZME DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Seher KÜMÜŞ

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Temmuz, 2021**

KIZ ERGENLERDE EBEVEYNE BAĞLANMA DÜZEYİ İLE ÇATIŞMA ÇÖZME
DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Seher KÜMÜŞ

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Disiplinler Arası Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Hatice HARMANCI

Konya
Temmuz 2021

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 3 ay ertelenmiştir.²

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

07 Temmuz 2021

Seher KÜMÜŞ

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Dr. Öğretim Üyesi Hatice HARMANCI danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim..

07 Temmuz 2020

Seher KÜMÜŞ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca desteğini hissettiğim kıymetli Hocam Dr. Öğretim Üyesi Hatice HARMANCI'ya;

Yol arkadaşım, eşim Mehmet Erol'a, ilk göz ağrım kızım Ebrar'ıma ve can oğlum Mehmet Erol'a en yürekten Őükranlarımı sunuyorum.

Temmuz, 2021

Seher KÜMÜŞ

ÖZET

Seher KÜMÜŞ

Kız Ergenlerde Ebeveyne Bağlanma Düzeyi İle Çatışma Çözme Davranışları

Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2021

Ergenlik dönemi, son yıllarda birçok araştırmaya konu olmuş önemli bir gelişim dönemidir. Ergenin bu dönemde kuracağı sosyal ilişkiler, ruhsal gelişimini etkilerken yine bu süreçte yaşayacağı duygusal kırılmalar da kişilik yapılanmasını etkileyecektir. Ebeveyne bağlanma, bireyselleşme ve sosyalleşme adına yaşamın temel adımıdır. Bu araştırmanın amacı da 11-14 yaş aralığındaki kız ergenlerin erken dönem bağlanmasının akranla kuracağı duygusal ilişkiye ve bu ilişkide karşılaşacağı sorunlara çözüm bulma aşamasına etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırmanın evreni, ilköğretim okullarında öğrenim gören 11-14 yaş aralığındaki kız öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda, ikisi özel ikisi devlet ilköğretim okulunda (kız imam hatip) öğrenim gören 569 kız öğrenci çalışma grubumuzu oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, “Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği (EABE), “Çatışma Çözme Davranışı Belirleme Ölçeği (ÇÇDB)”ve “Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında olası ilişkileri tespit etmek amacıyla t testi ve ki-kare önemlilik testleri kullanılmış olup ergenlerin ebeveyne bağlanma puanları ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkinin varlığı araştırılmıştır.

Araştırma sonucunda kız ergenlerin bağlanma davranışının anne babanın birlikteliğine göre, annenin yaşına göre farklılaştığı görülmektedir. Akran ilişkilerindeki çatışma çözme davranışları ile ebeveyne bağlanma davranışları arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne ve babanın birlikteliği bağlanma davranışını da çatışma çözme davranışını da pozitif yönde etkilemektedir. Anneye olumlu bağlanma babaya bağlanmayı pozitif yönde etkilerken bu durum saldırganlık davranışını azaltmakta ve kız ergenin çatışma çözme davranışını da güçlendirmektedir.

Kız ergenlerin çatışma çözme davranışı ile annenin eğitim durumu, annenin yaşı, anne ve babanın birlikteliği, kız ergenlerin yaşı, sınıf ve okul türü arasında da anlamlı bir ilişkinin bulunduğu araştırmanın bulgularındandır.

Anahtar kelimeler

Ergenlik dönemi, bağlanma, kişilerarası ilişkiler, çatışma çözme davranışı

ABSTRACT

Seher KÜMÜŞ

Investigating the Relationship between Level of Parental Attachment and Conflict
Resolution Behaviors in Female Adolescents

Master Thesis Konya, 2021

Adolescence is an important developmental period that has been the subject of many studies in recent years. Whereas the social relations that an adolescent will establish in this period affect his/her spiritual development, the emotional ruptures he/she will experience in this process also affect his/her personality structuring. Attachment to parents is the basic step of life on behalf of individualization and socialization. The study aimed to examine the effect of early attachment cases of girls between the ages of 11-14 on the emotional relationship they will establish with their peers and the stage of finding solutions to the problems they will encounter in this relationship.

The universe of this research consists of female students aged 11-14 studying in primary schools. In this context, our study group consists of 569 female students, two of whom have studied in private and two in public primary schools (Islamic divinity school for girls). As data collection tools, "Inventory of Parents and Peer Attachment (IPPA), the "Conflict Resolution Behavior Determination" Scale (CRBDS), and the "Personal Information Form" were used in the study. In order to determine possible relationships between dependent and independent variables, t-test and chi-square significance tests were implemented, and the existence of the relationship between adolescents' parental attachment scores and conflict resolution behaviors was investigated respectively.

The research results revealed that the attachment behavior of female adolescents differs according to the union of the parents and the age of the mothers. A positive and significant relationship was also found between conflict resolution in peer relationships and parental-attachment behaviors. The coexistence of mother and father positively affects both attachment behavior and conflict resolution attitude. While positive attachment to the mother positively affects attachment to the father, this situation reduces the aggressive behavior and strengthens the conflict resolution behavior of the adolescent girl.

A significant relationship was found between the conflict resolution behavior of female adolescents and the educational status of the mother, the age of the mother, the union of the mother and father, the age of the female adolescents, class, and school type.

Keywords

Adolescence, attachment, interpersonal relationships, conflict resolution behavior

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
1.GİRİŞ:.....	1
1.1. Araştırmanın alt problemleri.....	4
1.2. Araştırmanın amacı.....	6
1.3. Araştırmanın önemi.....	6
1.4. Araştırmanın varsayımları.....	7
1.5. Araştırmanın sınırlılıkları.....	7
1.6. Araştırmanın tanımları.....	8
2. ERGENLİK DÖNEMİ.....	9
2.1. Ergenlik	9
2.1.1. İlk Ergenlik Süreci.....	10
2.1.2. Orta Ergenlik Süreci.....	11
2.1.3. Son Ergenlik Süreci.....	11
2.2. Ergenlik Döneminde Yaşanan Değişim Evreleri.....	12
2.2.1. Ergenlikte Fiziksel (Bedensel) ve Cinsel Değişim.....	14
2.2.2. Ergenlikte Bilişsel Değişim.....	15
2.2.3. Ergenlikte Kişilik Değişimi.....	16
2.2.4. Ergenlikte Ahlâki Değişim.....	18
2.2.5. Ergenlikte Toplumsal Değişim.....	19
2.3. Ergenlikte Çocuk Ebeveyn İlişkisine Bakış.....	20
2.4. Ergen ve Akran İlişkisine Bakış.....	23
2.5. Ergen ve Okul İlişkisine Bakış.....	25

3. BAĞLANMA KURAMI.....	28
3.1 Bağlanma Kuramının Gelişimi.....	28
3.2. Bağlanmaya Kuramsal Çerçeveden Bakış ve Temel Kavramlar.....	33
3.3. Bağlanmada İçsel Çalışma Modelleri.....	36
3.4. Bağlanmada Devam (Süreklilik).....	41
3.5. Üç Temel Gelişim Aşaması ve Bağlanma.....	42
3.5.1. Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma.....	43
3.5.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma.....	45
3.5.3. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma.....	47
4. KİŞİLERARASI İLİŞKİLER.....	50
4.1. Kişilerarası İlişkilere Kurumsal Açından Bakış.....	51
4.2. Kişilerarası İlişkilerde Bağlanma Kuramına Bakış.....	52
4.2.1. Erken Dönem Bağlanmasının Kişilerarası İlişkilere Etkisi.....	55
4.2.2. Kişilerarası İlişkilerin Gelişimsel Süreçteki Yeri ve Önemi.....	57
4.2.3. Ergenlik Dönemi ve Kişilerarası İlişkiler.....	58
4.3. Kişilerarası İlişkileri Şekillendiren Etmenler.....	59
4.3.1. Kişilik Yapılanmaları.....	60
4.3.2. Mükemmeliyetçilik.....	61
4.3.3. Kontrolün Kendilik ve İlişkisel Boyutu.....	62
4.3.3.1. Kişilerarası İlişkide Olumsuz Kendilik.....	63
4.3.4. Duygu Düzenleme Kapasitesi.....	64
4.3.5. Etkileşime Açıklık.....	64
4.3.6. Diğerine Hissedilen Yakınlık ve İlgi.....	65
4.4. Ebeveyn Yaklaşımları.....	65
4.4.1. Kişilerarası İlişkide Bağımlı ve Bağlı Tutumların İlişkiye Yansıması.....	66
5. ÇATIŞMA ÇÖZME.....	68
5.1. Çatışmaya Kuramsal Bakış.....	68
5.2. Çatışmada Farklılaşma.....	71
5.3. Çatışmayı Tetikleyen Sebepler.....	71
5.4. Çatışma Çözümünde Etkili Olan Davranımlar.....	73
5.5. Çatışma Çözmede Temel Yaklaşımlar.....	78
5.6. Çatışma Çözümünde Kullanılan Basamaklar.....	79

5.7. Çatışma Çözümünde İletişim Yetileri.....	81
5.8. Ergenlik Dönemi Çatışma ve Çatışma Çözme Davranımı.....	81
6. YÖNTEM.....	85
6.1. Araştırma Modeli.....	85
6.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	86
6.3. Veri Toplama Araçları.....	87
6.4. Verilerin Analizi.....	89
6.5. Bulgular ve Yorumlar.....	89
7. TARTIŞMA.....	107
8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121
8.1. Araştırmanın sonuçları	121
8.2. Öneriler.....	124
KAYNAKLAR.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	149
EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	150
EK 2. ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞI BELİRLEME ÖLÇEĞİ (ÇÇDBÖ)... ..	160
EK 3. EBEVEYNE ve AKRANA BAĞLANMA ÖLÇEĞİ (EABÖ).....	164

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dönemler bazında bağlanma davranışları.....	42
Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Sosyo-demografik Özellikler.....	90
Tablo 3. Ölçek ve Alt Boyutlarına İlişkin Güvenirlilik Analizi Sonuçları.....	92
Tablo 4. Anneye Bağlanma Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	92
Tablo 5. Anneye Bağlanma Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	93
Tablo 6. Saldırganlık Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	94
Tablo 7. Problem Çözme Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	95
Tablo 8. Annenin ve Babanın Öğrenim Durumuna Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	96
Tablo 9. Annenin Çalışma Durumuna Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Mann-Whitney U Testi sonuçları.....	97
Tablo 10. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğuna Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	97
Tablo 11. Kardeş Sayısına Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	98
Tablo 12. Anne Babanın Birlikteliğine Göre Bağlanma Puanın Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	98
Tablo 13. Aile Türüne Göre Bağlanma Puanın Farklılığının Tespiti İçin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	99
Tablo 14. Anne ve Babanın Yaşına Göre Bağlanma Puanın Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	99
Tablo 15. Annenin Eğitim Durumuna Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	100
Tablo 16. Annenin Çalışma Durumuna Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	100
Tablo 17. Annenin Ve Babanın Yaşına Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	100
Tablo 18. Annenin Babanın Birlikteliğine Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	101
Tablo 19. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğuna Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	102
Tablo 20. Kardeş Sayısına Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	102
Tablo 21. Yaşa Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	102

Tablo 22. Okul türüne Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	103
Tablo 23. Sınıfa Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	103
Tablo 24. Gelir Düzeyine Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	104
Tablo 25. Sınıfa Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	104
Tablo 26. Anneye ve Babaya Bağlanma ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Rho Korelasyon Analizi Sonuçları.....	105

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Davranışsal bağlanma sistemi.....	35
Şekil 2. Bağlanmanın 3 Temel İşlevi.....	35
Şekil 3. Yetişkin Bağlanma Modeli	49
Şekil 4. Çatışmanın Nedenleri Şeması.....	73
Şekil 5. Çatışma çözme stratejileri.....	76

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama

EABE :	Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği

ÇÇDBÖ:	Çatışma Çözme Davranışı Belirleme Ölçeği

1. GİRİŞ

Bu araştırma, 6,7 ve 8. sınıfta öğrenim gören kız öğrencilerin ebeveyne bağlanma düzeyleriyle, akran ilişkisindeki karşılaşacakları çatışmaları çözme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla planlanmıştır. Çalışmada kullanılan kişisel bilgi formundaki sosyo-demografik değişkenler ile bağlanma ve çatışma çözme davranımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Sosyo-demografik değişkenler; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, anne babanın birlikteliği, ailenin gelir düzeyi, geniş ya da çekirdek ailede yaşıyor olma, devam ettiği sınıf ve okul türüdür.

Bağlanma, bireyin yaşamındaki ilk sosyal adımlarıdır. Bebeğe ilk bakım veren kişi genellikle annedir. İlk bakım verenle başlayan bu süreç yaşamın ilerleyen yıllarında kurulacak ilişkilerin de temelini atacaktır. Bu bağlamda bağlanmayı, “birey için değerli olan ötekiyle temel ihtiyaçlarının (duygusal ve fiziksel) giderilmesi adına kurulan ve daha sonraki ilişkilerini de etkileyecek temel bağ”, olarak nitelendirebiliriz. Bağlanma Kuramında kullanılan “beşikten mezara” kavramı, kurulan bağın hayatın ilk dönemlerinden başlayıp sonraki gelişim dönemlerinde de devam eden bir süreç olduğunu göstermektedir (Korkut, 2012). Bu süreç hem duygusal hem de fiziksel bir yatırımdır. İlk başlarda beslenme ve temel ihtiyaçlar üzerinden kurulan bağ, biyolojik bir görünüme sahip olup özellikle fiziksel ihtiyaçların karşılanması temelli olarak, ilerleyen süreçte psikolojik ihtiyaçların karşılanması ile ikincil bir anlam kazanmaktadır (Ruppert, 2011). Zaman içinde ise bu süreç çocuk tarafından içselleştirilmektedir. Bebeğin ilk bakım vereni ile hem kendisine hem de diğerlerine yüklediği anlam, dolayısıyla da geleceğe yüklediği anlam kişilerarası ilişkilerinin de temelini oluşturmaktadır (Bowlby, 2014).

Yeni doğanla ilk nesnesi arasında kurulan bağlanma, ergenlik sürecinde farklılaşarak akran bağlanması şeklinde aktif hale gelmektedir. Ebeveynlerle başlayan erken dönem bağlanma ilişkisi kardeşler, arkadaşlar ve öğretmen gibi önemli olan diğerleriyle kurulan sosyal bağlar ile de, ilişki yelpazesi genişlemektedir. Yetişkinlikte ise karşı cinsle kurulan bu bağ, kurulacak aile bağlarına temel teşkil edecektir (Stern, 2012). Bağlanma teorisinde bir ötekinin varlığı ve ona yaklaşım önemli bir denklem olup bu denklemde ötekinin varlığına yüklenen anlamı da yine erken dönem bağlanma belirlemektedir (Bowlby, 2012). Doğumla başlayan süreç, ilk öğrenmelerin başladığı süreçtir ve bu sürecin merkezi

de ailedir. Ailedeki sağlıklı işleyiş, fonksiyonel örüntüler çocukların bireyselleşmesinde, bir ayrışma ve kendilik süreci olan ergenlikte, akran ilişkilerinde, okul yaşamında oldukça etkilidir (Koç, 2004).

Ergenlik, birçok çalışmaya konu olmuş, merak uyandıran bir gelişim dönemidir. Ergen kelimesinin köküne baktığımızda Batı literatüründeki “adolescent” kavramıyla karşılaşmaktayız. Gelişmek, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolesce” eyleminden türeyen bu kelime aynı zamanda bir ayrışma, bireyselleşme ve kendilik sürecinin de varlığına işaret etmektedir (Muuss, 1990).

Ergenlik dönemi zorlu bir geçiş dönemidir ve bu dönemde ergen kendilik adına içsel bir savaş vermektedir. Ergen zihninin derinliklerinde, dış dünyanın fark edemediği, (ebeveyn ya da öğretmen) duygu ve düşüncelerle bir sorgulama süreci hakimdir (Çuhadaroğlu vd., 2004). İç dünyasında sorgulamayı yaparken diğer taraftan da akran, okul gibi ebeveynleri haricindeki ötekilerle yeni bir iletişim sürecine girmek suretiyle kendi olma ve farklılaşmayı deneyimlemektedir (Özyürek, 2015). Bu dönemde dengeler değişmektedir. Yaşamında ve iç dünyasında bedensel, ruhsal, zihinsel olarak farklılaşan ergenin, ebeveynlerine bakışı, onlarla olan ilişkisi, akranla kurduğu iletişimle yeniden şekillenmektedir ve bu yeni sistemde bağlanma figürü, akrandır (Alisinoğlu, 2002).

Ergenlikte çocukluk yıllarında kurulan ilişki yelpazesine yeni roller eklenmektedir (Şengönül, 2017). Bedensel, ruhsal, zihinsel alanlarda farklılaşan ergenin, ebeveynine yüklediği anlam da değişecek ve ebeveynle olan bağ akranı yönelecektir (Bayraktar vd., 2009; Eisenberg ve Morris, 2004). Bu yeni kurulan bağa anlam veren ise yine erken dönemde ebeveyniyle kurduğu bağlanma sürecidir. Diğer taraftan sağlıklı akran ilişkisi, bu süreçte karşılaşılan sorunların sağlıklı çözümü itibarıyla, yetişkinlik yıllarındaki yaşam döngüsüne de yatırım olacaktır (Sümer, 2005). Dolayısıyla, yaşamın ilerleyen yıllarındaki kurulan ilişkilerin doğallığı ve ilişkinin sağlıklı devamı, bu süreçlerin sağlıklı yaşanmasına dayanmaktadır.

Kendini güvende hisseden ergen, hem akranları arasında, hem de aile ortamında kendini gerçekleştirme adına daha kolay adımlar atacaktır. Ebeveyn ilişkisinden farklılaşan akran ilişkisinde, ergenin kendini tanıma ve kendini keşfetme gibi önemli görevleri bulunmaktadır. Bu süreç sancılı bir geçiş olup bu süreçteki yaşanan çatışmalar ve bu çatışmalara karşı sergilediği tutum, ergenin akran ilişkilerini daha da önemli hale

getirmektedir (Türkkan, 2011). Akranlarıyla sağlıklı ilişki başlatabilen ve bu süreci sağlıklı devam ettirebilen ergenlerin yetişkinlik yıllarındaki sosyalleşme yaşantıları, daha sağlıklı olacaktır (Sümer, 2006).

Ergenin sosyalleşmesindeki en temel unsur, akran ilişkisinde ve akademik noktada sahip olduğu yeni rollerdir. Bu yeni rollerle aile ve akran yeniden anlamlandırılır. Kendine yüklediği anlam yeniden değerlendirilir, sorgulamalar başlar ve farkındalık artar (Kuzgun, 1972). Bu farkındalık ve sorgulama döngüsü, ergenin bağımsızlığa geçiş aşamasıdır. Diğerleri tarafından kabul edilirlilik, sağlıklı duruş sergileyebilmek ve deneyim kazanmak, ergenin sosyalleşme adına, kendiliği adına ve bireyselleşmesi adına en büyük kazancıdır (Yörükoğlu, 1985).

Sosyalleşme noktasında sorun yaşayan ergenlerde ise akran dışlaması, zorbalığı ve yalnızlık, ergenin yetersiz sosyal davranışlar göstermesine neden olmaktadır. Bu süreç ergenin kendiliğini zedelerken, akran ilişkilerini de olumsuz etkileyecektir. Sosyalleşmedeki bu eksiklik ve yetersizlik yanlış savunma mekanizmalarını tetiklerken, ergenin keşfetme sürecini de baltalayacaktır. Sorun çözemeyen ergen ise ilişkilerinde ya savaşmayı tercih edecek ya da kaçacaktır. Kaçınan yapıdaki ergen yaşadığı yalnızlıktan dolayı depresyon ve anksiyeteye daha yatkın hale gelirken, savaşan ergen ise saldırgan ve tepkisel davranarak sorunu dışsallaştıracaktır. Her iki ergenin de sorun çözme tarzı, ebeveyniyle kurduğu ilişkinin yansımasıdır (Akdağ, 2011).

İlişkilerdeki bu sağlıksız çatışma, arkadaşlık başlatma, devam ettirme ve akranlara bağlanmada sorunlar yaşanmasına da neden olacaktır. Sorun çözebilen ergenin ebeveyniyle kurduğu sağlıklı bağlanma süreci, sosyalleşmesini, akran ilişkilerini, kişilerarası ilişkide ve çatışma çözmede empati yapabilmesini, kültürel değerlere bağlılığını ve ahlaki duruşunu da etkilemektedir. İşte bu bağlamda kişilerarası ilişkide yaşanan çatışmanın temel dinamikleri ebeveynle bağlamayı önemli kılarken, bu süreçte akranla yaşadığı çatışmaları çözüme götürme girişimleri de ergenin kimlik gelişiminde, sosyalleşmesinde önemli yere sahip olacaktır; çünkü çatışma, sosyalleşmenin doğal bir sonucudur (Adams, 1995).

Bu yönüyle çatışma, sağlıklı ilişkilerde değişim, farklılık ve üreticiliği destekleyen, karar verme kapasitesini arttıran, empatiyi güçlendiren, kişilerin daha olumlu bakış açısı geliştirmelerini sağlayan bir yapıya sahiptir (Koruklu, 1998).

Ergenin sosyalleşmesinde temel referans noktası olan kişilerarası ilişkilerde, bireyin ötekiyle olan iletişiminin yanı sıra, var olan ilişkiyi devam ettirebilmesinde etkili olan davranış, duygu ve düşünce kalıpları önemlidir. Sosyalleşmede bir ötekinin varlığı kişinin ilişkiyi değerlendirmesinde ve ilişkideki rolünü benimsemesinde etkilidir (Taştan, 2004). Bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak bir değişim geçiren ergenin yaşamındaki sağlıklı aile bağları, sağlıklı kimlik kazanımında ve yetişkinlik yıllarındaki sağlıklı eş ve iş ilişkisinde önemli yere sahiptir. Bu çalışmada, önemli gelişim evrelerinden olan ergenlik dönemi kız ergenlerin kişilerarası ilişkide (akranla) yaşadıkları çatışma çözümüne olan yaklaşımları açısından değerlendirilmeye alınırken, bu önemli evreyi etkileyen temel bileşen olarak da ebeveyne bağlanması merkeze alınarak, literatür taraması yapılmıştır.

1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

Çalışmada kız ergenlerin sosyo-demografik özellikleri; yaş, doğum sırası, kardeş sayısı, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu, annenin çalışma durumu, ailenin gelir durumu, ailenin çekirdek ya da geniş aile olması, sınıf düzeyi, okul türü gibi değişkenlerle incelemeye alınmıştır.

Çalışmanın bağımlı değişkeni;

(1) Kız ergenlerin ebeveyne bağlanma davranışları,

(2) Kız ergenlerin akran ilişkilerindeki çatışma çözme davranışlarıdır.

(1) Kız ergenlerdeki sosyo-demografik değişkenlerin (yaş, doğum sırası, kardeş sayısı, anne-baba eğitim durumu, annenin çalışma durumu, ailenin gelir durumu, çekirdek ya da geniş ailede yaşamak, sınıf düzeyi, okul türü, anne-babanın birliktelik durumu, anne-babanın yaşı) ebeveyne bağlanma davranışı üzerinde belirleyici bir fonksiyonu var mıdır?

(a) Annenin eğitim durumuna göre kız ergenlerin bağlanma davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

(b) Annenin çalışma durumuna göre, kız ergenlerin bağlanma davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

(c) Ailedeki doğum sırasına göre, kız ergenlerin bağlanma davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

- (d) Anne-babanın eğitim durumuna göre, kız ergenlerin bağlanma davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (e) Ailedeki kardeş sayısına göre, kız ergenin bağlanma davranışı anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (f) Anne-babanın ayrı olup olmamasına göre, kız ergenin bağlanma davranışı anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (g) Çekirdek ya da geniş ailede yaşıyor olmakla, kız ergenin bağlanma davranışı anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (h) Anne-babanın yaşına göre, kız ergenin bağlanma davranışı anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2. Kız ergenlerin çatışma çözme davranışları, sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşma var mıdır?

- (a) Annenin eğitim durumu ile kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (b) Annenin çalışıp çalışmaması ile kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (c) Anne-babanın yaşı ile kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (d) Anne-babanın ayrı olup olmaması ile kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (e) Ailedeki doğum sırası ile kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (f) Kardeş sayısı ile kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (g) Yaş ile, kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (h) Okul türü ile, kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

- (i) Sınıf düzeyiyle, kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (i) Algılanan gelir düzeyiyle, kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (j) Çekirdek ya da geniş ailede yaşama ile, kız ergenlerin çatışma çözme davranışları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- (3) Ebeveyne bağlanma düzeyi ile kız ergenlerin çatışma çözme davranışları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma, ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören kız öğrencilerin ebeveyne bağlanmalarının, akran ilişkilerinde yaşanan çatışmayı çözme becerilerine olan etkisini incelemek üzere planlanmıştır. Aynı zamanda çalışmada kullanılan kişisel bilgi formunda bulunan sosyo-demografik değişkenlerle araştırmanın temel değişkenleri arasındaki bağ da ele alınmıştır. Yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, anne babanın birlikteliği, ailenin gelir düzeyi, geniş ya da çekirdek ailede yaşıyor olma, sınıf düzeyi ve okul türü gibi bağımsız değişkenlerin sürece etkisinin incelenmesi de çalışmanın temel konularıdır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bağlanmanın kişilerarası yaşanan çatışmaların çözümlenmesinde, bu süreçte karşılaşılan tepkilere sağlıklı geri dönüşler verilebilmesinde, çatışmayı çözme adına duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde ve nihai olarak da kişilik gelişiminde temel bir süreç olduğu bilinmektedir (Taştan, 2006). Ergenin erken dönemdeki iletişimde aileden edindiği ilişki örüntüleri ve sorun çözme kapasitesi, akran ilişkilerine yansıtacaktır (Türnüklü, 2004). Yetişkinliğe atılan bu dev adım, ilk olarak akran ilişkilerinde ve okul yaşamında kendini gösterecektir. Akademik yapı ve akran ilişkisi, bu bağlamda geleceğe yön veren temel sistemlerdendir. Her ergen, bu sisteme kendi içsel modellerini yansıtacaktır. Bu bilgiler ışığında, ergenin ebeveyne bağlanma sürecinin, ergenin akran ilişkilerini, eğitim hayatını ve kişilik gelişimini de etkileyeceği gerçeği, araştırılması gereken önemli bir konudur.

Ergenin sağlıklı kimlik kazanımında önemli yere sahip olan iki önemli sosyal yapı olan aile ve akran ilişkisinin okul yaşamındaki etkileri, bu çalışmanın odak noktası olup ebeveyn bağlanmasının ergenin akran ilişkilerini ve bu ilişkideki çatışma çözme becerisini hangi boyutta etkilediği incelenmiştir.

Ergenlerin akran ilişkileri ve bu süreçte yaşanan sorunlara yaklaşımında ebeveyne bağlanma sürecinin etkisinin ele alınması, ergenin sosyal gelişiminin ve kişilik oluşumunun anlamlandırılmasında önemli bir noktadır. Bu alanda salt kız çocuklarına yönelik yapılmış çalışmanın yeterli olmayışı da, literatür taraması sonucu ulaşılmış bilgidir. Zira, bağlanma, kız ve erkek çocuklarındaki farklılığın hem ergenliğe hem de yetişkinliğe yansımış olacağı da önemli bir gerçek olup, her iki cinsin sosyalleşmedeki farklılıkları akran ilişkilerine de yansıyacaktır.

Bu genel kanı doğrultusunda çalışmada 11-14 yaş aralığındaki kız ergenlerin ilk sosyal alanı olan aileden akran ve okul sistemine geçişinde, anne ve babadan öğrendiklerinin akran ilişkisine ve bu ilişkideki çatışma noktalarını çözme becerisine olan etkisinin irdelenmesi doğrultusunda cevaplar aranmıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

- Çalışmaya katılan kız ergenlerin ölçek sorularını cevaplarken doğru anlayıp, herhangi yanıltıcı unsur olmaksızın düşüncelerini doğru biçimde yansıttıkları,
- Çalışmada kullanılan örneklemin tüm evreni temsil gücünün yeterli olduğu,
- Araştırmada bilgi toplamak için kullanılan ölçeklerin araştırma amacına ve araştırma hipotezlerinin testi için uygun olduğu,
- Kullanılan istatistiksel testlerin araştırmanın amacına ve sonuçlarının tespitine uygun olduğu,
- Bilgi toplamak amacıyla kullanılan ölçeklerin geçerli ve güvenilir olduğu,
- Çalışmada elde edilen sonuçların değerlendirilmesinde %5 ile %1 hata payı olabileceği varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu çalışmada 11-14 yaş aralığındaki kız ergenlerin ebeveyne bağlanmaları ve bu bağlanmanın akran ilişkisindeki çatışma çözme davranışına etkisi araştırılmıştır. Araştırma bulguları, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Konya merkezde bulunan

Meram, Selçuklu, Karatay ilçelerinden evreni temsil yeterliliği olan ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

- 11-14 yaş aralığındaki 6. 7. 8. sınıflarda öğrenim gören, tesadüf olarak seçilmiş kız öğrencilerle sınırlıdır.
- Araştırma verileri, öğrencilere uygulanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Ebeveyn ve Akarana Bağlanma Ölçeği” ve “Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği” verileri ile sınırlıdır.
- Araştırma amaçları sorulan sorular ile sınırlıdır.
- Araştırma sonuçları çalışmada kullanılan istatistiksel testler ile sınırlıdır.
- Örnekleme oluşturan kız ergenlerin veri toplama amaçları kapsamında ölçeklere verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.
- Araştırma, konu ile ilgili ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Tanımları

Bağlanma: İnsanların kendileri için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlıdır (Ainsworth, 1991; Bowlby, 2012).

Ergenlik Dönemi: Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olup aynı zamanda da sürecin sağlıklı işlediğine dair bir işarettir. Bedendeki değişiklikler, cinsiyete yönelik olgunlaşma ve üreme fonksiyonlarının varlığı ile kendini gösteren süreçtir (Kulaksızoğlu, 2013).

Kişilerarası İlişkiler: İnsanoğlu yaşamın erken dönemlerinde ihtiyaçlarını karşılamak ve diğerleriyle olan ilişkilerinde uyumu sağlamak adına iletişime geçer. Kişilerarası ilişkilerde ise düzen ve tekrar hakimdir. Deneyimlenen duygu, düşünce ve davranış sistemlerini ifade eder (Leary, 1957).

Çatışma: Çatışma, taraflar arasında yaşanan bir uyuşmazlık durumu olup, tarafların birbirleriyle çelişen isteklerinin, duygusal ihtiyaçlarının, inançlarının, duruşlarının yine birbirlerine karşı olarak yorumlanması ya da tarafların içinde buldukları süreçte, istenen sonuca beraber varıp varamayacaklarına yönelik düşünce ve inançların olma durumudur (Bilgi, 2018).

Çatışma Çözme: Taraflar arasında yaşanan anlaşmazlık durumunun sonlandırılması, sağlıklı iletişim sürecinin başlatılması, üretici çözüm seçeneklerinin devreye sokularak, karar verme sürecinin başlatılması durumudur (Mourer, 1991; Taştan, 2010).

2. ERGENLİK DÖNEMİ

2.1. Ergenlik

Yaşamın gelişim dönemlerinin biyolojik, psikolojik ve toplumsal açıdan en aktif dönemi, ergenlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Latince “adolescent” kelimesinden türeyen ergenlik terimi, gelişmek, olgunlaşmak anlamına gelen bir sürecin açılımıdır (Orvin ve George, 1997). Diğer tanımlamalara bakacak olursak, ergenlik süreci, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki bir geçiş aşaması ya da çocuğun ebeveynlerinin kontrolüne ve korumasına daha az ihtiyaç hissettiği, fizyolojik yapının bir yetişkin seviyesine benzemeye başladığı ve bu yeni süreçte sosyal ortamlardaki duruşunun da farklılaştığı bir gelişim evresi, olarak da tanımlanmaktadır (Adams, 1995). Bu dönemdeki kilo, boy artışı, yani, fiziksel yapıdaki değişiklikler ve duygulanımdaki farklılıklar hem içsel olarak hem de sosyal ilişkilerde ergenin çatışma yaşamasına sebep olmaktadır. Çatışmaları çözme girişimleri de kişiliğinin oluşumunda önemli bir kilit noktasıdır. Bu dönemin yaş sınırlamasına baktığımızda, Yörükoğlu (1990) 12–21 yaş dilimlerini kapsadığını söylerken, Birleşmiş Milletler örgütü ise 12–25 yaş dilimlerine karşılık geldiğini savunmaktadır. Bütün bu tanımlamaların ortak noktasına bakacak olursak; fiziksel-bilişsel ve toplumsal bir yeniden yapılanmayı işaret eden “ergenlik”, yaşanan coğrafyadan sahip olunan sosyo-ekonomik yapıdan etkilenmekle birlikte, yeni bir kimliğin oluşumu adına tüm gelişimsel özelliklerin farklılaşmasını içeren bir süreç olarak belirtilebilir (Yörükoğlu, 1990). Genel olarak söz konusu tanımlamalarda “Ergenlik, bir geçiş aşaması” diye tarif edilir, çünkü bu dönemde fiziksel bakımdan çocukluk evresinin sona ermesi ve sosyal hayattaki sorumluluğun arttığı gözlemlense de, 12-24 yaş aralığındaki ergen grubunda halen öğrenim devam etmektedir ve evi idare etme sorumluluğu henüz yoktur.

Dönemin en belirgin fizyolojik yapılanması hormonal değişikliklerdir: Cinsiyet hormonları erkek çocuklarda sperm, kız çocuklar da ise yumurtalıkların gelişmesi hem fiziksel değişimi hem de duygusal değişimi etkilemektedir. Fiziksel değişim duygusal değişimi tetiklerken, ergenin bireyselleşmek ve var olmak adına hissettiği zihinsel değişimler ve yeni bir kimliğe sahip olma ihtiyacı da bu dönemin temel değişimleri olup genç için bu farklılıklar sancılı bir geçiştir. Bu sancılı süreçte yaşanan duygusal iniş çıkışların ardında ergenin ben olma, özgür olma, kendine ait yeni bir düzen oluşturma

ihtiyacı ise yetişkin dünyasıyla çatışma yaşamasına sebep olmakta ve onu ailesiyle, otoriteyle karşı karşıya getirmektedir (Yavuzer, 1998).

Ergenlik dönemi, üç aşama halinde irdelenmektedir:

- İlk (erken ergenlik, puberty) ergenlik: 10-13 yaş aralığı
- Orta ergenlik: 14-17 yaş aralığı
- Son ergenlik: 18-22 yaş aralığı.

Her yaş aralığının da kendi içinde kazanımları vardır ve bu kazanımlar yaşamın ilerleyen dönemlerine de hazırlıktır. Bu kazanımlar yaş aralıklarına göre şöyledir:

2.1.1. İlk Ergenlik Süreci

Gelişim psikolojisi araştırma sonuçları ilk ergenliği erinlik kavramıyla açıklamaktadır. Soyut düşünmenin aktifleştiği bu dönemde, cinsel yeteneklerde de farklılaşma görülür. Erinlik çocukluğun son dönemleri olup hem çocukluk hem ergenlik arası geçiş aşamasıdır. 2-4 yıl arası sürmektedir (Senemoğlu, 1997; Arı vd., 1999; Selçuk, 2004; Yeşilyaprak vd., 2004; Bacanlı, 2005).

Kızlarda erken ergenlik 7, geç olgunlaşma 13; Erkeklerde erken ergenlik 9.5, geç olgunlaşma 13.5 (Oktan ve Şahin, 2010) yaşları olarak belirlenmiştir.

Cinsel ve duygusal farklılaşmalara bakacak olursak:

Kızlarda regl sürecinin başlamasıyla, bu farklılaşma ve değişim yaşanacak çatışmaları da tetikleyecektir. Kız çocuklarının vücutlarındaki yaşadığı değişiklikler şayet erken dönemde oluşmuş ise bu değişiklikleri kabullenmekte zorlanan kız çocukları kendini ailesinden ve çevresinden soyutlayacaktır. Duygusal noktada zayıf olmaları, bu dönemi sağlıklı atlattıklarını zorlaştıracaktır. Kız çocuklarının erinliği daha geç yaşamaları ergenliğe geçişlerini de olumlu etkileyecektir. Diğer bir duygusal yapılanma ise bu dönemde kız çocuklarının düzen noktasında hissettikleri yoğun kontrol ve uyuma ihtiyacıdır (Oktan ve Şahin, 2010).

Erkeklerde gece boşalmaları cinsel değişimin başladığı noktadır. Kızların aksine erkekler iki yıl daha geç ergenliğe girmektedir. Erken olgunlaşma, kızların tersine erkeklerde daha sağlıklı bir süreci beraberinde getirmektedir. Erken olgunlaşan erkek çocukları daha özgür davranımlar sergilerken, geç olgunlaşanlar ise daha içe dönük olup akran baskısını daha yoğun yaşamaktadırlar. Duygusal olarak saldırganlığın, zorbalığın ve yarışma

ihtiyacının görüldüğü bu dönemde ailenin ve akranların sağlıklı desteği, bu tepkileri en aza indirgeyecektir (Korkmaz vd., 2008).

Hem kız hem de erkek erinler için ortak olan cinsel ve duygusal değişimlere baktığımızda ise; cinsel uzuvların gelişmesi, libidinal yönelimlerde artış, göğüslerin büyümesi, seste kalınlaşma, tüylenme, el ve ayaktaki dengesiz büyüme görülürken (Oktan ve Şahin, 2010); duygusal olarak, bir yönüyle çocuk, bir yönüyle yetişkinlik arasında kalış ve belirsizlik süreci, duygusal iniş çıkışları da tetikleyecektir. İç dünyalarındaki korku, sakarlık, güvensizlik, gizlilik hissi, yalnızlık ihtiyacı, otorite ve kurallara aykırılık, akademik gelişimde isteksizlik, sorumluluk almak istememek gibi hisler, bu dönemin baskın duygulanımlarıdır (Corman, 1996).

2.1.2. Orta Ergenlik Süreci

Orta ergenlik döneminin en belirgin özelliği, anne babadan ayrışma girişimleridir. Bu gizil işleyen ayrışma, zamanla çevreden ayrışmayı da tetikler. Ayrışma davranışı beraberinde karşı olma eylemini güçlendirirken, otoriteye karşı çıkışla birlikte bu durum ergende depresif ruh halinin yaşanmasına neden olmaktadır. Çaresizlik, yalnızlık, huzursuzluk, boşlukta olma, umutsuzluk, aileden kopuşun verdiği karamsarlık, ergeni ruhsal noktada zorlayacaktır; bu süreçten kurtulma adına ise intihar eylemi, madde kullanımı, kendine fiziksel olarak zarar verme, kontrolsüz cinsellik gibi davranışlar da ergenin sağlıksız savunma tepkileri olarak görülmektedir (Uludağlı ve Sayıl, 2009). Ergen, bu ayrışma sürecinde akranlarına daha çok yaklaşacaktır. Akranla özdeşleşmek suretiyle farklılaşan bilişsel yapı, soyut ve eleştirel düşünmeyi aktif hale getirirken aynı zamanda, olumsuz bazı eylemleri de tetikleyecektir. Sorumluluk almakta zorlanma, erteleme, disipline olamama, dağınıklık, motive olamama gibi davranımlar görülecektir. Diğer taraftan da cinsel rollerdeki netleşme, toplumda kendine bir alan belirleme adına yaptığı eylemlerde onaylanma bekleme ve bunun içinde sorumluluk alma isteği de, bu dönemin diğer özellikleridir (Yavaş, 2011).

2.1.3. Son Ergenlik Süreci

Bu dönemde ergenin ayrışma çabaları artık daha netlik kazanmıştır. Bireyselleşmede atılan dev adımlar, ergenin kişilik gelişiminde etkili olmuştur. Ne istediğini bilen, duygularında daha net olabilen ergen, içindeki çatışmanın çözümlendiği bu dönemde çevresiyle daha sağlıklı iletişim kurmaya başlamıştır. Kendisiyle, ihtiyaçlarıyla,

beklentileriyle daha sağlıklı yüzleşen ergen birey, uyum ve denge için sorumluluk alabilecek olgunluğa erişmiştir. İçinde yaşadığı toplumun değer yargılarını benimseme ve kabullenme noktasında hoşgörülü davranabilmeyi öğrenmesi ise gerçekçi bir kimliğe doğru atılan dev bir adımdır (Derman, 2013). Sağlıklı kimlik yapılanması, ilerleyen yıllardaki iş, meslek ve evlilik süreçlerine de hazırlıktır. Dolayısıyla, son ergenlik dönemi, çocukluk yıllarının artık geride kaldığı ve yetişkinliğin gerçekleriyle yüzleşme evresidir.

Ergenin bilişsel yapılanmasında daha net amaçlar söz konusudur ve bu amaçlar adına atılan adımlar vardır. Toplumsal değer yargıları daha kabullenilmiştir ve bunlar için mücadele edilir. Bu durumla birlikte, ergenin dünyasında içsel fırtına tamamen bitmiş de değildir. Duygusal dalgalanmalar ergenin yaşamında yine vardır ve bu duygusal dalgalanmalar, ergenin kişilik gelişimi için olması gereken sağlıklı sancılardır (Özgüngör ve Kapıkıran, 2011). Ne zaman ki bu dalgalanmalar sürecin doğasına zarar vermeye başlar, yani ergenin gelişimini olumsuz etkilemeye başlarsa, işte o zaman dış müdahaleye ihtiyaç duyulur (Kuruoğlu, 2007). Sağlıklı dış müdahale bu krizin patolojiye dönüşmeden aşılması için önemli bir destektir.

2.2. Ergenlik Döneminde Yaşanan Değişim Evreleri

Ergenlik dönemi gelişimin, değişimin, farklılaşmanın ve farkındalığın yaşandığı bir yenileşme aşamasıdır. Bu dönemim huzursuzluk, çatışma ve fırtınası, yetişkinlik yıllarının verimli hasadı için toprağa atılan tohum gibidir. Bedensel, bilişsel, sosyal, ahlaki ve kişisel olarak farklılaşan ergen, yetişkinlik yıllarının provasını yapmaktadır (Derman, 2013). Ergenliğin tanımlarında sıkça karşımıza çıkan fiziksel ve cinsel değişim, olgunlaşmanın temel kriterleridir Olgunlaşma sosyal, kültürel, düşünsel ve duygusal gelişimin ve değişimin oluşmasını sağlarken kişilik ve benlik kazanımını da güçlendirecektir. Kendini sorgulamaya başlayan ergen birey, sorularına aradığı yanıtlar için çevresini de zorlayacaktır. Bütün bu zorlamalar ergene yeni bir kimlik ve benlik kazandıracaktır. Özellikle de düşünsel olarak soyut ve sorgulayıcı bu yeni yapılanma evresi, karşılaştığı sorunun çözümünde daha farklı bakış açılarını da görmesini ve mantıksal çıkarımlarda bulunmasını kolaylaştıracaktır (Yörükoğlu, 2004). Bu akıl yürütme kapasitesi, ilk başlarda kabullenmekte zorlandığı fiziksel değişimindeki kabul ve uyumunu kolaylaştıracaktır. Fiziksel, bilişsel, duygusal değişim ise yeni bir kimliğin

gelişimi için önemlidir, çünkü kendine yüklediği sağlıklı anlam yetişkinlik yıllarındaki sosyal ve bireysel duruşunun da temelidir (Yörükoğlu, 2004).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre, ergenlikte en önemli kazanım kimlik gelişimidir. Sağlıklı bir kimlik oluşumu için ise daha önce yaşanan aşamaların başarılı bir şekilde atlatılması gerekmektedir. Bireysel farklılaşmalar ve toplumsal beklentiler, bu dönemin başa çıkılması gereken sorunlarıdır. Bu noktada denilebilir ki ergenlik, çatışma ve karmaşaların yaşandığı yeni bir kimliğin oluşması için de bu çatışma ve karmaşanın kabul edildiği bir dönemdir (Özgüngör ve Kapıkıran, 2011).

Ergenlik döneminde yaşanan akademik ve sosyal başarının temelinde ise aile vardır. Ailesiyle iletişimi iyi olan ergenin kimlik gelişimi de sağlıklı olacaktır. Aileyle kurulan güvenli bağ, ergenin yaşadığı içsel çatışmaları sakinleştirecek en temel mekanizmadır. Bu güvenli bağ sayesinde ergen birey, fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal değişimlerin yanı sıra, akran, okul ve toplumsal çevredeki beklentileri kolayca tolere edebilecektir (Atabek, 2002).

Kız ergenler de kendi aralarında erken ve geç olgunlaşanlar olarak farklılaşmaktadır. Bazıları akranlarından daha önce, ani ve hızlı bir bedensel büyüme göstererek ikincil cinsiyet özelliklerini kazanırlar; neticede bu fiziksel gelişim, erken olgunlaşma olarak nitelendirilir. Bazıları ise, yaşlılarından daha sonraki bir zamanda bu gelişimi yaşarlar. Bu durum da, geç olgunlaşma olarak adlandırılır (Atabek, 2002). Aynı yaşta olmalarına rağmen, akranlarından bedensel olarak farklı olduklarını görmeleri, ergenin çevreden uzaklaşmasına neden olacaktır. Geç olgunlaşan erkeklerle erken olgunlaşan kızlar, uyum güçlükleri yaşamaktadırlar ve bu krizin sağlıklı atlatılmasında, ana-baba, öğretmen ve akranların tutumu ve kültürel beklentiler önemli derecede belirleyici olmaktadır (Özgüngör ve Kapıkıran, 2011).

Ergenlik dönemindeki evrelerin genel özelliklerine baktığımız da ise, 12–15 yaş aralığında karşıtlık, dengesizlik davranımlarının yoğun olarak yaşandığı görülmektedir. 16–21 yaş aralığı ise olumluluk dönemi olarak kabul edilmektedir. Toplumda sağlıklı ilişkilerin yaşandığı, güvenin olduğu sağlıklı bir toplumsal yapılanma için sağlıklı bireylere ihtiyaç vardır. Sağlıklı bireylerin temeli de sağlıklı çocukluk ve sağlıklı ergenliğin yaşandığı gelişim dönemlerine bağlıdır (Batıgün, 2005).

2.2.1. Ergenlikte Fiziksel (Bedensel) ve Cinsel Değişim

Bu dönem en belirgin değişimi bedensel ve cinsel noktadadır; bu değişimde de bireysel farklılıklar görülebilmektedir. Gelişimde cinsiyet farklılıkları haricinde beslenme durumu, kronik rahatsızlık, çevresel değişkenler de etkilidir. Bu dönemdeki bedensel değişimler ise; ergenlikten önceki boydaki uzama yıllık 5-6 cm iken, bu durum ergenlikte ortalama 8-8.5cm'dir. Kız ergenler erkeklere nispeten 10-12 yaş aralığında boy olarak daha uzundurlar. Kilo olarak yaşanan gelişime göre, kilo artışı 20 kg civarlarındadır. Bu dönemde görülen anoreksiya, bulumia ve yeme problemleri temelinde, bu kilodaki değişimlere etki etmektedir (Kınık, 2000).

Cinsiyet özelliklerine dair kazanımların yanında bedende de farklılaşmalar görülmektedir. Kız ergenlerde göğüs ve kalçalarda büyüme görülürken, erkek ergenlerde omuzlarda genişleme olur. Kızlar, erkeklere kıyasla ergenliğe 1-2 yıl önce girdiğinden dolayı, bedensel değişimlerde cinsiyet açısından farklılık görülebilmektedir. Bu dönemde cinsel organlarda değişiklikler kendini gösterir. Erkeklerde penis ve skrotum büyürken, skrotumun rengi kırmızıdan daha koyu renge dönüşür. Kız ergende ise göğüslerde büyüme ve areolada da genişleme olur. Pubiste ve koltuk altlarında kıllanma görülür, tüylerde kalınlaşma ve koyulaşma da bedende görülen diğer değişimlerdir (Çakşak, 2018). Erkek ergenlerin yüz hatlarında da değişimler görülür. Yüzlerde bıyık ve sakallar çıkarken, burun ve çenede de büyüme görülür ve bu değişimler ergeni yetişkinlik yüzüne hazırlamaktadır. Kollar ve bacaklardaki büyüme hızından dolayı, ergen birey bir dengesizlik durumu yaşar, sakarlığı artar, ancak zamanla bu büyüme dengeye girer. Bedendeki bu hızlı değişim diğer taraftan da ergende farklı duygusal iniş çıkışlar yaşanmasına sebep olur. Kendi bedenindeki değişimleri anlamaya çalışan ergen, aynı zamanda da bedenine yabancı hissetme duygusuyla gizli uğraşlara girer ve bedenini başkalarının bedeniyle kıyaslar. Bu kıyaslama sonucunda ise ergende heyecansal duyarlılık artarken, fiziksel enerjideki ve kas gücündeki artış da, cinsel ve saldırgan dürtüleri de tetiklemektedir (Karademirci vd., 2013).

Ergen hızlı gelen bu biyo-fizyolojik değişimi anlamlandırmakta zorlanır ve bazı psikolojik sorunlar yaşar. Ergenin bu değişime sağlıklı tepkiler verebilmesi adına, bu değişimle ilgili bilgilendirilmesi gerekir. Önemli bir diğer konu da, bireysel farklılıkların olabileceği ve bu sürecin herkeste farklı seyredebileceği ergenle paylaşılması gereken bir

diğer ayrıntıdır. Bu paylaşımlar ergenin kaygısını azaltarak bu süreci daha sağlıklı atlatmasını sağlayacaktır (Kınık, 2000). Bedensel ve cinsel değişim, ergenin kişilik noktasında da değişim yaşamasına sebep olurken, bireyi bir bütün olarak da etkilemektedir, neticede sağlıklı bir yetişkinlik için, ergenlik döneminin sağlıklı atlatılması gerekir (Çakşak, 2018).

2.2.2. Ergenlikte Bilişsel Değişim

Bireyin olayları yorumlama yeteneği, karşılaştırma yapabilmesi ve bunu dile dökerek ifade etmesi, bütün bunların hafıza kaydına alınması, bilişsel gelişimin aşamalarıdır. Bilişsel sistemdeki bu aşamalar bireyin gelişim, evrelerinde çeşitli farklılıklar gösterecektir. Yaşa göre farklılaşan bu gelişimler, davranışları etkileyecektir. Bilişsel yapılanma davranışsal yapının temelini oluştururken, bu değişim doğal olarak kişiliği de etkileyecektir (Ahioglu, 2011).

Ergenlik döneminin en belirgin bilişsel gelişimi, soyut düşünme yetisinin yaşamına yansımalarıdır. Ergen birey, bu yetinin gelişmesiyle geleceğini anlamlandırmaya ve sorgulamaya başlar. Toplumunu, onun sunduğu değerleri, beklentileri ve bu beklentiler içinde bizzat kendini anlamlandırmaya çalışır. Artık toplumda, kurallarda, değerlerde onun da yorumları vardır; bütün bu oluşumların içinde kendine bir yer bulma çabası ise ergenin eylemlerinin ve düşünme şeklinin özünü oluşturmaktadır (Güneri vd., 2017). Ergenin ego kapasitesinin gelişiminde, ben ve diğerleri, ben ve kurallar, ben ve değerler, ben ve benim isteklerim vardır. Bu düşünme şekli bir bakıma, bebeklikteki primer narsisistik yapılanmanın bir tekrarıdır. Yani, ergen sahnededir ve herkes onu izlemektedir, herkes onun ne düşündüğünü bilmektedir ve yine herkes ona karşıdır (Karakaya ve Öztop, 2013). Bütün bu zihinsel oluşumlar, ergenin kendini bulma ve diğerlerine güvenme çabasının sancılarıdır. Bu evredeki sancılı geçişe yetişkinler ve toplum tarafından sağlıklı bir şekilde destek verilmez ise teşhirci kendilik yapılanması yaşamın ilerleyen yıllarında ergenin kişilik oluşumunda sorun yaşamasına neden olacaktır. Sağlıklı destek ise ergenin kendi dışındaki diğerlerini kabullenmesini ve onların takdir ve onayını alabilme adına diğerleriyle sağlıklı ilişki kurabilmesini kolaylaştıracaktır. Bu sürecin sağlıklı atlatılması, sağlıklı ego gelişiminin de temelini atacaktır (Kuruoğlu, 2007).

Piaget, ergenin 11 yaşında başlayan soyut düşünme dönemini “egosantrizm” terimiyle açıklamaktadır. Kişilik yapılanması, ahlak anlayışı, dünyaya bakışı ego odaklı olarak farklılaşan ergen, artık yetişkin dünyasına hazırdır. Ergen, bir taraftan diğerini kabullenici düşünceyi iç dünyasında geliştirmeye çalışırken, diğer taraftan da diğerlerinin düşünceleri ile kendi düşünceleri arasında devam eden bir karmaşa da yaşamaktadır. Bu karmaşadan tek çıkış noktası ise kendisini mükemmel, akıllı, farklı görme ihtiyacıdır; bu şahsi ihtiyacın tezahürleri, ergenin toplumda kendiliğini bulmak için kullandığı savunma mekanizmalarıdır (Günçe, 1973). Dönemin sonuna doğru sağlıklı aile ve yetişkin desteğiyle, bu savunma mekanizması paranoid ve narsist yapılanmadan uzaklaşacaktır (Günçe, 1973).

Ergen, bilişsel olarak olaylarla ilgili akıl yürütme yetisini ve problem çözme becerisini, bu dönemde geliştirmektedir. Akıl okuma, dönemin sonunda daha sağlıklı hale gelmektedir. Seçici dikkat, motive olma, okuduğuna yoğunlaşabilme, farkındalık, empati kurabilme, dürtü kontrolü, sosyalleşme becerisi, ahlaki düşünme gibi durumlar, bu dönemle atağa geçen bilişsel süreçlerdir (Karakaya ve Öztop, 2013). Ergenin beyni bu dönemde yeniden yapılır (Cozolino, 2014).

2.2.3. Ergenlikte Kişilik Değişimi

Ergenlik dönemindeki yaşanan fizyolojik, psikolojik ve bilişsel değişimler ergenin kişilik gelişimine de etki edecektir. Bu dönem aynı zamanda bir kimlik arayışı evresidir. Bütün bu farklılaşmalar aynı zamanda ergeni yetişkinlik kimliğine de hazırlayan süreçtir. Fiziksel değişim ergenin kendine yüklediği anlamı önemli derecede etkilemektedir çünkü dış görünüş ergen kişiliğinin öznel tarafıdır. Diğer taraftan cinsiyet özellikleri ise ergen bireyi bilişsel, toplumsal ve duygusal yönden de etkileyerek, kimlik ve kişilik boyutuna etki edecektir (Güneri vd., 2017).

Ergenin 11-22 yaşlarında başlayan bu değişim süreci, 20-23 yaşlarında daha belirginleşen bir kişilik ve kimlik yapılanmasından müteşekkil yeni bir sürece zemin hazırlamaktadır. Bu yeni yapılanmada ergenin çevreye yüklediği anlam, yaşadığı krizleri çözme şekli, karşıt olma durumundaki tolerans ve o zamana kadar kullandığı savunma sistemleri de yeniden şekil almaktadır (Karakaya ve Öztop, 2013). Diğer taraftan, ergenin bu dönemde fiksasyon yaşadığı durumlar da olabilir. Bu durumun en belirgin noktası, cinsellikte yaşanacak çıkmazlar olup, bu çıkmazların çözümlenmeme durumu ilerleyen dönemde

ergenin kişilik yapılanmasını etkileyecektir. Ergenin bu dönemi sağlıklı atlatabilmesi adına, ona yol gösterecek kültürel ve sosyal değerlere ihtiyacı vardır (Şenol, 2007).

Kişilik olgusunun tanımlamasında iki temel kavram vardır. Bunlardan ilki mizaç özelliklerimiz iken, diğeri, sonradan edinilen karakter özelliklerimizdir. Zamanla bu mizaç ve karakter yapılanması bizi biz yapan psikososyal kimliğimizi oluşturur. Psikososyal kimlik oluşumunda ise ergenliğin bitişi ve yetişkinliğe geçiş sınır noktasıdır. Ergenlikte en temel değişim basamağı kimliktir. Ergenin kimlik kazanımı beraberinde bağımsızlığa, yakınlığa, cinselliğe ve başarıya yüklediği anlamı da sorgulamasına neden olmaktadır. Bu sorgulama ergenin kimlik arayışının bir sonucudur (Güneri vd., 2017). Ergenin cinselliğine, bedensel değişimine, duygusal değişimine, özerkliğine ve sosyal çevresine yüklediği anlam, kimlik oluşumundaki temel unsurlardır.

Psikososyal gelişimin aşamalarından olan kimlik ve kişilik oluşumundaki temel farklılıklara bakacak olursak; kişilik, yani kişinin kendini algılama biçimi, kendine yüklediği anlam, yaşam boyu süreğenlik gösterirken, kimlik oluşumu ise yoğun olarak ergenlik döneminde oluşmaktadır. Bu oluşumda, ergenin yetişkinliğe geçişinde etkili olan kendine ve diğerine yaklaşımındaki sorgulayıcı bakış açısı ve çocukluk duruşundaki fiziksel ve ruhsal değişimin varlığı etkilidir (Çelikkaleli ve Gündüz, 2010).

Bu değişim ve anlamlandırmada ergenin kendini tanıma adına, kimliğini keşfetme adına sorgulamalarına sağlıklı cevaplar bulması bu süreci sağlıklı atlattırmasını sağlarken bazen de kimlik karmaşası yaşamasına da sebep olabilecek çalkantılı bir süreçte karşımıza çıkmaktadır (Arslan, 2015). Bu çalkantılı dönem çoğu zaman ergen için bir yeniden başlangıçtır ve bu sürecin sonunda da ruhsal, düşüncesel, fiziksel ve kimlik olarak yeni bir duruşa sahip olacaktır (Arslan, 2015).

Kimlik karmaşasının bir başka boyutu da, bu dönemde ergende görülen duygu durum bozukluğudur. Psikolojik boyutta yaşanan bu sağlıksız süreçte bazı psikososyal stresörlerden söz edilebilir. Kimlik arayışı, ergenin anksiyetesini tetikleyen bir sebep iken; bu sebep depresyonu, madde bağımlılığını ve diğeriyle olan ilişkiyi de olumsuz etkileyebilmektedir (Akdemir ve Çuhadaroğlu, 2008).

Kişilik oluşumunda kimlik ana noktadır. Bu yüzden ergenin yaşadığı kimlik karmaşası, ergenin kişilik oluşumunu da olumsuz etkileyecektir. Bu karmaşada psikososyal stresörlerden olan aile desteğinin yetersizliği, yani sağlıksız ebeveyn yaklaşımları,

ergenin yaşadığı kimlik çıkmazını patolojik noktaya taşıyacaktır. Sağlıksız ebeveyn yaklaşımı ergenin güvensiz bağlanmasına neden olacak ve bu durum ergenin sosyal duruşunu da olumsuz etkileyecektir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003). Kimlik oluşumundaki bu olumsuzluk, toplumun beklentisini ergenin engellenme ve zorlanma olarak algılamasını tetiklerken diğer taraftan da ergenin kimlik arayışını zedeleyecektir. Sağlıksız ebeveyn yaklaşımı ergendeki kendilik algısının oluşumunu olumsuz olarak etkilerken, kendilikteki bu eksiklik ergenin toplumsal rollerini, gelecekteki meslek seçimini, cinsel kimliğini ve geleceğe yüklediği anlamı da etkileyecektir (Bahçıvan-Saydam ve Gençöz, 2005).

2.2.4. Ergenlikte Ahlâki Değişim

Kişinin gerçeklik algısının oluşumunda, iyi ile kötüyü ayırmasında, genel geçer toplumsal ilkeler olan ahlak kavramına ihtiyaç duyulur. Sosyalleşmenin temel ilkelerinden olan ahlak gelişiminin en temel tanımına bakacak olursak; ahlâk, yapılanları içselleştirme imkânı veren, inanışlar ve alışkanlıklar taşıyan, arzu edilen, her alanla ilgili, sosyalleşmiş olgular, işlevsel olarak belirleyici olan unsurlar, şeklinde tarif edilmektedir (Çam vd., 2011)

Değişiklikler olsa da, her kültürün kendine ait değerleri ve ahlâk kuralları vardır. Bu kurallara uygun davranma, psikolojik ve sosyal açıdan bireyin iyilik hâlinin de göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında, kimlik ve karakter oluşumu olan ergenlik döneminde, ahlâki gelişimin yeri oldukça önemlidir. Ergenlik döneminde ahlâki gelişim ergenin yetişkinlik yıllarındaki psikososyal gelişimi için yol göstericidir (Çileli, 1987). Toplumdaki rolü, birincil ilişkilerindeki ve akran ilişkilerindeki duruşu, kendilik algısı (beden algısı), duygu kontrol mekanizmasındaki yaşadığı süreç, eş ve meslek seçiminin temelleri, kriz yönetimi, sorumluluk noktasındaki motivasyonu, geleceğe ve kendi dışındaki diğerlerine yüklediği anlamda ve bu süreçlerin sağlıklı yaşanabilmesinde ahlâki değer yargılarının önemi büyüktür (Çam vd., 2011).

Bireyin psikososyal açıdan var olabilmesinde etkili olan ahlâki gelişim sürecine baktığımızda, 4-5’li yaşlara kadar gidebiliriz. Somut zekânın öncesi olan dönem, çocuk için ahlâki algının olmadığı dönemdir. Bu yüzden bu dönem “ahlâki yoksunluk”, “ahlâk öncesi” dönem olarak adlandırılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2018). Soyut zekânın gelişimiyle birlikte sorgulama ve farkındalıkta da gelişmeler yaşanır ve 11-12 yaş aralığı ahlâk

algısının ergenin yaşamına girdiği dönemdir. Ergen, kendi dışındaki kuralları ve kuralların sosyal sorumlulukları beraberinde getirdiğini, bu kurallara uyumun diğerleriyle olan sağlıklı ilişkisindeki rolünü ve kendinin toplumdaki yerini, sahip olmaya başladığı ahlâki olgunlukla yaşamında tutabileceğini ise 14-15 yaşlarında daha da netleştirecektir (Dinçel, 2006).

Ergenlik döneminin ahlaki gelişim açısından yaşadığı çıkmazlar da vardır. Ergen iç dünyasında kimlik ve kişilik gelişiminde olduğu gibi ahlâki gelişimde de zaman zaman çıkmaza düşmektedir. Toplumun koyduğu kurallarla ergenin kendi dünyasındaki kurallar ergenin içsel çatışmasının dışarı yansımalarına sebep olacaktır (Çağdaş ve Seçer, 2006). Ergenin yaşadığı bu içsel ikilem, onun bağımsız olma, kontrol altına alınma ve engellenme duygularını tetiklerken, diğer taraftan da cinsel kimliği bulma adına cinsellikte yaşadığı yoğunluk, karşı cinse hissettiği cinsel yakınlık, iradedeki gelişmemiş yapı, kriz ve sorun karşısındaki hırçınlığı ve heyecanı, ebeveynlerine karşı gelme dürtüsü ve bütün bunların ergenin iç dünyasındaki çatışma izleri, ahlâki değişim sürecini de etkileyecektir (Gander ve Gardiner, 2010).

2.2.5. Ergenlikte Toplumsal Değişim

Toplumun en dinamik yapısı gençlik, gençliğin de en hızlı değişim gösteren yapısı ergenliktir. Ergen içinde yaşadığı topluma entegrasyonda zorlanırken, toplum da bu konuda en az ergen kadar zorlanmaktadır. Bu entegrasyon sürecinin sağlıklı atlatılması, toplumun geleceği için oldukça önemlidir, çünkü gençlik toplumun enerjisidir. Ülkelerin gelecek planlamasında ergenlik dönemi adına yapılan kayda değer projeler, toplumun uzun soluklu yaşayacağı huzur ve refahı oluşturma süreci adına önemli bir yere sahiptir (Özçelik, 2016). Ergenlik dönemi hem toplum için hem de ergen için fiziksel, ruhsal, sosyal, kültürel, ahlaki gelişmelerin olduğu hareketli bir süreçtir. Bu süreç ergeni anlama ve ona destek verme adına, hem sorunu hem de çözümü içinde barındırmaktadır.

Ergen, bir taraftan kendilik gelişimi uğruna mücadele verirken, diğer taraftan da toplumsal rollerini benimseme kapsamında da bir mücadele içindedir. Tam da bu noktada, toplumun ergenin bu sürecine destek olma adına ailede, okulda, kurumsal yapılarda ergene yaklaşımda onun kimliğini, çatışmalarını, heyecanlarını, öfkelerini, aykırılıklarını, sorgulamalarını sağlıklı geri dönütlerle cevaplaması, ergenin sosyalleşmesini kolaylaştıracaktır. Özellikle de bu dönemde ergenin yaşayacağı kuşak

çatışması, ergenin toplumsal rollerini ve toplumsal değerleri benimsemesi açısından ergene olumsuz geri bildirimler verecektir (Adams, 1995).

Değişim, farklılaşma, sorgulama, heyecan ve dürtüsellik, ergenin yapılanmasında kendisini tanımlayışı itibariyle önemli bir yere sahip iken; ergenin bu tepkisel süreci, eski kuşaklara başkaldırı gibi gelmektedir. Bu yorumlama ergenin dışlanma yaşamasına neden olurken, aynı zamanda onun sosyal gelişimini de olumsuz etkileyecektir. İşte tam da bu noktada, toplum ergeni anlama adına daha hassas ve hoşgörülü davranmalıdır. Toplumsal desteği sağlıklı olarak alan ergen birey, yaşadığı bu karşı olma duygusunu, toplumun geleceği adına sağlıklı atlatacaktır; çünkü toplum, değer yargılarına uyum sağlayan genç nesille çatışma yaşamayacaktır (Cole ve Morgan, 2001)

Bu dönemdeki en temel ihtiyaç, ergenin var olma adına, kim olduğuna dair kendi iç dünyasında yaşadığı sorgulamalar ve bu sorgulamalara dışarıdan gelen yanıtların ergendeki yansımalarının kimlik oluşum sürecine olan katkısıdır. Bağımsız olma ya da özdeşleşme yoluyla bir ötekini içselleştirme, sosyalleşme aracılığıyla sahip olduğu kimliği pekiştirme, ergenin yetişkinlikteki duruşuna hazırlıktır. Bu hazırlık aşamasını en az hasarla atlatan ergen, kim olduğuna dair çıktığı bu yolculukta artık daha net bir duruş kazanacaktır. Bu sağlıklı duruş, ergenliğin çalkantılı, anksiyeteli, kararsız, bazen içe dönük bazen ise dışa dönük duygusal yapısını daha istikrarlı hale getirecektir. Ancak istenen gelişme bu minvalde olmadığında ise, ergenin yaşadığı içsel rol karmaşası daha da derinleşecek ve bu karmaşa hem aileyle hem de toplumla olan çatışmasını artıracak ve sonuçta ergen, bir kimlik bunalımına girecektir (Kulaksızoğlu, 2014).

Ergeni daha sağlıklı anlama adına bu sürecin ergen ve toplum için zorlayan ve karmaşık bir süreç olduğunu görmek gerekir. Süreci çok etken yönlendirirken; genetik yapı, çevre, kültürel yapı, içinde yaşanan coğrafya, ekonomik yapı diğer taraftan da her bireyin tek ve özel olması süreci etkileyen en temel bileşendir. Tek ve özel olan her bir ergeni ve ergenin yaşadığı bu yoğun ve çalkantılı süreci daha sağlıklı anlama adına da değerlendirilmesi ve dikkat edilmesi gereken en temel etkende ailedir (Üstüner, 2015).

2.3. Ergenlikte Çocuk Ebeveyn İlişkisine Bakış

Aile, ergenin kim olduğunu sorguladığı bu dönemde ergenin kimlik kazanımında süreci yönlendiren en temel etkendir. Bu süreç, ergeni olduğu kadar aileyi de etkileyecektir. Ergenin toplumsal rollerini sağlıklı benimseyebilmesinde ve sağlıklı bir yetişkin olarak

kimlik sahibi olmasında, aile de ergenle birlikte bir kaosun içine girmektedir. Zira son zamanlarda yaşanan hem bilim alanındaki hem de teknolojik alandaki gelişmeler toplumsal sistemi etkilemiş; aile de bu değişimden payını almıştır. Bu değişimler ailenin üstlendiği sorumluluklara ve ailedeki değer yargılarına da yansımış ve ergenin dünyasındaki ailenin yanı sıra, ailenin ergen üzerindeki etkisini de farklılaştırmıştır. Ataerkil aileden çekirdek aileye dönüşüm süreci, annenin çalışma hayatına girişi, çocuk bakımında kreş gibi kitle iletişim unsurlarının etkisiyle akran etkisinin daha belirginleşmesi, aile içi etkileşimin azalması, ailedeki rol dağılımının farklılaşması ve toplumsal değer yargılarındaki değişimin aileye de yansması ergenle aile arasındaki uyumu da etkileyecektir (Özyürek ve Basar, 2021). Ergenin ebeveyne ve aileye yüklediği anlam erken ve orta ergenlik döneminde daha da farklılaşmaktadır, çünkü bu dönemdeki gelişmeler ergen adına daha da yoğunlaşmakta ve ergenin hem kendini tanıma adına hem de var olma adına yaşadığı değişimler ailenin desteğine daha çok ihtiyaç hissetmesine sebep olacaktır. Onaylanma, anlaşılma, destek ihtiyacı ergenin yetişkinlik yıllarındaki kişilik yapılanmasını, meslek tercihini, kriz anlarındaki duruşunu, öz saygısını belirleyecek temel ihtiyaçlardır. Bu dönemde ergenin hem kendi içinde hem de aileyle yaşadığı çatışma bir var olma sürecidir, bununla birlikte bu, ebeveynin desteğiyle sağlıklı atlatılabilecek bir süreçtir. Ebeveynin bu dönemdeki en önemli görevi, bu süreçte ergenin ani çıkışlarına sağlıklı geri dönütler verebilmesi ve onu sakinleştirecek geniş bir yelpazeye sahip olması gerekmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).

Bu sağlıklı geri dönütler duygusal olarak ergenin daha kararlı, daha net, ne istediğini bilen, sağlıklı savunmalara sahip, bilişsel olarak sağlıklı bir kontrol mekanizmasına sahip olabilen bireyler olarak var olmasını sağlayacaktır. Yokluk, akran zorbalığı, fiziksel sorunlar da dahil çoğu problem ergenin aile desteğiyle rahat tolere edebileceği sorunlardır. Bu dönemdeki ebeveynin varlığı, yakınlığı kız ergenlerin duygusal olgunlaşmasını daha çok etkilemektedir. Bu dönemim ergen adına en büyük çıkmazları; ebeveynlerinin onların büyüdüklerini kabul etmemeleri, onların isteklerine verdikleri ret cevapları, engelleyici ve karşı çıkıcı tavırları, alınan kararlarda söz haklarının olmaması ve aile içi eylemlerde onlara görevlerin verilmemesi gibi ebeveyn yaklaşımlarıdır (Kocayörük, 2010). Devlet planlama teşkilatı tarafından yapılan bir çalışma, ergenin ebeveyninin hangi konularda zorlandığını göstermektedir: Giyinme tarzı %22.29, arkadaş seçimi %20.78, eğlenme yaklaşımı %10.02, iş-meslek seçimi %4.52, akademik

problemler % 4.01 başlıkları karşımıza çıkmaktadır. Ebeveyniyle aralarında bir düşünce-görüş çelişmesinin olmadığını ifade edenler ise %52.08 olarak görülmektedir. Çalışmanın en temel noktası ise çalışmanın yapıldığı 18.210 hanenin kırsal ve kentsel olarak ayırt edilmemesi ve sonuçların birbiriyle eşleşmesidir (Perşembe, 2000).

Ebeveynin ergene yaklaşımında en kritik nokta, ergenin ebeveyni tarafından anlaşılmadığını ve ötelendiğini, önemsizleştirildiğini düşünmesidir. Ergenin seçimleri, kişilik kazanımı noktasında aldığı kararlar, istekler ebeveyn tarafından sert dönütlerle cevap bulursa ya da ebeveyn ergenin bu isteklerine kırılmalar ve duygusal geri çekilmelerle karşılık verirse, bu durum ergenin duygusal olarak yara almasına sebep olacaktır. Öfke, gelecek kaygısı, öz saygıda zedelenme, karşıt olma, suçluluk ve saldırganlık, depresif duygu durumu, kararsızlık, çaresizlik, sevgiyi kaybetme kaygısının verdiği ikircikli duygu çıkmazı ebeveynlerin verdiği sağlıklı, baskın, engelleyici geri dönütlerin sonucudur (Demir Kaynak, 2009). Bireysel ve özerk olma ihtiyacı ergenin var olma çabasıdır. Ebeveyn bu duruma engelleyici cevap verdiğinde de ergenin karşıt olma dürtüsü aktif hale gelecektir. Yaşlılarıyla vakit geçirmekten haz alma, aslında ebeveyninden bir kopuş değil, ergen için yeni sosyalleşme alanı oluşturma çabasıdır. Bu alan açmayı ebeveyn bir başkaldırı ya da uzaklaşma gibi algılamadığı müddetçe, ergen açtığı alanı, sorgulama hissetmediği için daha kolay paylaşacaktır. Tam tersi tepkilerde ise ergen, dürtüsel davranıp karşıt olmaya geçecektir.

Bu dönemde ergenin aileden alamadığı sağlıklı cevaplar bazı sorunlara sebep olmaktadır. Savi ve Akboy (2010), tarafından 12-15 yaş aralığındaki 389 ergen üzerinde yapılan çalışmada ergenlerin yaşadığı çekingenlik, somatik şikayetler, anksiyete, depresyon, sosyal sorunlar, saldırgan davranışları, içselleştirilmiş sorunlar, dışsallaştırılmış sorunlar ve toplum davranış sorunları ile aile işlevlerinden problem çözme yetisini geliştirme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye ulaşılmışken iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır (Savi ve Akboy, 2010).

Başka bir araştırma sonucu da Hesapçioğlu ve arkadaşlarına ait olup (2010), konversiyon teşhisi konmuş 90 ergende, konversiyon bozukluğunu tetikleyen en temel kritiğin ergenin yaşadığı ailedeki şiddet ve çatışma (%22.2) olduğu sonucu çıkmıştır (Hesapçioğlu vd., 2013).

Saldırganlık ve şiddet eğilimine sahip ergenlerin, ebeveynleriyle ve aileyle olan ilişkilerinde duygularını ifade etmede sorunlar yaşadıkları ve ifade edilemeyen duygularında kaygıyı ve depresyonu tetiklediği, diğer taraftan görülmek ve fark edilmek istenen ergenin bu ihtiyacı karşılanmadığında da anti-sosyal ve zarar verici davranışlar sergilediği araştırma sonucudur (Akdemir ve Çetin, 2008). Daha kabullenici, farkındalığı olan, ergenin karşıt gelme dürtüsünün tetiklenmediği aile ortamında büyüyen ergenler ise uyum konusunda daha başarılıdır (Korkut Owen ve Demirbaş, 2018).

2.4. Ergen ve Akran İlişisine Bakış

Akran, ergenlik döneminin en temel bileşenidir. Ergen kişilik gelişiminde kendiyle aynı süreçleri yaşayan akranlarıyla daha sıkı iletişim içindedir ve günlük yaşamın büyük bir dilimini akranlarıyla geçirmektedir. Bu yoğun iletişim, doğal olarak ergenin karar verme mekanizmasını da etkileyecektir. Akranın sürece bu kadar etki etmesinin sebebi sahip oldukları ortak duygusal iniş çıkışlar, geleceğe dair planlar, ailelerine yönelik paylaşılan karşıt olma duyguları ve en önemlisi de bu ve bunun gibi konularda onaylanma ve grup tarafından kabul görme duygusudur (Akgün ve Uz Baş, 2020).

Ergenin var olma adına geçirdiği bu süreçte akran grubunun bu kadar etkili olmasının bir diğer sebebi de, ergenin aileyle geçireceği zamanın azalmasıdır. Ergenin aldığı eğitim zamanının çoğunu akranla geçirmesine neden olurken, ana babanın çalışması, ailedeki sorunlu ortam, ruhsal problemler, maddi zorluklar ergenin yaşamında akranı etken noktaya getirmektedir (Yıldırım ve Şirin, 2015).

Ergenlik döneminin en temel akran çıkmazı, sağlıksız akran gruplarının ergenin sürecine etkisidir. Bu sağlıksız akran gruplarının özelliklerine baktığımızda, karşımıza yine ergenin var olma çabası çıkmaktadır. Saldırgan, karşıt olma duygusu aktif olan, aile içi sorunlardan dolayı kendini dışlanmış ve yalnız hisseden ergenler bir ortak payda da birleşerek, ailede bulamadıkları ait olma ihtiyaçlarını toplumun reddettiği davranışlar sergileyerek tamamlamaya çalışırlar (Morsünbül, 2013). Bahsi geçen sağlıksız ergen gruplarının daha kabullenici bir yapıları vardır. Özellikle akademik noktada önde olan, ailesiyle sağlıklı paylaşımlarda bulunan ve toplumsal manada kabul görmüş gençlerle iletişimde zorlanan ve onlar tarafından kabul görmeyen ergen, bu kabullenilmezliği bir diğer ergen grubuyla kapatmaya çalışacaktır. Sağlıksız akran grubu ergenin gelişimini olumsuz etkilerken ergenlik döneminde akran ilişkilerindeki yetersizlik de ergenin kişilik

gelişimini olumsuz etkileyecektir. Duygusal paylaşımdaki yeterlilik, kriz anlarında sorun çözme kapasitesindeki artış, kriz anında duygusal kontrol, paylaşım ergenin akranlarından öğrendiği sağlıklı sosyal ve duygusal girdilerdir. Bu girdilerdeki eksiklik, ergenin hem akademik başarısını hem duygusal ve ruhsal gelişimini hem de yetişkinlik yıllarındaki ilişkilerini etkileyecektir (Kaygısız, 2020).

Ergenin aileden alamadığı aidiyet duygusu, ergenin sağlıklı akran grubunda aradığı en temel ihtiyaçtır. Bu temel eksiklik ergeni akran grubuna korunaksız mecbur hale getirecektir. Bu mecburiyet zamanla ergen üzerinde grubun baskı uygulamasını da kolaylaştıracaktır. Grubun kuralları toplumla çatışsa da, ergen, bu kurallara uymaya zorlanacak ve aykırı olma duygusunun ardındaki ait olma duygusunu yaşama adına grubun kurallarına uyararak, toplumla ve aileyle çatışmayı göze alacaktır (Talu ve Elmas, 2020).

Tam da bu noktada ergenin kişisel gelişiminde bu kadar etkili olan akran gruplarının sağlıklı olması adına, aileye ve topluma büyük sorumluluklar düşmektedir.

Ergenlik dönemindeki adrenalinin yüksek salgılanması ergenin riskli davranışlar sergilemesini aktif hale getirecektir. Bu riskli davranışlar sağlıklı akran gruplarıyla artarken sağlıklı akran grubu ise süreci kontrol altında tutacaktır. Özellikle cinsellik konusunda ya da madde kullanımında ergenin üzerinde akranlarının etkisi oldukça fazlayken, diğer taraftan da bu yüksek adrenalin sağlıklı akranlarla kavga, bir diğerine zarar verme, zorbalık, çalma, yaralama gibi riskli eylemleri de aktif hale getirecektir (Topçu ve Dönmez, 2015). Gruba ait olmak grubun kurallarına uymakla eş olduğu için ergen akran baskısını hissettikçe içsel bir çıkmaz yaşayacaktır. İntihar düşüncesi bu çıkmazın bir sonucudur. Bu noktada denilebilir ki ergenin kişiliğinin oluştuğu bu dönemde ergenin içinde bulunduğu akran grubunun etkisi yadsınamayacak kadar etkilidir. Bu önemli etkenin ergenin sağlıklı kişilik gelişimi adına hem aile tarafından hem de toplum tarafından dikkate alınması gerekirken, ergenin ait olma, kendi olma, var olma ihtiyacı sadece akran gruplarına bırakılmamalıdır. Ergen birey, sağlıklı aile ortamında kendi kimliğini buldukça akran grubu da bu süreçten olumlu etkilenecek ve var olma ihtiyacını daha sağlıklı akran ilişkileriyle geliştirecektir (Talu ve Elmas, 2020).

2.5. Ergen ve Okul İlişkisine Bakış

Eğitim sisteminin temel amacı ergenin bilişsel, sosyal, fiziksel ve ruhsal açıdan gelişmesini ve olgunlaşmasını sağlamaktır. Bu gelişim ve olgunlaşmadaki bireysel farklılıklar ön plana alınarak birey merkezli bir strateji izlenilmelidir. Ergenin sağlıklı kişilik gelişimi için yaşadığı sosyal çevresi, yani parçası olduğu ailesiyle olan ilişkisi, akran grubu içindeki yeri ve akademik yaşamı dikkatle ele alınmalıdır. Aile, akran ve okul, ergenin gelişiminde etkili olan üç temel mekanizmadır. Birinde yaşanacak bir sorun diğer sistemleri de etkileyecektir. Okul süreci ergenin sosyalleşmesi açısından akran ilişkisi çerçevesinde, bireysel farklılıkları da göz önünde tutarak ergenin mental gelişimini, yeteneklerini, geleceğe bakışını ve hayallerini de merkeze alan bir eğitime ve geliştirme misyonuna sahip olmalıdır (Bellici, 2015).

Ergenin sağlıklı zihinsel ve ruhsal gelişiminde iyi organize edilmiş bir eğitim sisteminin olması gerekmektedir. Sorgulayan, farklı bakış açısına sahip, öğretmenlerle kurduğu sağlıklı ilişkiyi hayatın bütününe yansıtabilen, akran ilişkisinde sorun çözücü, paylaşıcı bir bakış açısına sahip olabilen, yaşadığı kültürel kodları bilen ve bu noktada da hem uyum için hem de değişim için gerekli adımları atabilen bir gençlik için sağlıklı bir eğitim hayatı gerekmektedir (Turgut, 2015).

Kaliteli eğitim programları ergeni yetişkinliğe hazırlarken, diğer taraftan da gelecekteki rollerine, mesleki duruşuna ve karakter yapılanmasına da önemli katkılar sağlayacaktır. Akranla ya da öğretmenleriyle, okul yöneticileriyle karşılaştığı sorunları yine onların desteğiyle çözebilen ergenin bu çatışma çözme becerisi, ergenin hem kendine yüklediği anlamı, hem diğerlerine yüklediği anlamı hem de geleceğe yüklediği anlamı daha sağlıklı hale getirecektir (Çayak, 2016). Ergenin bu sağlıklı gelişimi doğal olarak başarıya yüklediği anlamı da etkileyecektir. Kaliteli eğitim hayatı başarıyı sadece mental gelişim olarak tanımlamadığı için ergenin asıl başarısı, kendini tanıması ve gelişim adına sağlıklı adımlar atabilmesidir. Çoğu zaman okul, ergenin aileyle olan sorunlarının akran ve sağlıklı öğretmen ilişkisiyle çözümlendiği yerdir de. Bu anlamda da sağlıklı okul yaşamı sosyoekonomik yapının ergende meydana getirdiği yetersizliği, aileden beklenen desteğin olmaması durumundaki boşlukları da doldurabilmektedir. Diğer taraftan bütün bu sağlıklı yapılanma ve oluşumlar sağlıksız eğitim yaşamıyla tam tersi durumlara da

sebepler olacaktır. Akran çatışması, öğretmen desteğinin olmaması, sosyoekonomik yapıdaki ve ailedeki boşlukları daha da tetikleyecektir (Aypay ve Durmuş, 2016).

Ergenin sorgulayıcı, dirençli yapısını tolere edebilen okul yaşamı ergeni ilerleyen yaşlarındaki eş, ebeveyn olma ilişkisine de hazırlamaktadır. Sağlıklı bir kişilik yapılanmasının temeli, okul yaşamındaki sağlıklı model olan öğretmen ve akranlarla atılmaktadır. Sağlıklı otorite olabilen öğretmenler aynı zamanda da sağlıklı bağların kurulacağı modellerdir. Sağlıklı akran ilişkisi ise ergen için kendini tanımlayabildiği ilk sosyalleşme sahnesidir. Aksi durumda ergen bu süreçten tükenerek çıkacak ve yıkıcı bir otorite ve değersizleştirilen akran, ergeni çıkmaza sokacaktır (Aypay, 2011). Verilen bilgilerin yaşama dair olması, okul eğitim programının en temel hedefi olmalıdır. Zira ergen sadece ezber dayalı bir sistemde direncini güçlendirecektir. Güçlenen direnç algıyı olumsuz etkileyecek ve kelebek etkisiyle bu direnç ergenin kişilik yapılanmasına etki edecektir (Aypay ve Durmuş, 2016). Bilinen önemli bir gerçek vardır ki sağlıklı öğretmen-öğrenci ilişkisi ergenin yaşamında ailenin yaptığı hasarı onaracak kadar güçlüdür; ayrıca kararlı, hedefi belli olan akran da, ergen için geleceğe atılan adımdır. Bütün bu sağlıklı beklentilerin yanında okul, bazen ergenin hayatında başlı başına sorun kaynağı da olabilmektedir. Başarıya yüklenen yoğun anlam, akran zorbalığı, öğretmen baskısı yönlendirici değil, sınırlandırıcı yönetim anlayışı ergenin tükenmişliğini ve ruhsal çıkmazını daha tehlikeli hale getirecektir (Aypay, 2011). Sınırlandırıcı, yargılayıcı, kısıtlayıcı okul yaşamı ergenin anti-sosyal davranışlar sergilemesini, çatışmacı akran ilişkilerini, sigara, alkol ya da madde kullanımını ve yıkıcı sosyal ilişkileri tetikleyecektir. Araştırma sonuçlarına baktığımızda ise Siyez'in farklı zamanlarda lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada; okullarından yeterli destek almayan, diğer öğrencilerle eşit koşullara sahip olmayan, öğretmenlerinden sosyal destek almayan ve öğretmenlerini anlayışsız, sevgiden uzak ve güvenilmez gören gençlerin gelişimlerinin olumsuz etkilendiği, anti-sosyal davranış, alkol, sigara ve uyuşturucu madde kullanım oranlarında artış olduğu gözlemlenmiştir (Siyez ve Aysan, 2007). Hesapçoğlu ve arkadaşları (2010) ise konversiyon teşhisi konmuş 90 ergende, konversiyon bozukluğu nedenlerinden en sık okul ve öğrenme (%28.9) faktörünün etkili olduğunu tespit etmişlerdir (Hesapçoğlu vd., 2010). Arıbaş ve Güven (2000) ise, 1997-1998 öğretim yılında 6 farklı lise türünde 721 öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada, okul hayatı ile ilgili sorunlarda; sınav

heyecanı, dersi anlamada güçlük, konsantrasyon sorunları gibi psikolojik sağlık sorunları belirlemişlerdir (Arıbaş ve Güven, 2000).

3. BAĞLANMA KURAMI

İnsanın en temel ihtiyacı ötekiyle (temelde anne) yakın olabilme, onunla bağ kurabilme ve kendini bu bağ içinde güvende hissetme ihtiyacıdır. Bu temel ihtiyaç, yaşamda kalma adına (fizyolojik boyutuyla) duygusal bir bağın oluşması içindir. Bu duygusal yakınlık temelli kurulan bağın adı bağlanmadır. Bağlanma duygusunun bir diğer bileşeni de biyolojik olup hayatta kalmak için anneye duyulan yakınlık ihtiyacıdır. Bebeğin biyolojik ihtiyaçlarının karşılanması hayatta kalmasını sağlarken, duygusal olarak kendini güvende hissetmesi ise bu bağın sağladığı en temel faydadır (Ruppert, 2011). Duygusal ve biyolojik olarak kurulan bu ilişki, bağlanma kuramını en basit şekilde tanımlamaktadır.

Bebek ve bakım vereni arasında yaşanan bu ilişki, ilk sosyal ilişkidir. İnsanoğlunun gelişimi açısından önemli bir yere sahip olan bu bağ, “beşikten mezara” devam etmektedir. Bu temel ilişki sistemini araştıran en güçlü yaklaşım ise Bowlby ve Ainsworth’un bağlanma kuramıdır (Güneş, 2014). Bağlanmanın temel varsayımı, güven duyulan ilk bakımı verenle (genellikle annedir) kurulan ilişkinin bebeklikten başlayarak yaşamın devamı adına fonksiyonel olması ve yaşamın ilerleyen yıllarında da kişilerarası ilişkilerin temelinde bu ilk bağın varlığını hissettirmesidir. Bebeklerin ilk bakıcısıyla kurduğu iletişimde en temel nokta, bakıcının bebeğe hissettirdiği güvendir (Parens, 2014). Ulaşılabilir, güven veren anne temelli bu bağ, yaşamın her aşamasındaki ilişkide varlığını hissettirecektir. Bebeklikten, çocukluğa, ergenliğe, yetişkinliğe ve yaşamın son evresi olan yaşlılığa, kısacası diğerleriyle iletişimin olduğu her dönemde bu ilk kurulan bağın etkisi kendisini göstermektedir.

3.1. Bağlanma Kuramının Gelişimi

Psikanalist John Bowlby’ a ait eklektizm yaklaşımı bağlanmanın temelini oluşturmaktadır. Bowlby Londra’da İngiliz Psikanaliz Topluluğu’nda “Çocuğun Annesine Bağının Doğası” (1958), “Ayrılma Kaygısı” (1959), ve “Bebeklik ve Erken Çocuklukta Keder ve Matem” (1960) adlı üç makaleyle bağlanma kuramını ilk defa gündeme getirmiştir. Kuramda psikanaliz, etoloji, deneysel psikoloji ve öğrenme kuramları da etkili olup bu yaklaşımlar doğrultusunda gelişimi en etkili şekilde ele almaktadır. Kuramın ışık tuttuğu alanlar ise gelişimsel psikoloji ve psiko-patolojidir (Arslan ve Teze, 2016).

John Bowlby, 1928'de Cambridge Üniversitesi'nden mezun olmasının ardından 1936'da çocuklar üzerine ilk araştırması, bakımdan yoksun kalmış, duygusal olarak bağ kuramamış ve hırsızlık yaparak duygusal hasarlarını dışa vuran çocuklar üzerine olmuştur. Bu araştırmada sıkça bahsedilen denek, hırsızlık dışavurum eyleminde bulunan bir erkek çocuğudur ve 6 yaşındadır. Hikâyesine bakıldığında ise anneden ayrılık göze çarpmaktadır. Bakım vereninden ilk ayrılığı on sekiz aylıkken yakalandığı difteri hastalığından dolayı dokuz ay süresince hastanede tedavi görmesiyle yaşamış, (Kart, 2002) tedavi sürerken de özellikle anneden ayrı kalması bazı patolojilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrılığın ardından anneye buluşup eve geldiğinde, ilk tepkisi kaçınan ve zaman zaman da saldırgan tutumlar olmuştur. İletişimde zorlanması, yemek yemeyi reddetmesi, akranlarıyla oynadığı oyunlarda saldırgan ve oyuncak kırma gibi şiddet eğilimli tepkileri, verilen cezalara karşı duyarsızlığı ve en önemlisi de hırsızlık yapıyor olması ilk bakım verenden uzun süreli ayrı kalmanın patolojik dönütleridir (Demirdağ, 2017). J. Bowlby'nin araştırmalarındaki 14 çocuğun da sergiledikleri savunmalar genellikle aynıdır.

İlk bakım verenlerinden ayrı kalmaları sonucu kaçınan ya da saldırgan davranışlar sergilemeleri anneye güvensiz kurulan bağın işaretleridir. Bu davranış literatüre 'sevgisizlik psikopatisi' olarak da geçmiştir. Sevgisizlik psikopatolojisi yaşayan bu çocuklardaki en temel eksiklik, sevgi alma verme döngüsünün sağlıklı işlememesidir. Diğer taraftan yıkıcı davranışlar sergileyen bu çocuklarda özellikle evcil hayvanlara zarar verme, süreklilik sergileyen yalan ifadelerde bulunma, akran ilişkilerindeki çözümsüz çatışmalar sonucu, sağlıklı arkadaşlıklar kuramama gibi patolojik davranışlar görülmektedir (Morsünbül vd., 2019).

Bowlby'nin ilk deneysel çalışması Londra Çocuk Danışma Kliniği'ndeki notlarda kendini göstermektedir. Bu araştırmalar şu önemli gerçeği gözler önüne serer: Anneden uzun süreli ayrılık bağlanmayı olumsuz etkilemekte ve sevme kavramının oluşmasını engellemektedir (Bowlby, 2012). Ayrıca, bu notlardaki bir diğer önemli sonuç da bir süre ebeveyniyle birlikte normal bir çocukluk yaşayan, ancak sonradan yaşanan uzun süreli ayrılıklardan dolayı duygusal yoksunluk hisseden çocukların da aynı tepkisellikleri gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu gözlemler, bağlanma kuramının temelini oluşturur. Sağlıklı gelişim için ilk bakım verenle kurulan bağ önemlidir ve bu bağın sebebi ne olursa

olsun, kopması, içsel olarak düzeltilmesi zor duygusal ve bilişsel hasarlar oluşturacaktır (Yörükhan, 2015).

Bağlanma kuramında dikkati çeken bir diğer isim de Mary Ainsworth'tur. Ainsworth yaptığı deneysel çalışmalarla çocukların davranışlarını gözlemlemiş ve Bowlby diyerek temelini attığı bağlanma kuramına, özellikle doğal ortamda yaptıkları gözlemlerle farklı ve önemli bakış açıları kazandırmıştır (Öztürk ve Türel, 2020). Bu gözlemler sonunda güvenli, kaygılı, kararsız ve kaçınmacı olarak sınıflandırılan bağlanma şekilleri kurama eklenmiştir (Saraç, 2011).

Mary Ainsworth (1913-1999), Kanadalı bir psikolog olup Uganda/Ganda ve Baltimore projeleriyle bağlanma literatürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Uganda'daki çalışma alanı Doğu Afrika Üniversitesi'dir ve bu okulda bağlanmanın ilk ampirik temelleri atılmıştır. M. Ainsworth Uganda projesinde, 26 Ugandalı bebeğin bağlanma sürecini gözlemlemiş, bu gözlem dokuz ay sürmüş ve iki hafta aralıklarla iki saatlik zaman diliminde bebeklerin doğal ortamda ebeveyn ilişkileri değerlendirilmeye alınmıştır. Uganda çalışmasının kurama en büyük katkısı, hem anne-bebek ilişkisindeki doyumun önemini hem de bireysel farklılıkların bağlanmadaki etkisini anlamlandırabilme adına güçlü bir öngörü sağlamasıdır (İlâslan, 2009). Bu çalışmalardan sonra, annenin bebeğinin isteklerine cevap verebilme repertuarına bağlı olarak, birbirinden farklı üç bağlanma örüntüsüne ulaşılmıştır. Annesiyle güvenli bir bağ kuran bebekler, çevreye karşı daha duyarlı olup daha kolay öğrenebilmekte ve anneden ihtiyacı olan güveni duygusunu alan bebek, annenin yokluğunda daha az kaygı yaşamaktadır. Ancak annesi tarafından ihtiyaçlarının zamanında karşılanmadığını hisseden bebekler ise, çevreye karşı meraksız, ilgisiz ve daha pasif bir davranım sergilerler (Sevinç ve Kılınç, 2018). Annelerinin yokluğu durumunda ise bu bebekler daha tepkiseldirler ve ağlama eylemleri daha yoğundur. Bebeğin bu tepkisi annenin bebeğine verdiği dönütlerle ilişkilendirilmiştir. Sağlıklı dönütler verebilen annelerin bebekleri annelerine güvenli bağlanırken, annelerinden sağlıklı dönüt alamayacağını hisseden bebekler ise güvensiz bağlanma sergilemişlerdir (Bowlby, 2012). Ainsworth bu çalışmalarla yaşamın ilerleyen yıllarında yaşanacak güvenli ve güvensiz ilişkilerin, ilk sosyalleşmeye bağlı olduğunun bilgisini bağlanma literatürüne kazandırmıştır (Demirdağ, 2017).

Ainsworth'un ikinci önemli projesi, (1963) Baltimore ismiyle bilinen anne-bebek bağlanma ilişkisini çözümlene adına 26 Baltimore ailesi ile bebekleri doğmadan önce başlatılmış bir çalışmadır. Bebekler doğduktan sonra, dört saatlik periyotlarla aylık ev ziyaretlerinde bebekler, doğal ortamları olan evlerinde gözlemlenmişlerdir. İlerleyen süreçte bebekler on iki aylık olduklarında, yeni bir aşama devreye sokulmuş ve bebeklerin bilmedikleri, yabancı oldukları bir ortamda verecekleri tepkileri gözlemleyebilmek adına John Hopkins Üniversitesi'nde, "Yabancı Durum" adı verilen laboratuvarında çalışmalar devam etmiştir. Çalışmada çocukların yabancı birisiyle üç dakikada birlikte geçirdikleri zaman diliminde verdikleri tepki ve kaygı düzeyleri ve bu kaygıyla nasıl başa çıktıkları gözlemlenmiştir. Bu "Yabancı Durum" adı verdikleri testle Ainsworth ve arkadaşları güvenli, güvensiz-kaçınan ve güvensiz-kararsız olarak üç bağlanma örüntüsüne ulaşmışlardır (Kart, 2002).

Ainsworth'un bu çalışmada savunduğu temel nokta, dünyayı anlamlandırabilme adına temel referans ve güvenli üs merkezinin, "anne" olduğudur. Çocuk kendi dışındaki yabancı olduğu dünyayı tanıyabilme adına, ilk önce kendi güvenliğini sağlayabilmelidir ki o zaman keşif daha sağlıklı olacaktır. Keşif için yola çıkan çocuk, geri döndüğünde annesini bulabileceğine ve anneden ihtiyacı olduğu yakıtı alabileceğine dair inancıyla özgürce ilerler, keşfeder ve öğrenir. Bu çalışmalar bağlanma kuramına önemli katkılar sağlamıştır (Göçener, 2010).

İkinci Dünya Savaşı sıralarında yapılan yeni çalışmalar, bağlanma kuramının gelişme sürecine katkı sağlamıştır. Bu çalışmalardan ilki W. Goldfarb (1945) ve R. Spitz'e (1946) ait çalışmalardır. Goldfarb ve Spitz küçük yaşlarda yetimhaneye bırakılmış çocuklardaki bedensel ve ruhsal gelişim bozukluklarına dikkat çekmiştir. Küçük yaşlardaki bu ayrılıkların tetiklediği depresyon Spitz'in (1946) çalışmasında, "anaklitik depresyon" kavramıyla literatüre girmiştir. Bağlanmadaki bu boşluğun sebep olduğu patolojik noktalara baktığımızda ise karşımıza "hospitalizm (yuva hastalığı)" kavramı çıkmaktadır. Bu patoloji genellikle birincil bakım verenden yoksun bebeklerde görülmektedir. Semptomlarına baktığımızda ise motor kaslarda zayıflık, iştahsızlık, bağışıklık sisteminde zayıflık, uyku problemi, yetersiz kilo, dürtüsel davranışların eşlik ettiği yas sürecinde, bebeklerdeki gelişim bozuklukları karşımıza çıkmaktadır. Yurt ve hastanelerde büyüyen çocuklar sağlıklı ilgi, bağlanma ve kinestetik ihtiyaçlarının karşılanmamasından

dolayı, hospitalizm hastalığına daha kolay yakalanmaktadırlar ve bu durum da genellikle ölümlerle sonuçlanmaktadır (Tamar ve Özbaran, 2004).

Küçük yaşta aileden alınarak başka ailelere verilen çocuklar üzerinde yapılan çalışma, Goldfard'a (1945) aittir. Goldfard çalışmasını hem küçük yaşta yetimhaneye bırakılmış hem de dört aylık olduklarında annelerinden alınarak başka bir ailenin yanına verilen çocuklar üzerine yapmıştır. Araştırmada sonucu ilginçtir: Evlatlık olarak başka bir aileye verilen çocukların zekâ seviyeleri, yetimhanede büyüyen çocuklara göre, daha yüksek çıkmıştır. Diğer taraftan da, yetimhanede büyüyen çocuklarda dürtüsel ve kontrolsüz davranışlar, dikkat eksikliği, motive olamama, zarar verme, saldırganlık gibi davranışlar gözlemlenmiştir (Uytun ve Öztö, 2013).

Literatürdeki başka bir çalışma da Bowlby'nin Dünya Sağlık Örgütü adına Cenevre'de yaptığı araştırmadır. Bu çalışma sonucu göstermektedir ki, birincil bakım verenin eksikliği, akademik başarıyı, ilişkide diğerinin duygusunu anlamlandırmadaki zorluğu (empati yoksunluğu), hırsızlık eylemini ve duygusal olarak yaşanan küntlüğü tetiklemektedir (Kaya, 2019).

Bir diğer çalışmada Bowlby'dan etkilenerek hayvanlarda anne yoksunluğu çalışan hayvan psikoloğu Harry Harlow'dur (1905-1981). Harlow rhesus maymunlarıyla bir bağlanma çalışması yapmıştır. Bu deneyde yavru maymunlara iki anne maymun figürü verilmiştir. Bunlardan biri yumuşak kumaşla kaplanmış bir anne maymun, diğeri ise demirden bir anne maymundur. Aradaki tek fark demirden olana süt içecekleri biberon düzeneği sağlanmıştır. Gözlem sonucu görülmüş ki yavru maymunlar demirden olan anne maymunda karınlarını doyurduktan sonra hızla yumuşak olan anne maymuna dönmektedir. Bu deney önemli bir gerçeği ortaya koymuştur (Özer, 2018). Bağlanmada fiziksel ihtiyaçlar kadar sıcaklık, şefkat ihtiyacının da karşılanması gerekmektedir. Bağlanmadaki dokunsallığın önemini deneyleriyle vurgulayan Harlow bir başka deneyinde de anneden ve diğeri maymunlardan uzak kalan yavru maymunları incelemiştir. Sosyal olarak yoksunluk yaşayan bu maymunların ilerleyen yaşlarında pasif, ilişki kurmada yetersiz, cinsellikte soğuk dönütler verdiği görülmüştür (Çakır, 2019).

3.2. Bağlanmaya Kuramsal ereveden Bakış ve Temel Kavramlar

Bağlanmada, özellikle kriz anında ihtiyaç duyulan, sakinleştiren nesnenin varlığı bulunmaktadır. Güvenli liman olan nesne, yakın olma ihtiyaını zamanında ve dozunda ayarlayandır ve bu bağın süreklilik arz etmesi istenilen durumdur (ztrk vd., 2020). Bu tanıma göre bağlanmanın ana bileşenlerinin yaşamdaki etkisine baktığımızda, ilk bakım verenle başlayan bu ilişki tüm insanlar için temel bir ihtiyaçtır. Yaşamsal fonksiyonların sürdürülmesi için gerekli olan bu doğal sürecin devamı için de anne ve bebek doğal eğilimlere sahiptir ve süreç evrenseldir. Yaradılışın doğası gereği oluşan bu bağ yaşanılan fiziksel ve sosyal çevreden etkilenerek değişiklik de gösterebilmektedir (Miller, 2013). Bağlanma ilişki temelli bir oluşum olduğundan birey etkilenendir ve bu yüzden bağlanmanın olumsuz sonucu doğal olarak bireyi ve ilişkilerini etkileyecektir. Temel bağlanma ilişkisi, içsel ilişki modelinin temelini atarak bu model üzerinden kişinin kendine yüklediği anlam, anne üzerinden diğerlerine yüklediği anlam ve dünyaya yüklediği anlam kişinin sonraki ilişkilerini de etkileyecektir (ztrk, 2016).

Bağlanmada, kurulan duygusal bağda karşılıklılık ilişkisi hakimdir. İlişki sağlıklı bir şekilde kurulduğunda, anne ve bebek kurulan bu ilişkinin devamı adına birbirine uyum sağlar (Derin, 2018) ve bağlanmada bu uyumun sağlıklı devam etmesi için dört davranış boyutundan söz edilir.

Bunlar; anneye yakın olma ihtiyaı ve bu yakınlığı devam ettirme isteği, annenin uzaklaşması durumunda bebeğin yaşadığı kaygıyı gösterdiği protesto tepkisi, anneye bağlı olarak dünyayı keşfetme davranışındaki bireyselleşme girişimi ve yüksek stresli durumlarda annenin sakinleştirmesine duyulan ihtiyaç, yani güvenli liman olan annenin varlığıdır (Sayar ve Olcay, 2006).

Bu davranış kalıplarına kavramsal olarak bakacak olursak;

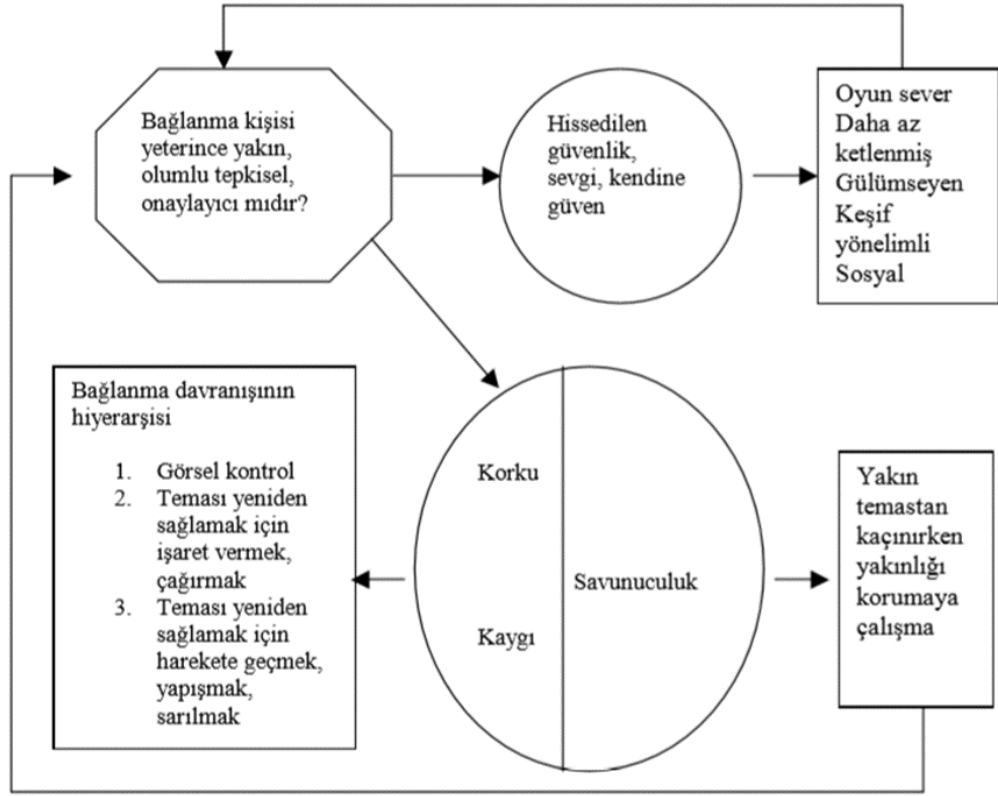
- (1) Anneyle Kurulan Bağa İhtiyaç: Kurulan fizyolojik temelli bağın ruhsal olarak devamına ihtiyaç vardır (zyazıcıoğlu ve Polat, 2005).
- (2) Bağın Verdiği Güven ve Bağı Arama İhtiyaı: Kriz anlarında yaşanan kaygının ve stresin rahatlatılması için bağlanma figürüne dönme davranımının gösterilmesi (ztrk, 2003).

- (3) Anneden Bebeğe Verilen Güvenli Dönütler: Çocuğun çevresini keşfedebilmesi adına, bağlanma figürünün verdiği tepkilerdeki güvene duyulan ihtiyaç (Gander ve Gardiner, 2001).
- (4) Anneden Bebeğe Yansıyan Olumsuz Dönütlerin Bebekte Oluşturduğu Kaygı–Bağlanma figürünün yokluğunda yaşanan stres hali (Ruppert, 2011).

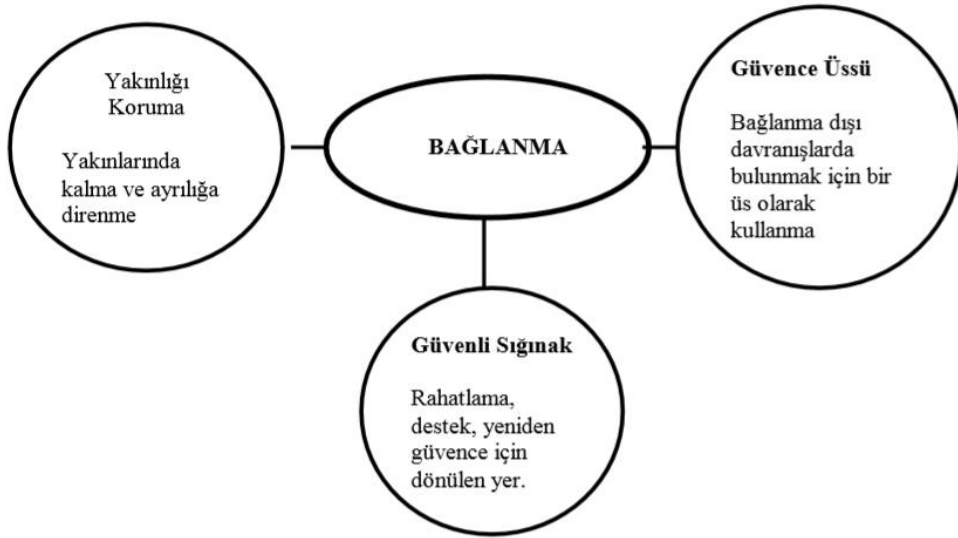
Bu acı oluştuğunda, bağlanma figürünün yokluğunda bebeğin verdiği tepkiler;

- (1) Annenin Karşılık Vermemesini Protesto Etme (Protesto): Bu süreçte bebek bağlanma nesnesine olan ihtiyacını aktif olarak belirtir ona yönelir. Nesneye ulaşmaya kadar gergindir, ağlar ve nesnesi dışında yabancı bir kişiyle sakinleşemez. Diğerlerinin onu sakinleştirmesine izin vermez (Keskin ve Çam, 2007).
- (2) Nesnenin Yokluğunda Yaşanan Çıkamaz: Bebek bağlanma nesnesinin yokluğunda verdiği tepki ve ağlamalar sonucunda anneye hala ulaşamamışsa, duygusal olarak yıkım yaşamaya başlar ve susar (Cori, 2018).
- (3) Uzaklaşma: Bütün çağrılarına rağmen annenin gelmemesi bebeğin anneye ulaşma eylemini durdurmasına sebep olurken, zamanla anneye olan bağ da zayıflamaya başlar.

Bu bağın zayıflaması ve kopması bebeğin duygularını bastırıp ayrılma öncesi halini yeniden aktifleştirir. Bağlanma nesnesi geri döndüğünde ise bebek ona karşı duyarsızdır ve nesneyle kurulacak yeni bir bağda bebeği kaygılandırıp zorlayacaktır (Mayhew, 2006).

Şekil 1: Davranışsal bağlanma sistemi (Hazan ve Shaver, 1994, Çev. Dönmez, 2000).

Şekil 2. Bağlanmanın 3 Temel İşlevi

Şekilde Bowlby'e göre bağlanmanın 3 temel işlevi gösterilmektedir (Çev. Dönmez, 2000).

Bağlanmada yönelinilen kişi bellidir ve bu ilişki ihtiyacı yaşam boyu süreğendir. Bu süreğenlikte oluşan duygusal şemalar diğerleriyle tekrarlanarak devam eder ki amaç güvende hissetmektir; zira bu bağın yoksunluğu acı ve çaresizlik yaşatacaktır. Bağın güçlü ve sağlam olma durumu ise bireyi hem kişisel olarak hem de sosyal olarak doyuracaktır (Kırimer vd. 2014) ve bu güçlü referansın varlığı yabancılar karşısındaki duruşu da sakinleştirecektir. Referans ne kadar güçlüyse ayrışma ve bireyselleşmenin öğrenilmesi de o kadar sağlıklı olacaktır. Bireyselleşmede ana etken ise kendilik algısı, öteki algısı ve gelecek algısının sağlıklı modellerden beslenmesinin sağlanmasıdır. Bireyselleşmede de sosyalleşmede de en ilkel ihtiyaç, fiziksel bağ kurarak korunmak ve hayatta kalma içgüdüsünün ilk ilişkiden sağlıklı beslenmiş olmasıdır (Kartal, 2008).

Bu içgüdüsel yansıma yaşamın ilerleyen yıllarında diğer ilişkilerle yeniden anlam bulacaktır (Çelen vd., 2008). Bağlanmayla kurulan bu ilişki tatmin edici değilse kişinin kendiliğe bakış açısı ilk ilişkisindeki acı ve çaresizlik duygusunu tetikleyecek ve yine bu bağ üzerinden diğerine bakış açısı da kaygılı ve güvenilmez olacaktır (Yazıcı ve Odacı, 2018).

3.3. Bağlanmada İçsel Çalışma Modelleri ve Bağlanma Stilleri

Bebek için ilk bakım verenin ulaşılabilir olması, ihtiyaçlarına cevap verileceğini bilmesi, bebeğin güvende hissetmesini sağlayan önemli dönütlerdir. Bu güven hissi yalnızca bakım verenin fiziksel olarak var olmasıyla değil, aynı zamanda ulaşılabilir ve ihtiyaçlara cevap verebilir olmasıyla da orantılıdır (Güngör, 2000). Bu eksende kurulan ilişkide ihtiyaç hissedilen duygusal bağ, hem yaşamın sürdürülebilirliği hem de gelişimsel açıdan önemli etkiye sahiptir. Gelişimsel olarak ihtiyaç hissedilen bu duygusal bağda güçlü tutulmak istenen fiziksel yakınlığın sebebi çocuğun karşı karşıya gelebileceği tehlikelerden korunması ve bu güvenli alanda onun çevreyi tanıması adına sağlıklı ortamın sağlanmasıdır. Bu açıdan bakım verenin ulaşılabilirliği, bağlanmada en temel ihtiyaçtır (Berber, 2018).

Bağlanma kuramında bakım verenin ulaşılabilirliği, bu ulaşılabilirliğin güvenilir sosyal alan oluşturması ve çocuğun bu sosyal alanda çevreyi güvenle keşfedebilmesi, çocuğun zihinsel olarak da gelişimini etkilemektedir. Bu ilişki süreci çocuğun kendisine, çevreye

ve bakım verenine anlamlar yüklemesini sağlar. İşte bu anlamlar ‘İçsel Çalışan Modelleri’ oluşturur. İçsel çalışan modellerde temel kavramdan biri bakım verenin bebeğin ihtiyaçlarına verdiği dönütlerin kalitesidir. Bu dönütlerin kalitesi zaman içinde olgunlaşarak çocuğun zihinsel temsillerini oluşturur (Geçtan, 2002). Çocuk bu modeller üzerinden kendine ve diğerlerine atıfta bulunur ve yaşadığı çevreye de bu modeller üzerinden tepkiler verir. Temel ihtiyaç yakınlığı sağlamak, güvende olmak, bu güvenli alanda çevreyi keşfetmek ve hayatta kalabilmek adına savunmalar geliştirmektir (Sümer, Koçkar, 2015). Bu sistem aynı zamanda, yaşanan ilişkileri yorumlamasını ve bu yorumlar sonucunda da hem kendisi adına hem de diğerleri adına çıkarımlarda bulunmasını sağlar (Morsünbül ve Çok, 2011).

Yakınlık ihtiyacı içsel çalışan modeldeki keşfetme eylemi için önemli bir referanstır. Nesnenin ulaşılabilirliği çocuk için çevresini keşfetme noktasında kullanabileceği 'güvenli bir temel' ve tehlikede de korunabileceği 'sağlam bir sığınak'tır. Bu sağlam sığınağa ulaşamama durumu çocuğun keşfetme eylemini yavaşlatacak ya da sonlandıracaktır. Bakım verenin bu krizi çözme şekli ise çocuğun zihinsel temsillerinin temelini atacaktır (Solmuş, 2002). Çocuk için güvenli olan o üssü yeniden sağlamak ve çocuğun sakinleşerek güvende hissetmesini aktif hale getirmek, temasın yeniden kurulmasını ve ilişkinin onarılmasını kolaylaştırmak ve böylece 'hissedilen güvenliğin' sağlanması, bağı yeniden sağlıklı hale getirecek girişimlerdir. Ancak bu bağ bakım verenin sağlıklı geri dönüt verememesi durumunda kopacak ve keşif sonlanacaktır. Bağın kopması, çocukta ayrılığın verdiği yalnızlığı tetiklerken çocuk bu süreci protesto etmeye çalışır (Kayahan, 2002). Bağlanmanın çözülmesi (detachment) çocukta kaygı ve huzursuzluk oluşturacak ve ayrılığı protesto tepkileri ortaya çıkacak ve yaşanan sönmeyle de çevreden kopuş ve çevreye duyarsızlaşma da beraberinde gelecektir. Gerek bağı yeniden kurulmasında, gerekse sönmesi ve keşfin sonlanması durumunda, çocukta hem kendi adına hem önemli olan diğeri adına hem de aralarındaki ilişki adına zihinsel temsiller oluşacaktır (Sümer ve Sayıl, 2008).

İçsel modellerdeki çocuğun “kendilik” kavramının temelini, önemli diğerinin ulaşılabilirliği belirlemektedir. Kendisini sevebilir ya da sevilmeyen olarak görmesi, inanç ve beklentiler oluşturur. Bakım verenin tepkileri üzerinden ise “diğerleri”ne yüklediği anlamın temeli atılır. Nesnesinin çocuğun ihtiyaçlarını yeterli ve zamanında karşılayıp karşılamamasına, destekleyen, güven veren ve sıcak olup olmamasına göre

ötekine dair beklenti ve inançlar gelişecektir (Gökçe, 2013). Şayet bakım veren tutarlı ve sıcaksa, bebek güvenli bağlanmakta ve içsel çalışan modelleri olumlu olmakta kendisini de sevilmeye layık ve değerli olarak görmektedir. Diğer taraftan bakım verene ulaşamıyorsa, soğuk ve mesafeli, ayrıca reddedici bir ilişki varsa çocuğun kendine yüklediği anlam sevilmeyen ve diğerine yüklediği anlamda güvenilmeyendir; neticede içsel çalışan model de olumsuzdur (Morsünbül ve Çok, 2011).

İçsel çalışan modeller kendilik ve diğerlerinden bağlanmanın yaşamın ilerleyen yıllarındaki ilişkilerdeki sürekliliğinde temelini oluşturmaktadır. Bu zihinsel temsillerde çocuk bakım verenine bir değer atfeder, bu değer üzerinden ikinci bir süreç başlar ve bakım vereni kendisine nasıl davranacağına dair bu noktada bir temsil oluşur. Bakım veren çocuğun ihtiyaçlarını zamanında ve güvenilir olarak karşılıyorsa, çocuğun yakınlık kurma talebi doyurucu karşılık buluyorsa, çocuk kendini değerli, önemli; sevilen diğerini de güvenilir ve ulaşılabilir olarak modelleyecektir (Gökçe, 2013). Ancak bu sürecin tam tersi olursa, yani bakım veren çocuğun ihtiyaçlarına yerinde ve zamanında sağlıklı dönütler vermemişse o zaman içsel çalışan modeller tersine dönecek çocuk kendini istenmeyen, sevilmeye layık olmayan diğerini de güvenilmez ve ihtiyaç halinde ulaşamaz olarak içselleştirecektir (Kılıç ve Kümbetlioğlu, 2016). Bu noktada şu çıkarımda bulunmak olası bir gerçektir: Çocuğun kendine yüklediği anlamla diğerine yüklediği anlam, birbirini açıklayan bir sistemdir. Bu zihinsel sistemler sonucu oluşan kendilik ve diğerleri yeni ilişkilerinde temeli atacaktır. Diğer taraftan içsel çalışan modeller, farkında olarak ya da olmayarak, bireylerin anlamlandırmalarını, duygularını, sorunla başa çıkma tarzlarını ve savunma mekanizmalarını da belirleyecektir. Bu sistem zamanla tekrarlanarak pekişecek ve değişime karşı dirençli hale gelecektir (Both, 2014).

Doğumla başlayan bağlanma süreci zamanla oluşan içsel temsillerle yaşamın ilerleyen yıllarında üç temel yaklaşımda kendini göstermektedir.

- (1) Kendiliğe Bakış: Görülen, fark edilen, önemsenen ve sevilen miyim? (Baldan, 2017).
- (2) Diğerlerine Bakış: Gören, fark eden, önemseyen ve ihtiyacım olduğunda yanımda mı? (Erwin, 2000).
- (3) İlişkiye Bakış: İlişkide nasıl davranmalıyım, neye dikkat etmeliyim, hangi bilgilere sahibim?

Bu bilgileri nasıl kullanacağı (Cozolino, 2014) sorusu da söz konusudur. Bu üç temel yaklaşım bağlanma stillerini belirler.

Güvenli üs kavramı, bağlanma teorisine Ainsworth'un yaptığı çalışmalar sonucu eklenmiş olup aynı zamanda bu kavram teorisinin test edilebilmesini de sağlamıştır. Bağlanmadaki farklılıkları anlamlandırabilme adına yeni doğanın bakım vereni uzaklaştığında ve yeniden döndüğünde, bakım verenine verdiği duygusal ve davranışsal tepki, bağlanmadaki sınıflandırmanın temelini atmıştır. Yeni doğan için kendini güvende hissetme ihtiyacı temel bir ihtiyaçtır (Demirdağ, 2017). Bu ihtiyaçları zamanında karşılandığında, sevildiğini ve korunduğunu hisseden bebek, bakım verenini de güvenilir kabul etmektedir. Bu yakınlık ihtiyacı çerçevesinde yeni doğanın tepkilerini ölçme adına Ainsworth tarafından "Yabancı Durum Testi" geliştirilmiştir.

Yabancı Durum Testi'nde anne ve bebek sekiz farklı sürece tabi tutularak bu farklı süreçlerdeki bebeğin dönütleri kayda alınmıştır. Sekiz aşama şu şekildedir:

İlk aşama: Bebek ve anne yabancı biriyle odadadırlar ve bebek annenin kucağındadır. Daha sonra yabancı kişi, odadan çıkar (Sarıbal, 2017).

İkinci aşama: Anne bebeğini oyuncaklarla oynaması için kendinden uzaklaştırır ve bebeğin oyuncaklarla oynamasını seyrederek (Sarıbal, 2017).

Üçüncü aşama: Anne odada bebeğini seyredirken yabancı odaya girer ve bebekle temasa geçerek, ona bir oyuncak uzatır (Sarıbal, 2017).

Dördüncü aşama: Anne odadan çıkar, bebek yabancıyla odada tek kalır. Şayet bebek annenin arkasından ağlamışsa, yabancı bebeği sakinleştirmek için eyleme geçer. Bebek sakinse, sessizce oturur (Sarıbal, 2017).

Beşinci aşama: Anne odaya tekrar döner ve yabancı odadan çıkar. Anne bebeğiyle biraz vakit geçirdikten sonra, tekrar odadan çıkar (Sarıbal, 2017).

Altıncı aşama: Bebek odada tek başındadır (Sarıbal, 2017).

Yedinci aşama: Bebek odada tek başına iken yabancı odaya girer yabancıdan da anne girer. Araştırmada dikkat edilecek nokta, bebeğin bir yabancıyla birlikteyken annenin uzaklaşma ve yakınlaşmasına verdiği tepkilerdir (Sarıbal, 2017).

Bu tepkiler sonucunda da üç temel bağlanma örüntüsüne ulaşılır. Bunlar;

Güvenli bağlanma: Annesine güvenli bağlanan bebeklerin annenin yaklaşması ve uzaklaşmasında verdiği tepkiler, daha dengeli ve stabildir. Ortamı keşfetmeye çalışan bebek için anne, bebeğin keşfini kolaylaştıran güvenli bir noktadadır. Annesi ihtiyacı olduğunda oradadır ve bebeğin annesine yüklediği anlam ihtiyacı olduğunda, kolayca ulaşabileceği güvenli bir limandır. Anne odadan ayrıldığında bu ayrılıktan dolayı kaygılansa da bu durum kısa sürmektedir, çünkü bebek annenin geleceğinden emindir ve anne döndüğünde çabuk sakinleşir; nitekim, anne bebeğin yakınlık ihtiyacını daha önceki deneyimlerinde zamanında karşılamıştır (Gökçe, 2013).

Kaygılı-dirençli bağlanma: Nesnesine güvenli bağlanan bebeğin tersine bu bebekler annelerinin kendilerinin yakınlık ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve anneye ihtiyaç halinde ulaşabilme noktasında endişelidirler. Bundan dolayı da anneden ayrılma tehlike işaretidir. Anne yanındayken de çok rahat olmayan bu bebekler, anne ayrıldığında yoğun bir kaygı yaşarlar ve anne tekrar gelse de sakinleşmeleri zor olmaktadır ve annelerinin onları sakinleştirmesine izin vermezler (Soysal vd., 2005).

Kaygılı- kaçınan bağlanma: Bu bebeklerin anneye yükledikleri anlam reddedici ve uzaktır, çünkü bu anneler bebeklerinin ihtiyaçlarına karşı duyarsızdır. Bebek ihtiyacı olduğunda destek geleceğinden emin olmadığı için beklentisini kilitlemiştir, çünkü destek gelse dahi olumlu gelmeyeceğini deneyimlemiştir. Bu bebekler annelerinin yakınlık girişimini reddederek, annenin geri dönüşüne karşılık vermezler (Masterson, 2008).

Dağınık/Yönü Belirsiz Bağlanma: Bağlanmaya Main ve Solomon tarafından eklenmiş olan bu bağlanma modelinde, bebeklerin en bariz tepkileri belli bir davranış örüntülerinin olmamalarıdır. Bu tepkisizliğin sebebinin de bakım verenin kendi bağlanma figürüyle olan bağlanma sorunun varlığından dolayı kendi bebeğine uygulamış olabileceği istismar ya da ihmal olarak belirlenmiştir (Masterson, 2008)

Bağlanmada temel ihtiyacın, bağlanma nesnesinin güvenirliliği ve ulaşılabilirliği olduğu bu tanımlamalarda da görülmektedir. Erken dönemde kurulan bu bağ, yetişkin bağlanma modeli olarak da yaşamın ilerleyen yıllarında karşımıza çıkmaktadır. Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilmiş, dört kategori modeli olan dörtlü bağlanma modeli ise şunlardır (Dağ ve Volkan, 2014):

Güvenli Bağlanma: Yetişkinin kendine yüklediği anlam, sevilen, görülen, ihtiyacı zamanında karşılanan ve değerli olandır. İlk bakım veren üzerinden diğerlerine yüklediği

anlam da güvenilir, gören ve değer verendir. Bu sağlıklı bağlanma örüntüsünden dolayı, kriz anlarında kendilerini kolayca sakinleştirebildikleri için sorun çözme kapasiteleri de daha yüksektir (Dağ ve Gülüm, 2013).

Saplantılı Bağlanma: Yetişkinin kendilik algısı değersiz, seilmeyen, istenmeyen ve görülmeyendir. Ötekine yüklediği anlam ise değerli, önemlidir. Bu bakış açısından dolayı da ilişkide güvensiz, kendini ifade edemeyen ve yardım isteyemeyen konumdadır (Kalkan ve Yalçın, 2012).

Kayıtsız Bağlanma: Yoğun reddedilme kaygılarından dolayı yakın ilişkiden kaçarlar ve bu durumu aklileştirerek kimseye ihtiyaç hissetmediklerini kendilerine inandırmışlardır. Kendilik algıları yüksek iken diğerlerine yükledikleri anlam ise olumsuzdur. Başkalarına ihtiyaç hissetmediklerini savundukları için özsaygıları yüksektir, yakın ilişkiden boğulurlar (Yıldızhan, 2017).

Korkulu Bağlanma: Yetişkinin kendine yüklediği anlam da ötekine yüklediği anlam da olumsuzdur. Bir taraftan yakınlık kurmak isteseler de reddedilme, istenmeme, görülmeme kaygıları ve incinmekten endişe ettiklerinden dolayı, yakın ilişkiden kaçarlar (Uzun, 2017).

Bu tanımlamalar bağlanmanın “beşikten mezara” kavramının gerçekliğini daha net göstermektedir.

3.4. Bağlanmada Devam (Süreklilik)

Bağlanmanın gelişimsel süreçte yaş ile olan ilişkisine baktığımızda içsel çalışan modellerin de yaşla yeniden şekillendiğini ve değişime uğradığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar sonrası gelişim evreleri altı başlık altında toplanmıştır: Bunlar, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık ve ihtiyarlık (Ruppert, 2011) olarak sınıflandırılmıştır. Araştırmamızda bu evrelerden üç temel başlığı ele alacağız. Bu süreçlerin genel özellikleri, yakınlık kurma ihtiyacının temel bileşen olmasıdır. Bu ihtiyacın zamanında karşılanmasına bağlı olarak da yaşamın ilerleyen yıllarında diğer kişilerle olan ilişkiler de anlam kazanır. İlk temel bağ erken dönem bağlanması olan bebeklikte yaşanan bağlanma olmakla birlikte, bu bağ kişilik yapılanmamızı oluştursa da yaşamın ilerleyen dönemlerindeki yaşantılar farklı bağlanma stillerini karşımıza çıkararak içsel çalışan modellerimizi etkilemektedir. Yetişkin kişilik yapılanmalarını anlamlandırabilme, ilişkileri çözümlenebilme adına ergenlik ve yetişkinlikteki bağlanma

sistemlerini doğru tanımlamak gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda bağlanma davranışı özelliklerinin gelişim dönemlerine göre farklılaşması verilmiştir.

Tablo 1. Dönemler bazında bağlanma davranışları

BAĞLANMA DAVRANIŞI	BEBEKLİKTE VE ÇOCUKLUKTA BAĞLANMA	ERGENLİKTE BAĞLANMA	YETİŞKİNLİKTE BAĞLANMA
BAĞLANMA FİĞÜRÜ	Anne ya da birincil bakıcı	Akran, arkadaş	Eş, romantik partner
BAĞLANMA İLİŞKİSİNİN NİTELİĞİ	Tamamlayıcıdır	Karşılıklıdır	Tamamlayıcıdır
BAĞLANMANIN TANIMLAYICI ÖGELERİ	Yakınlığı koruma. Güvence üssü, güvenli sığınak	Özerkliğini kabul ettirme, duygusal bağ kurma	Bağlanma, bakım, cinsel birleşme
BAĞLANMA STİLLERİ	Güvenli bağlanma, kaygılı kararsız bağlanma, kaçınan bağlanma, dağınık (yönü belirsiz) bağlanma	Güvenli bağlanma, kaygılı kararsız bağlanma, kaçınan bağlanma, dağınık (yönü belirsiz) bağlanma	Güvenli bağlanma, kaygılı kararsız bağlanma, kaçınan bağlanma. Dörtlü bağlanma modeli (güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, korkulu kaçınan bağlanma, kayıtsız bağlanma).
BAĞLANMADA ETKİLEŞİMLER	Dışsal, Gözlemlenebilir	İçsel, temsil edilebilir	İçsel, temsil edilebilir

Tablo 1'de: Bebeklik ve çocuklukla, ergenlikte ve yetişkinlik dönemlerindeki bağlanma davranışları görülmektedir (Onur, 2006).

3.5. Üç Temel Gelişim Aşaması ve Bağlanma

Erken dönemde ilk bakım verenle kurulan bağ, ergenlik yıllarında akran merkezli bağlanmaya evrilirken, yetişkinlik yıllarında da bu bağ duygusal birlikteliğin temelini

atıldığı evlilik ilişkisinde eşe yöneltilir ve bu bağlar zamanla devamlılık göstererek değişime karşı direnç kazanır (Arslan ve Teze, 2016).

3.5.1. Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma

Erken dönemdeki bağlanma çalışmalarının odak noktasında bebeğin gelişim dönemlerine bağlı olarak gösterdiği davranış kalıpları bulunmaktadır. Bağlanmanın ilk başlangıcı doğum öncesidir. Fetüs yirmi altıncı haftadan itibaren anneden aldığı duygusal geri dönütleri kayda alır (Berk, 2013). Annenin duygusal süreçleri bu aşamada etkindir. Bu kayıtların ana teması ise annenin kendi ebeveyniyle kurduğu bağın onun içsel çalışan modellerine yansımalarıdır. Şayet anne kendi bakım verenleriyle güvenli bir bağ kurabildi ise bebeğiyle olan bağı da güvenli olacaktır. Tam tersi durumda ise annenin bebeğine yüklediği anlam, kendi sağlıksız sürecinin devamı olarak bebeğe yansıtacaktır. Doğum ilk ayrılış sürecidir ve annenin kendi nesnesiyle olan güvensiz bağlanması doğum sonrası depresyon olarak hem annede hem de bebekte görülecek ve annenin erken dönem güvensiz bağlanmasının depresyonu, eş zamanlı olarak bebeğin gelişimini de etkileyecektir (Küçükturan ve Keleş, 2017).

Erken dönemin ilk dokuz ayı gelişim aşamasında önemli bir yere sahiptir. Bu dönemdeki bebeğin bazı davranışları bakım verenin ilgisini çekme adına oldukça etkilidir. Bebek emme, ağlama, dokunma, izleme, gülümseme gibi doğuştan gelen otomatik davranışlara sahiptir ve bu davranışlar bağlanma davranışları olarak bilinmektedir. Şayet bakım veren bu davranışlara sağlıklı bir şekilde ve ihtiyaç olduğunda geciktirmeden geri dönütler verirse, bebeğin bakım verenine olan yakınlığı olumlu yönde gelişecektir (Soysal, 2005). Bu erken dönem bağlanma evrelerine bakacak olursak:

- 0-2 ay Otistik Evre: Fizyolojik ihtiyaçların karşılanması temel gereksinimdir. Bağlanma öncesi dönem olarak da bilinir. Annenin desteğiyle diğerlerine yönelse de, bebeğin kendini anneden ayırt etme yetisi yoktur (Soysal, 2005).
- 2-4 ay Sembiyotik Evre: Bu evrede anneyi yavaş yavaş kendinden ayırt etmeye başlar ve dikkati anneye yöneliktir. Bebek, yönelme içgüdüleriyle doğar ve fizyolojik ihtiyaçları zamanında giderilirse, sosyal etkileşime açılır. Beslenme, emme semboliktir. Bağlanma emmeyle başlar ve bu aşamadaki annenin şefkat ve sıcaklığı içselleştirilir (Soysal ve İşeri, 2010).

- 6 ile 10 ay arası Farklılaşma Evresi: Bedenini hissetme, annenin kucağında kendini dışarı doğru itme, hareketlerdeki amaçlılık, görsel, işitsel keskinlik bu dönemin belirgin özellikleridir (Berk, 2013).
- 8 ay Yabancı Anksiyetesi Evresi: Anne bu devrede güvenli üs ise dış dünya tehlikeli olarak görülmediği için bu devre de sağlıklı atlatılır (Karakaş ve Dağlı, 2019). Anne dışındaki dış dünya, yabancıdır.
- 10 -18 ay Kimlik Oluşum Evresi: Bireyselleşmedeki ilk dev adımlardır. Biliş, dik durma, yürüme eylemleri ayrışma başlangıcıdır. Annenin sağlıklı duruşu, bebeğin ayrışmasını ve kendiliğinin oluşmasını sağlar. Bu dönemlerin belirgin özellikleri bağlanmanın tek taraflı etkin olmasıdır. Yani, önemli olan bakım verenin doyum verici ilgi ve yakınlığıdır (Soysal vd., 2005).
- 18 - 24 ay Dünyayı Keşiften Yeniden Güvenli Üsse Dönüş, Yakınlaşma Evresi: Anne bu yeniden yakınlaşma aşamasında, çocuğun dünyayı keşfi için destek vermez ve çocuğa kendi güvensiz bağlanmasını doyurma adına ayrışmasına izin vermezse ayrışma aşaması zarar görecektir. Sağlıklı anne duruşu ise keşif için çocuğunu destekleyen annedir. Annenin çocuğunu sakinleştirme becerisi ilerleyen yıllarda çocuğun kriz anında kendini sakinleştirebilmesinin de temelini atacaktır (Şener ve Karacan, 1999).

Bu evrelerden de anlaşılmaktadır ki erken dönemin temel ihtiyacı bakım verenin tutarlı geri dönütleridir. Bu dönütler temel güven ya da güvensizliğin oluşmasını sağlayacaktır. Bebek bir taraftan kendini tanımaya çalışırken, diğer taraftan da çevreyi tanıma ve keşfetme döngüsündedir. Bu keşif anında tehlike oluştuğunda korunmaya ve sakinleştirilmeye ihtiyacı vardır. Anne bu ihtiyaca zamanında cevap verdiğinde anne güvenilir üs olurken, kendisi de sevmeye layık olarak içselleşecektir. Annenin ihtiyaç anında cevap vermemesi durumunda ise çocuk kendini güvende hissedemediği için keşiften vazgeçecek ve kendiliğine olumsuz anlam yüklediği bir içsel çalışma modeli geliştirecektir. Temel ihtiyaç bakım verenin ulaşılabilirliğidir. İhtiyaç halinde ulaşamama durumunda çocuğun yaşayacağı anksiyete, onun yeniden kaygıyla anneye dönmesini tetikleyecek ve belli davranışlarla, ağlama ve sızlanma gibi anneye ulaşmaya ve tekrar ilişki kurmaya çalışacaktır (Bowlby, 2012). Kurulamayan ilişki ise ilerleyen yıllarda hem kişilik yapılanmasına hem de diğerleriyle kuracağı ilişkiye yansıtacaktır.

Bağlanma sürecinde yakınlık ihtiyacı zamanında karşılanan çocuk kendini sevilen, görülen, değerli ve önemli hissederken ötekini de (anne üzerinden) seven, güvenilebilir, ulaşılabilir, destekleyici ve iyi niyetli olarak içselleştirecektir. Bu içsel modeller sayesinde de yaşamın ilerleyen yıllarında diğerleriyle daha sağlıklı ve uzun soluklu ilişkiler kurabilecektir (Avcı vd., 2018).

3.5.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Ergenlik sürecindeki bağlanma yapılanmasına baktığımızda ergenin özellikle akranlarıyla kurduğu ilişkide güvene ihtiyaç hissettiği görülmektedir (Ercan, 2015). Ergen bu ilişkide ambivalans denilen ikircikli bir duygu içindedir. Bir yandan ebeveyninden bağımsızlaşarak akarana yakınlaşmak isterken, diğer taraftan da ihtiyaç duyduğunda ebeveyne kolayca ulaşmak ister. İnsan yaşamının en kritik geçiş aşamalarından olan ergenlik bağlanmasındaki bu ikircikli duygu durumunun sağlıklı atlatılması, yetişkinlik yıllarındaki bağlanmanın da temelini atacaktır. Akranla ve ebeveynle kurulan her bağ zamanla içsel işleyen sistemleri de pekiştirecek ve değişimi daha dirençli hale getirecektir. Pekişen bu bağ sistemi ergenin ve ilerleyen yıllarda da yetişkinin sosyal ilişkilerine de yeni anlamlar yükleyecektir (Kulaksızoğlu, 2015).

Ergenlikte yaşanan bağlanmada üç evre karşımıza çıkmaktadır. İlk evrede, ebeveyninden akarana yönelme etkindir (Kulaksızoğlu, 2015).

İkinci evrede, ebeveyninden özgürleşen ergen akarana yönelirken her iki bağlanma noktasını birbirinden ayırmaya odaklanmıştır (Kulaksızoğlu, 2015).

Üçüncü evrede ise ebeveyne bağlanma ile akarana bağlanma birbiriyle ilişkili olarak ergenin kişilik gelişimini etkileyecektir. Bu dönemin kriz anını sakinleştiren bağlanma figürü, akrandır.

Ebeveyn ise bağlanmadaki güvenli liman olarak ergenin kişiliğini destekleyen ikincil temel sistemdir. Bu temel bileşenlerdeki olumlu geri dönütler ergenin sosyal ve duygusal ilişkilerine olumlu yatırım olacaktır (Deniz, 2006). Dönemin temel bağı, akran üzerinden anlam kazanıp, ergenin kişilik gelişimine de önemli bir yatırım mahiyetindedir.

Ergenin kişilik gelişimini etkileyen bir diğer önemli gelişme, ergenin çevreyi keşfetme girişimleridir. Kendini güvende hisseden ergen, bu ihtiyacını daha sağlıklı ve aktif olarak ilişkilerine yansıtacaktır. Ancak bu bağlanma, güvensizlik zeminine oturmuş ise ergen

kendini özerk hissedemediği için keşfetme davranışından uzaklaşacak ve kişilik gelişimi noktasında üstlenmesi gereken rolleri olumlu olarak içselleştiremeyecektir (Kulaksızoğlu, 2015). Yaşanan yüksek kaygı, yalnızlık ve çaresizlik duygularını tetikleyecek ergenin bir geçiş evresi olan bu dönemde fiksasyon yaşamasına neden olacaktır. Bu dönemde yeniden aktif hale gelen cinsel ilgi ise akrana olan bağlanmayı daha önemli hale getirmektedir (Karabacak ve Demir, 2017).

Ebeveyniyle kurduğu bağı güvenli olan ergenler sosyal ilişkilerinde, daha başarılıdır. Olumlu kendilik algıları, duygusal olarak hissettikleri yeterlilik duyguları diğerleriyle olan ilişkilerinde daha rahat ve güvenli olmalarını sağlarken, bu güvenli bağ dingin ve empatik bir kişilik örgütlenmesi oluşturmakta ve stresle başa çıkma olmalarını da kolaylaştırmaktadır. Dışarı tehlikeli değil diğerleri de güvenilirdir (Karataş, 2008). Dışarının ve diğerlerinin tehlikeli olarak algılandığı durumda ise ergenlerin stresle baş etmesi zorlaşırken sosyal ilişkilerinde de daha saldırgan davranımlar göstereceklerdir. Kendilerini güvende hissetmediği için tehlikeyle baş edebilecek güçleri yoktur ve diğerleri de güvenilmez ve tehlikelidir (Özen, 2003). Bu tehlike algısı sosyal ilişkilerinde anti sosyal davranışlar sergilemelerine, uyum sorunları yaşamalarına ve aileleriyle daha çok karşı karşıya gelmelerine sebep olacaktır. Bu çatışmanın temelinde, istedikleri özerkleşmeyi yaşayamadıkları düşüncesi hakimdir. Dışarıyı tehlikeli olarak algıladıkları için keşfetmedeki güvensizlikleri başarısız olmalarında ana tetikleyicidir ve sosyalleşmede yaşadıkları zorluklar da kişilik gelişimlerini olumsuz etkileyecektir (Özen, 2003).

Ergenin sosyalleşmedeki zorlanması kaçınan bağlanmada kendini daha net hissettirecektir. Kaçınan bağlanması olan ergen, duygularını ifade edemediği ve sorun çözme noktasında kendine güvenmediği için depresyona daha yatkındır. Çoğu zaman problemi yok sayarak ilişki kurmaktan kaçınırlar, çünkü diğeri güvenilmezdir (Karataş, 2008).

Saldırgan davranışlar sergileyen, fiziksel şiddete başvuran ergenlerin bağlanma şekilleri deorganizedir. Stresi tolere edemedikleri için yalnızlık duyguları yüksektir; olumsuz kendilik duygularından dolayı sorunlu davranış sergilerler ve aykırı bir kişilik örgütlenmeleri vardır (Kesebir vd., 2011).

Kız ergenlerle erkek ergenlerin ebeveyne bağlanma davranışları incelendiğinde, hangi ebeveyne daha çok bağlanma davranışı gösterdikleri temel başlıktır. Bu başlık altında

elde edilen sonuçta ise kız ergenlerin erkek ergenlere göre ebeveynle kurdukları bağ daha yakınken; anne ise daha yakın hissedilen ebeveyn olarak karşımıza çıkmaktadır (Kocayörük, 2009).

3.5.3. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma

Yetişkinlikteki bağlanmada karşılıklılık ilişkisi hakimdir. Bağlanılan da bağlanan da rolleri açısından değişim göstermekle birlikte, süreç daha net ve gözlenebilir durumdadır. Yetişkinlikteki partner, çocukluk yıllarındaki ebeveynle eştir ve evlilikle birlikte eş, bağlanılan, bakım veren konumundadır. Temel ihtiyaçlar yine yakınlık, güvenli sığınak ve üs arayışıdır (Atak vd., 2016).

Yetişkinlikteki bağlanmada dört prototipik bağlanma deseni karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlanma deseninde kişinin kendisine yüklediği anlamın ve kişinin diğerlerine yüklediği anlamın pozitifliği sistemin temel girdisidir. Kişinin kendine yüklediği pozitif anlam, değerli olma duygusunu aktifleştirirken, ötekinin de yakınlığa karşılık verebileceği düşüncesi ilişkideki kaygıyı, bağımlılığı en aza indirgeyecektir. Ötekine yüklenen anlamın pozitifliği ise ihtiyaca cevap verebilmesi, ulaşılabilirliği ile orantılıdır. Bu ulaşılabilirlik ya da ulaşamama durumu, diğer ilişkilerdeki yakınlığı ya da kaçınmayı belirleyecektir (Demirel, 2018).

Kendi ve diğer modeli bu dört sistemin temelini oluştursa da arada bazı farklılıklar vardır. Kendi ve diğeri modelinde beklentiler (Değerli miyim? Diğeri ulaşılabilir mi?) üzerinden değerlendirilip, dörtlü bağlanma desenindeki hakim olan stratejileri oluşturmaktadır. Modelde ötekine yakınlığın hissedildiği ikili bir sistem hakimdir. İlk desende negatif kendilik ve negatif diğerin yansıması olan korku, endişe ve kaçınma hakim olan uygulanırken, ikinci desende ise kendiliğin pozitif, ötekinin negatif olduğu reddedici bir yapılanma görülmektedir. Desenin üçüncü boyutunda ise saplantılı yapılanmayı tetikleyen bir sistem hakimdir. Kendilik olumsuzken öteki, değerli ve pozitifdir (Oktay ve Batıgün, 2014). Desenin güvenli bağlanmayı anlatan boyutuna baktığımızda ise kendiliğin de ötekinin de pozitif olduğu sistemi görmekteyiz. Bu bağlanmada kaygı daha düşük ve kaçınma eylemi daha azdır ve yapılanmaların karakterize duygu ve davranış kalıpları vardır ve yakın ilişkideki rahatlık ve beklenti karşılanmasa da yaşanan stresi tolere edebilme görülmektedir (Kart, 2002). Korkulu bağlanmada kendi değersizliğini kapatma adına değerli olan diğerine bağımlılık hakim duygu iken ancak reddedilme

kaygısından dolayı da ilişkide güvenli olmadığı için olumsuz beklentiye girerek yakınlığı sabote etmektedir (Okçi, 2017). Özerklik duygularının hakim olduğu reddedici (dismissing) yapılanmada ise yüksek kendilik değeri diğerini güvenilmez bulduğu için yakın ilişkiyi reddeder (Çiftçi, 2010). Değersizlik duygularını yoğun yaşayan korkulu ve saplantılı yapılanmadaki davranış kalıbında ise değersizlik duygusunu pozitif diğerine aşırı yapışarak tamamlamaya çalışma eylemi vardır. Diğerinden beklenen cevap gelmediğinde de yoğun kaygı yaşarlar ve bu kaygıları da dışarıya bazen saldırganlık bazen de kaçınma olarak yansır (Yıldızhan, 2017).

Yetişkin bağlanma desenlerini özetleyecek olursak:

Güvenli (veya özerk): Yakın ilişki güven verir ve sakinleştirir. İlişkide sınırları hem kendi adına hem diğeri adına koruyabilir. Ötekinin ulaşılamazlığı durumunda da yaşanan stresi tolere edebilir (Kart, 2002).

Kaygılı (veya Saplantılı): Diğerinin yakınlığına duyulan yoğun ihtiyaç, yakın ilişkideki beklentiye de arttırmaktadır. Özerkliğin düşük olması diğerine olan bağımlı davranışların yaşanmasını ve ayrılık kaygısını da tetiklemektedir. Bu kaygıyı ve kararsızlığı azaltma adına saldırganlık, kıskançlık, öfke ya da aşırı sahiplenme davranışları sıkça görülen davranışlardır (Okci, 2017).

Kaçıngan (veya Kayıtsız): Yüksek özerklik duyguları diğeriyle olan yakınlık kurma ihtiyacını reddetmelerine sebep olmaktadır. Yakın ilişkiden duyulan memnuniyetsizlik, diğerine güvenmeme ve diğerini eleştirme ile karakterizedir (Çiftçi, 2010).

Dağınık (Kararsız, İkili-Güvensiz desen): Yakın ilişkilerde yaşanan yoğun kaygı, kararsızlık stresle başa çıkmayı zorlaştırırken, ilişkide karakterize bir davranış yoktur. Öfkenin, kaygının ya da kaçınmanın dışarı yansması da dağınıktır (Yıldızhan, 2017).

	Pozitif (Düşük)	Kendi Modeli (Bağımlı)	Negatif (Yüksek)	
Diğer Model (Kaçınan)	Hücre I GÜVENLİ Yakınlık ve bağımsızlıktan memnun		HÜCRE II SAPLANTILI İlişkilerde saplantılı	Pozitif (Düşük)
	HÜCRE IV KAYITSIZ Yakınlığa kayıtsız Bağımlığa- karşı çıkan		HÜCRE III KORKULU Yakınlıktan korkan Sosyal olarak kaçınan	Negatif (Yüksek)

Şekil 3. Yetişkin Bağlanma Modeli

Yetişkin Bağlanma Modeli, Bartholomew ve Horowitz'ten (1991) alınmıştır (Büyükbayraktar, 2015).

4. KİŞİLERARASI İLİŞKİLER

Sosyal bir varlık olan insan için birbiriyle etkileşim hâlinde olmak ve ötekiyle iletişim kurmak var olma adına temel bir ihtiyaçtır. Bu sosyal bağda gereksinimlerin karşılanması adına kurulan ilişki en az iki kişi arasında gerçekleşmekte olup bu süreçte farklı duygusal ilişkilerin varlığı ve bu duygusal bağdan doğan davranış kalıpları kendini gösterir (Leary, 1957). Kişilerarası ilişkinin tanımlamasında karşımıza çıkan bir diğer tanımlamada da, bireyin ötekiler ile etkileşimlerini deneyimlemeye ortaya çıkan duygu, düşünce ve davranış kalıplarının olmasıdır. Bireyin kişilerarası ilişki kurmasına, bu ilişkiyi devam ettirmesine ve ilişki kalitesinin oluşmasına neden olan faktör ise etkileşimde olan kişilerin ilişkiye yüklediği anlamdır (Plutchik, 1997).

Kişilerarası ilişkilerde iki temel kavram karşımıza çıkmaktadır. Destekleyici yaklaşım ve engelleyici yaklaşım. Karşılıklı ilişkide bireyin ilişki sürecinde saygı çerçevesinde net olması durumunda destekleyici; aşağılayıcı ve benmerkezci olması durumunda ise ilişkiyi engelleyici olarak yapılanma söz konusudur. Yapıcı kişilerarası ilişki tarzı olan destekleyici modelde ötekinin duygularını anlamaya yönelik yaklaşım ilişkilerde hoş görmeyi aktifleştirirken; engelleyici modelde bireyin sadece kendine değer vermesi, ötekileri önemsememesi ve onları küçük görmesi davranışları gözlemlenir (Şahin vd., 2011).

Bu modeldeki bireylerin davranış kalıplarında zorbalık ve ötekilere karşı kolaylıkla kızgınlık eylemi aktiftir. Bu durum kişilerarası ilişkilerde sorunlara yol açmakta ve ilişkinin kalitesini aşağı çekmektedir (Şahin vd., 1994). İlişkinin kalitesi neticesinde tahripkar agresif davranışlar ile engelleyici model arasında doğru orantı, destekleyici model arasında ters orantı; ötekine yaklaşımı aktifleştiren davranışlar ile destekleyici model arasında doğru orantı, engelleyici model arasında ters orantı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Güler, 2013).

Etkileşimdeki en temel faktör ilişkideki problemin varlığıdır. Bireyin ötekiyle kurduğu mevcut etkileşimi ile olması gereken arasındaki farklılığı anlaması sonucunda farklılık nedeniyle oluşan huzursuzluğu kişilerarası problem; bu problemi çözme adına sarf ettiği efora ise kişilerarası problem çözme becerisi denir (Öğürmüş, 2001). Problem çözme becerisi düşük olan bireylerin kişilerarası ilişkilerde sorun yaşadıkları ve aynı zamanda bu bireylerin, kendisine ve diğerlerine güven besleme problemi ve yoğun kaygı

yaşadıkları gözlemlenmiştir. İlişkideki bu yüksek kaygı ilişkiyi engelleyici bir noktada olup bu kişiler öfke duygusunu daha yoğun yaşamaktadırlar (D' Zurilla ve Goldfried, 1971). Kişilerarası ilişkide problem çözme davranışı ile bağlanma stilleri arasında da sıkı bir ilişki vardır. Kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan kişiler, ilişkide daha kontrolsüz olup öç alma eğilimindedirler ve eşlerine karşı yıkıcı tavırlarını fiziksel ve psikolojik tepki olarak yansıtırlar. Diğer taraftan kaygılı bağlanma modeline sahip olanlarda ise reddedilme ve ayrılma kaygısı olduğu için, eşlerine karşı şiddet uygulama eğilimleri oldukça sık rastlanan eylemlerdir. Bilen, (1995), Broder, (2001), Erdoğan, (2002), Hinde, (1989), Rusbult vd. (1991), Strough vd. (2003) ve Wright (1999) tarafından yapılan çalışmalar göstermektedir ki bağlanma stilleri, iletişim kurabilme yetisi ve problem için çözüm üretebilme gibi değişkenler ile kişilerarası ilişki becerileri arasında anlamlı bir bağ vardır.

4.1. Kişilerarası İlişkilere Kuramsal Açından Bakış

Kişilerarası ilişkileri anlamlandırabilme noktasında karşımıza çıkan kuramlardan biri, psiko-analitik yaklaşımdır. Freud, dürtü kavramını psiko-analitik kuramla literatüre kazandırmış olup aynı zamanda da bebeklik ve çocukluk döneminde yaşam sürmeye çalışan kişinin ötekilere karşı içgüdüsel yaklaşımlarda bulunmasının nedeninin sırasıyla fiziksel ve duygusal gereksinimlerini gidermek amacıyla olduğu ifadesi, bu kuramın inceleme alanını oluşturmaktadır ve bu süreçte kişilerarası ilişkinin önemine değinilmektedir (Yazgan vd., 2012).

Nesne ilişkileri kuramcılarına göre bireyin bir ötekiyle ilişkileri doğrultusunda dürtülerinin doyurulması, ilişkiler ile dürtüler arasında anlamlı ilişki olduğuna dair genel geçer bir sonuca varılır (Geçtan, 2000). Aynı zamanda bu kurama göre, birey yaşadığı tecrübeler sonucu özümsemiği modeller doğrultusunda kişilerarası ilişkileri (insan ilişkileri) şekillenmekte bu bağlamda erken çocukluk dönemindeki tecrübeler ve bu tecrübeler sonucu özümsemiş modeller çocuk için önemli olup yetişkinlik döneminde diğerlerine yüklediği anlamı ve etkileşimlerini etkileyen bir faktör olarak görülmektedir (Geçtan, 2010).

Psikiyatrist Harry Stack Sullivan tarafından şizofrenilerle yapılan çalışmalarla kişilerarası ilişkilerle alakalı ilk düzenli araştırmaların temeli atılmıştır. Birey içinde bulunduğu

ortam için hem etken hem de edilgen bir varlık olup, bireyin kişilik yapısı bu süreçlerle biçimlenir (Greenberg ve Mitchell, 2000).

Bu nedenle bireyin etkileşim içinde bulunduğu ortam ve deneyimleri ile bireyi birlikte değerlendirmek psikopatolojiyi ve bireyi daha sağlıklı, doğru anlamlandırmayı sağlayacaktır (Burger, 2006).

Dünyaya gözlerini yeni açan bireyin temel yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesi ötekiler tarafından gerçekleştirilmekte ve bu bağlamda da kişilerarası ilişki kurması mecburi hale gelmektedir. Bu doğrultuda insanoğlu tabiatı gereği diğerleri ile etkileşimde olmaya meyilli olup; yakınlık, sıcak ilişki, emniyet hissi gibi birbirini sistematik olarak takip eden gereksinimler kolayca ortaya çıkmaktadır (Dwyer, 2000). İlişkiye kişilerce yapılan yorumlama, bireyin ilişkilerini deneyimleme süreci ile birlikte kaygıyı aktif hale getirirken, birey, kişilerarası ilişkilerinin kalitesini artırmak, devamlılığını sağlamak ve kaygıyı devreye sokmamak için davranışlarına dikkat etmekte ve tedbirler almaktadır (Koç, 2014)

Bilişsel olarak kişilerarası ilişkiye baktığımızda ise his, eylem ve zihnin kişilerarası ilişki sürecinde biçimlendiğini görmekteyiz (akt. Demirtaş vd., 2015). Bu yaklaşıma göre bebekler, yaşama devam etmek için ötekilerle ilişki kurmaya ve ilişkiyi devam ettirmeye meyilli olarak dünyaya gelir. Bebeğin birincil bakıcısı ile etkileşimi ve iletişimi sonucu benliğini ve ötekilerini içinde barındıran “kişilerarası şemalar” meydana gelmekte, aynı zamanda işlevsel olan modeller esas alınarak bireyin şemaları oluşmaktadır (Beck vd., 1979).

İlişkiden doğan bu şemalar, bireyin ötekiyle iletişiminde kendini doğrulayan ve güçlendiren düşünce ve eylemlerle daha kalıcı hale gelmektedir. Bu kalıcılık da temel noktada ilkel düzeydeki bireyin, ilk bakıcısıyla kurduğu ilişkideki var olan sağlıklı yapının ilerleyen yaşlardaki kişilerarası ilişkilerde de güçlenerek devam etmesidir (Young, 2009).

4.2. Kişilerarası İlişkilerde Bağlanma Kuramına Bakış

Kişilerarası ilişkiler ve iletişimde yakınlık ve güven üzerine yapılan araştırmalar, Bowlby (1969) tarafından oluşturulan bağlanma kuramının temel çalışmalarıdır. Bu kuramın sınanması da Ainsworth'un yaptığı çalışmalarla bilimsel hale gelmiştir (Ainsworth, 1991).

Kişilerarası ilişkide bireylerin tecrübeleri doğrultusunda kişilik yapıları ve ilişki süreçleri şekillenmekte, bu durum bağlanma kuramıyla olan ortak noktayı göstermektedir. Bireylerin sosyal ilişkilerde takındığı tavır ve davranışlarının birbirinden farklı olması ise bağlanma stilleri arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır (Çelebi ve Odacı, 2018).

Bireylerin sağlıklı koşullar altında desteklenerek büyümesi bireyin diğerlerine yüklediği anlamın olumlu yönde gelişmesini sağlayacaktır. Bu bakış açısı bireyin ötekine yüklediği anlamı olumlu olarak şekillendirirken diğer taraftan da ilişkiyi de olumlu anlamda etkileyecektir (Simpson, 1990). Sağlıklı desteğin olmadığı ortamlarda yetişen bireylerin ise diğerlerini anlamlandırması olumsuz şekilde olacak bu durumda diğerlerinin kendisine destek verip vermeyecekleri noktasında bireyi şüpheye düşürecek, ilişkilerinde ve hayata karşı hislerinde tedirginlik ve kuşkuculuk baş gösterecektir (Çelebi ve Odacı, 2018). Kişilerarası ilişki deneyimleri ilk olarak çocukluk döneminde başlamakta, bu dönemde birincil bakıcı ile kurulan ilişki ve deneyimler doğrultusunda hayatın diğer dönemlerdeki sosyal ilişkilerin içeriği ve süreci şekillenmektedir. Bu nedenle kişilerarası ilişkiler ile bağlanma modelleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Çelebi ve Odacı, 2018). İncelemelere göre güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, güvensiz bağlananlara göre duygularını daha fazla ifade ettikleri ve duygusal zekâlarının gelişmiş olmasından dolayı iletişim becerilerinin yüksek düzeyde olması, yine araştırma sonuçlarındandır.

Öte yandan, güvenli bağlanma stilinde olan bireylerin güvensiz bağlanma stiline sahip bireylere oranla ilişkilerinde doyum ve uyum düzeyinin yüksek olduğu sonucu saptanmıştır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Başka bir incelemeye göre, kaçınmacı ve kaygılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin etkileşimlerinde kendilerini ifade etmeleri ve doyum düzeylerini aşağı çeken nedenin iletişim kurmada ve iletişimi sürdürmede problem yaşamaları ve bu nedenle savaş ve kargaşaya yatkın olmaları bulgusuna ulaşılırken, aynı bireylerin sorunlarla etkili bir şekilde başa çıkma düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Solmuş, 2003). Kaygılı bağlanması olan kişilerin diğerleriyle olan iletişimde en yoğun karşılaştıkları sorun ilişkiyi devam ettirebilme adına yoğun bir hareketlilik yaşamalarıdır. Yaşadıkları kaygı, bir taraftan depresif ruh hallerini tetiklerken, diğer taraftan da bu kaygıyı azaltma adına yoğun bir çabayı beraberinde getirmektedir. Bağlanması kaçınan olan bireyler ise

ilişkide daha çok duygusal kaçışlar ya ilişkideki problemi ya da ötekini yok sayma gibi sağlıksız duygu düzenleme stratejilerine sahiptirler (Çakmak ve Tolan, 2015).

Kişilerarası ilişkilerde sorunlarla başa çıkma becerisi ile bireyin bebeklik ve çocukluk döneminde birincil bakıcı ile kurduğu ilişki ve bağ arasında anlamlı ilişki olduğuna dair başka araştırmalar da vardır. Bu araştırmalara göre kişilerarası ilişkilerde daha düşük öz güvene, öz saygıya sahip olan, sorunlarla etkili şekilde baş edemeyen ve sorumluluklar almaktan kaçınan bireylerin kaçınan ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip oldukları bulunmuştur (Kansız ve Arkar, 2011). Tüm bu durumlar bu tip bireylerin sosyal ilişkilerinde ayrılma ve reddedilme gibi sorunları aktif tutmasına, negatif duygular beslemesine, yani kaygılı, huzursuz ve bunalımlı ruh haline bürünmelerine neden olmaktadır. Böylelikle ilişkilerin niteliği aşağı çekilir. Sosyalleşme sorunu olan ve herhangi bir teşhis konulmayan bireylerde ise emniyet hissinden yoksun olmaları ve süreçte kendilerini huzursuz hissetmeleri, ayrılma ve reddedilme kaygılarını taşımaları bireylerin kaygı düzeyini artıracaktır (Kansız ve Arkar, 2011)

Kontrol ve sosyal kaygı bozukluğu olan bireylerin ve güvenli bağlanma stili geliştiren bireylerin partner ilişkilerinde emniyet ve huzur hislerinin olması ya da bu duygulara ihtiyaç hissetmeleri ortak özellikleridir. Bu ortak özellik ilişkideki güvende hissetme duygusunun kaygıyı azaltma adına işlevselliğini göstermektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Diğer taraftan ise öz saygının düşük olması ile kaygılı bağlanma modeli geliştirme arasında da benzer ilişki kişinin ilişkide kendine yüklediği anlamdaki olumsuzluk, hem kendine hem de ötekine duyduğu güveni azaltmakta bu da ilişkiyi olumsuz etkilemektedir. Bireyin kendine yüklediği anlamla ilintili olan öz saygı ve bağlanma modeli, bu doğrultuda şekillenen etkileşimlerini ve etkileşimlerinin niteliğini ve niceliğini, ilişkilerindeki iniş çıkışları sağlıklı anlamlandırma, yorumlama ve değerlendirmede bulunmasını sağlamaktadır (Malkoç, 2001).

Bağlanma modelleri ile kişilerarası ilişkiler arasındaki bağın anlamlandırılması adına denilebilir ki: güvenli bağlanan bireyler ilişkiyi destekleyici bir tutum sergilerlerken; kayıtsız bağlanan bireyler zorlayıcı, korkulu ve saplantılı bağlanması olan bireyler ise ilişkide ya besleyici ya da zorlayıcı bir iletişim kurmaktadır (Hazan ve Shaver, 2000).

4.2.1. Erken Dönem Bağlanmasının Kişilerarası İlişkilere Etkisi

Bakım veren ile kurulan duygusal bağ, bebek için temel gereksinimlerinin karşılanması kadar önemli olmakla birlikte, bu bağın kuvveti ise kişilerarası ilişkilerinin niceliğini ve niteliğini, etkileşimlerdeki duygularının rengini, yoğunluğunu ve bu doğrultuda geliştirilen davranışlarını ömür boyu etkililiğini sağlamaktadır (Keskin ve Çam, 2009). Dünyaya gözlerini yeni açan bebeğin bakımını üstlenen kişiyle kurduğu fiziksel temas, bebeğin kendisini güvende hissetmesini sağlayacak, yani çocuk tehlikeyi sezdiği anda güvenli liman görevini yerine getirecek, aynı zamanda çocuğa etrafındakilerini tanıma ve anlama imkânını verecek; bu süreçte de çocuğun faydalanacağı “güvenli bir temel” olacaktır. Bu durum, ilk bakım verenle olan ilişkinin yaşamın ilerleyen yıllarında diğerleriyle pekişeceği ve zamanla da içselleşeceği anlamına gelmektedir (Hamarta, 2002).

Çocuğun ilişkilerini özümsemesi bağlanma modeli ve ötekileri ile kurduğu ilişkiye bağlıyken bu doğrultuda iç ve dış dünyayı anlamlandırır; bu çerçevede kendine ve ötekilere dair zihinsel şemalar açılır. “Olumlu benlik” bireyin kendisine yüklediği anlamın olumlu duygulara sahip olması yani kendisinin özel, değerli ve önemli hissetmesiyle, olumlu benlik algısının gelişmesi annenin çocuğunun gereksinimlerine karşı hassasiyetine, kabullenici olmasına, tutarlı davranışlarına ve emniyet hissi uyandıran tutumlarına bağlıdır; bunlar sayesinde çocuğun hem kendisine hem de diğerlerine yüklediği anlamın olumlu duygular içermesi sağlanır (Soygüt, 2004). Diğerlerine yüklediği anlam destekleyici, tutarlı, ulaşılabilir, emniyetli şeklindeyken bu sayede “olumlu diğerleri” kavramı da ortaya çıkar.

Annenin çocuğuna bu tutum ve davranışların tam tersi şeklinde yani reddedici, tutarsız, çocuğun ihtiyaçların giderilmesinde hassasiyetin olmaması, çocuğun vaktinden önce bağlanma figüründen kopmasına neden olur (Bartholomew vd., 1991). Bağlanma olgusunun niteliğinin zayıf olması da “olumsuz benlik” ve “olumsuz diğerleri” kavramlarının gelişmesine sebep olur. Bireyin kendine yüklediği anlamın yetersiz, değersiz, önemsiz olması “olumsuz benlik duygusunu aktifleştirirken, diğerlerine yüklediği anlamın ise destekleyici olmaması onları güvenilmez ve ulaşılmaz yaparken “olumsuz ötekileri” algısını da güçlendirmektedir (Zörer, 2015).

Daha belirgin bir tanımlama yapacak olursak; bağlanma stilleri şöyle kategorize edilmiştir: Güvenli, saplantılı, korkulu, kayıtsız olup bu gruplamalara göre de bireylerin kişilerarası ilişkilerin içeriği farklılık göstermektedir (Emir, 2014). Güvenli bağlanan bireyin kendisine yüklediği anlam yeterli, değerli ve önemli olduğu için “olumlu benlik” zuhur etmekte; etrafındaki kişilere yüklediği anlam güven verici, ulaşılabilir, iyi kalpli, tutarlı ve destekleyici olduğu için “olumlu diğerleri” modeli gelişmiştir. Bu tip bireyler etrafındaki kişiler ile kolaylıkla yakın etkileşime geçebilirlerken; ilişkilerinde kendini önemli ve değerli olarak tanımlarlar ve yakın etkileşimlerinde özerklik duygusu sağlıklı olarak işleyiş gösterir (Gültekin ve Arıcıoğlu, 2017). Saplantılı bağlanma modelindeki bireylerin kendisine yüklediği anlam yetersiz, değersiz ve önemsiz olduğu için “olumsuz benlik”; diğerlerine yüklediği anlam olumlu olduğu için “olumlu diğerleri algısı geliştirirken bu nedenle bu tip bireyler yakın ilişkilerinde kendini ispatlama ve onaylanma ihtiyacı hissederler (Yedilioğlu, 2017). Korkulu bağlanma modelindeki bireylerin kendine yüklediği anlam değersiz, önemsiz; yakın ilişkileri tehlikeli olarak anlamlandırıldığı için diğerlerini emniyetsiz, reddedici olarak tanımlamakta aynı zamanda yakın ve sosyal ilişki kurmaktan kaçınmaktadır. Kayıtsız bağlanma modelindeki bireyler ise öz saygı ve özerkliklerini korumak için yakınlık duygusundan kaçınırlar (Tanış, 2014).

Sosyal ilişkilerin niteliği, bakım veren ile bebek arasındaki bağın kalitesine, yani bağlanma stillerine göre geliştiğine dair var olan bilgiler ışığında bireyler kişilerarası ilişkilerde bağlanma modellerine göre farklı sorunlarla karşılaşır. Sosyal ilişkilerin ve etkileşimlerin içeriğini, niteliğini ve beklenti durumlarını etkileyen zihinsel imgelerdeki başkalaşımlardır. Erken dönem bağlanması güvenli olan ergen ve yetişkinlerin olumlu benlik algıları kendileriyle barışık olmalarını sağlamakta; bu da kişinin öz saygısını oluşturmaktadır (Haleplioğlu, 2017). Bu tip bireylerin kişilerarası ilişkilerinde agresif davranışlar sergilemesine, diğerlerine karşı beslenen negatif duygu ve düşüncelere pek rastlanmazken olumsuz duygu durumlarını yani gerginlik ve kaygıyı diğerlerine göre daha az yaşarlar; çözümcül ve sağlıklı şekilde bu duygu durumlarıyla başa çıkarlar (McWilliams ve Bailey, 2010).

Bu tip bireyler ilişkilerini huzurlu, sıcak ve emniyetli şeklinde tanımlarken; kaygılı / kararsız bağlanan kişilerin kendilerine yükledikleri anlamın pek de olumlu olmayıp bu tip bireylerde gerginlik ve kaygı duyguları gözlemlenirken ilişkilerinde reddedilme ve

terk edilme duygularını yüksek düzeyde yaşadıkları ve etkileşimlerinde ötekilere göre kıskanma duygularını daha çok besledikleri için, ilişkilerini cazibelilik, birliktelik arzusu olarak tanımlarlar (Şendil, 2012).

Kayıtsız / kaçınan bağlanma modelindeki bireylerin uzun soluklu ilişkilere ve değer görme ve verme hislerine inanmadıkları, yakın ve duygu içeren ilişkilere kaçındıkları bu nedenle sosyal ilişkilerinde problem yaşadıkları, öfke ve stres duygularını yoğun şekilde yaşayıp içlerinde bastırdıkları ya da bu olumsuz duyguları yadsıdıkları, bu tip bireylerin etkileşimlerinde düşmanca duygu durumuna meyilli olmaları da ilişkideki çatışmanın sebeplerini ve tetikleyicilerini daha net göstermektedir (Şendil, 2011).

Sonuç itibarıyla kişilerarası ilişkiler kuramı, bağlanma kuramının hipotezlerini onaylamıştır. Erken dönem bağlanması güvenli olan bireyler sevmeye ve sevilme konusunda sağlıklı ilişkiler kurarken, saplantılı bağlananlar kontrolcü olmayı; kaçınanlar mesafeli olmayı; korkulu bağlananlar ise daha pasif ve tepkisiz olmayı süreçlerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bağlanma figürlerinin farklılaşması ile kişilerarası ilişkilerdeki problemlerde de başkalaşım durumu söz konusudur. Kişilerarası ilişkiler ile bağlanma stilleri arasındaki bu anlamlı bağ, ergenin akran ilişkilerindeki süreci de anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Akran ilişkilerinde yaşanan zorbalık; erken dönemdeki doyurulmamış duygusal ihtiyaçların, güvensiz bağlanmanın yansımasıdır. Bağlanması kaçınan bireylerde ise diğerlerinden hissettikleri istenilmeme davranışı, bireyin ilişkideki sağlıklı beklentisinin yansımasıdır. Saplantılı bağlanma geliştiren bireyin diğerlerinden düşmanca ve reddedilme şeklinde tamamlayıcı davranış görmesi beklenir. Kayıtsızların ise ilişkideki yaklaşımları diğerlerinin düşmanca davranışlarını tetikleyecektir.

4.2.2. Kişilerarası İlişkilerin Gelişimsel Süreçteki Yeri ve Önemi

Kişilerarası ilişki tıpkı bağlanma gibi “beşikten mezara kadar” sürer. Bireyin gelişim dönemlerine bağlı olarak gereksinimleri değişmekte, farklı zorluk durumları ile karşılaşmakta ve birey zorlukları aşabilmek için bu süreç esnasında değişik teknikler geliştirmektedir. Bireyin hayatının farklı evrelerinde deneyimlediği her bir etkileşim ve iletişim, kendinden sonra gelen etkileşim ve iletişim üzerinde izler bırakır (Şahin ve Koç, 2011). Bu bağlamda kişilerarası ilişki, bireyin ilişkilerinin niteliğinin ve kişiliğinin biçimlenmesinde etkili olan, yaşam dönemlerindeki deneyimlerinin birbirleri ile

etkileşimi sonucu olan ve ölene kadar süren bir süreç, olarak ifade edilir (Şahin ve Yasak, 1994).

İnsanoğlu doğası gereği etrafındaki kişilerle etkileşim kurarak yaşamını devam ettirir. Etkileşim sürecinde dört unsur söz konusu olup, bireyin fitratı gereği bu dört unsura eğilimi olan birey, bebeklikten itibaren yaşamın her aşamasında bu dört sürecin farklı boyutlarıyla karşılaşmaktadır (Eryılmaz ve Doğan, 2013).

Bu unsurlar: sosyallik, eylemsellik, dürtüsellik ve duygusallıktır. Sosyallik, toplum içinde zaman geçirmeyi sevmek ve bireylere karşı dostça tavır takınmak, sıcak ilişkiler kurmak (Beyazkürk vd., 2007) demektir. Eylemsellik, kişinin karakteristik fiziksel aktivite boyutu; dürtüsellik, bireyin bilinçli olmadan davranış geçişlerindeki denetiminin zorluk boyutu; duygusallık, kin ve nefret gibi negatif duygu durumunu anlatma becerisi ve eğilimi olarak ifade edilir (Kağıtçıbaşı, 2012). Bütün bu davranımlar bireyin diğerleriyle olan iletişimde referans olma özelliği taşıırken, diğer taraftan bireyin kişilik yapılanmasında da etkilidirler. Sosyalliği, eylemselliği, dürtüselligi ve duygulanımı sağlıklı bireyler, sağlıklı ilişkiler kuracaklardır.

Kişilerarası ilişkide etkili olan bu dört kavramında temeli erken dönem ilişkilerinde atılmaktadır (Ercan, 2011).

Kişinin benlik algısı, karşılıklı duygu kuramına göre bebeğin birincil bakıcısı ile etkileşimindeki kurduğu bağıın ürünü olan benlik sistemi oluşmakta ve bu sistem kişilerarası ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu kişilere göre, dünyaya gözlerini yeni açmış bebeğin yakınlık kurma gereksinimi, fizyolojik bakımının karşılanması daha sonra sevecenlik, emniyet, tatmin gibi gereksinimlerin karşılanması için sürer (Çelik, Özcan, 2016). Yakınlık kurma ilk zamanlarda gereksinimleri karşılama doğrultusunda tek yönlü olurken, zaman geçtikçe karşılıklı etkileşim ihtiyaç haline gelmektedir. Duygusal ihtiyaçların giderilmesinde diğerine olan ihtiyaç, kişilerarası ilişkinin de temelidir.

4.2.3. Ergenlik Dönemi ve Kişilerarası İlişkiler

Ergenlik çağına ulaşan birey, yetişkinlik sürecine adım atmakta ve dönemine özgü yeni gereksinimler, yakın ilişkiler, emniyet hissini sürdürme, cinsel gereksinimler ortaya çıkmaktadır. İçinde bulunduğu dönem itibariyle ihtiyaçlarının cevabını aile içinde bulamayan ergen, yeni ilişki arayışına girer (Atak, 2011). Kendi olma adına gereksinimlerini karşılamak için yeni yollar arayışına giren ergen için özgürlük kavramı,

hayatında ön plana çıkarken ergen zihninin gerisinde anne-babayı da kural koyucu olarak etiketlemiştir. Erken dönemdeki ebeveyn ilişkisi olumsuz kişiselleştirilmiş yani olumsuz içselleştirilmiş ise bu dönemdeki geçiş sancılı olacaktır (Kocayürek, 2009). Ergenin ötekileri ile iletişiminin boyutu ve özellikleri değişkenlik göstermektedir. Ergen için arkadaş kavramının öneminin artmasıyla, kişilerarası ilişki ve etkileşimlerine yeni deneyimler eklenirken, ilişkilerin içeriğinde ise ergenden olgun tavırlar sergilemesi beklenir. Akranları ile kişilerarası ilişkilerinin içeriği, niteliği bebeklik ve ilk çocukluk döneminde geliştirdiği içsel temsiller ile aynı eksen üzerinde ilerlemektedir (Yörükoğlu, 2012).

Birey, ergenlik dönemine has olan benlik oluşumunu sağlamak için kimlik arayışı içine girer. Birey bu doğrultuda kişilik gelişimine dair örgütlemelerde bulunurken, bireyselleşmeye yönelimi başlar; anne-babadan bağımsızlaşmaya yönelik davranışlar ve tutumlar ortaya çıkar (Aslan ve Güven, 2015). Bu kopma ebeveyninden tam bağımsızlık durumu değildir. Ergenin bağlanma figürü bu süreçte ebeveyni değil, sevdiği ve özümsemiği akranlarıdır (Atak, 2011). Böylece ergen için kişilerarası ilişki başlar.

Ergenin aileden bağımsızlaşma seviyesi, ayrışma ile ebeveyniyle iletişimde olma ve bu iletişimi devam ettirme süreci sağlıklı düzeyde olursa, yani ebeveyni de bu ayrışmaya izin verirse, süreç ergenin kimlik gelişiminde ve kişilerarası ilişkideki kendine yüklediği sağlıklı duruşta etkili olacaktır. Aksi durumda ise yaşanan ikircikli duygular yani ayrışamama, bireyselleşememe en yoğun olarak kişilerarası ilişkide kendini gösterecektir (Günaydın ve Yöndem, 2007). Ayrışma ve bireyselleşmenin ilk aşaması, akran ilişkisi iken ikinci aşaması da duygusal merkezli olan partner ilişkisidir. Partner ilişkisinde ergen için karşı cinse yüklenilen anlam yetişkinlik yıllarındaki eşe yüklenilen anlamın ilk aşamasıdır. Bu anlamın sağlıklı olması kurulacak ailedeki rollere de hazırlıktır. Aile toplumsallaşmada en önemli adım olup kurulacak ilişkilerin de bu ilişkideki rollerinde beslendiği alandır (Polat, 2013).

4.3. Kişilerarası İlişkileri Şekillendiren Etmenler

Bireyin kişilerarası ilişkileri ve etkileşimleri araştırılırken, bireye has tipik özelliklerinin yanı sıra içinde bulunduğu, yetiştiği bireyi etken ve edilgen kılan çevre dikkate alınmıştır. İlişkide kişinin kendinden beklentisi, diğerlerinden beklentisi ve süreçten beklentisi ilişkinin devamı ya da sonlandırılmasında etkilidir.

4.3.1. Kişilik Yapılanmaları

Kişilerarası ilişki sürecinin oluşması, sürdürülmesi ve bitirilmesinin yanı sıra ilişkinin kalitesindeki asıl etkenlerden biri, bireyin kişilik yapılanmasıdır. Ayrıca bireyin kişilik yapılanması bireyin kendini, diğerlerini ve ilişkiyi anlamlandırmasında kritik noktadır. Bu sürece baktığımızda ilişkide diğerinin etkin olmasına karşı ilişkide edilgen olmayı seçme; bireyin etkileşimde olduğu kişileri şaşırtarak, beğenilme duygusu oluşturarak veya bununla benzeşen davranış tutumlarıyla ilgi odağı olmaya meyilli olma; bireyin ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelen kişilerin arasına girme arzusu ve bu bağlamda davranışlarını yönlendirmeye yatkın olma (İlhan, 2009); bireyin etkileşim halinde olduğu kişilere karşı duygudaş ile yaklaşmaya, gücü nispetince diğerlerine iyilikte bulunma ve nasihat etmeye ihtiyaç hissetme; bireyin ötekilerine yüklediği anlamın hoş, güven duygusu uyandıran, adil davranış sergileyen şekilde meydana gelmesi ya da gelmemesine yakın olma; bireyin sinirlenmesine yol açan durumlarda veya dışlandığını hissettiğinde bireyin içindeki öfkesini sağlıklı olarak ifade etmesi bireyin öfkesinin kişiye değil davranışa olduğunu beyan etmeye açık olma (İlhan, 2009) bireyin diğerlerini kendi amaç ve istekleri doğrultusunda sömürürken veya diğerlerinin hak kısıtlamasına neden olurken hissettiği pişmanlık ve suçluluk hissinin varlığını yok saymaya yatkın olma; bireyin yetiştiği toplum örf ve adetlerince olayları anlaması, yorumlaması ve değerlendirmesi aynı zamanda bu doğrultuda davranışlar sergilemeye ya da bunların hiçbirini yapmamaya meyilli olma; bireyin hayatındaki karar alma ve eylem aşamasında diğerlerinin beklenti alanından sıyrılarak içinden geldiği gibi davranması ya da çevresindekilerin beklenti ve etki alanına göre davranması; bireyin yaşamındaki karar ve bu doğrultuda eylem aşamasında ötekilerinin görüşlerine ve psikolojik yardımlarına sahip olması ya da olmamasına yönelik içten meyilli olması (Aslan, 2008); bireyin kişilerarası ilişki ve etkileşimlerinde davranış ve tepkilerinin farkında olması ya da dürtüsel davranış göstermeye meyilli olması; bireyin, çekingen, stresli olması veya olumsuz duygu durumlarına rahatça girmesi ya da karşılaşılan durumlarda ve sürdürülen ilişkilerdeki sorunları sağlıklı ve net duruşla çözebilme gücünün eksik olması; bireyin hayat gidişatının ve eylemlerinin hızını çabuk olacak şekilde tercih etmesi gibi kişilik yapılanmaları ilişkiyi etkileyecektir (Aslan, 2008).

Kişilerarası ilişkilerde bahsi geçen boyutların etkisi göz önüne alındığında ise bazı kişilik özellikleri karşı tarafa güvende olduğu duygusunu, diğerlerinin haklarına ve görüşlerine

değer verdikleri, karşılıklı duygular arasında uyumun olduğunu hissettirirken, ilişkiyi besleyici ve düzeni devam ettiren konumundayken (Okkay, 2018), bir diğer kişilik yapılanması da ötekilere karşı tutum ve davranışların daha çok nefret dolu, emniyet hissi uyandırmayan, ötekilere karşı araya mesafe koyma davranışlarını aktif olarak ilişkiye taşıyan bir tavır sergilemektedir (Freeman vd., 2010).

Kızgınlık, huzursuzluk gibi olumsuz duygu durumlarını zorlanmadan ilişkilerine transfer eden aynı zamanda ilkelerin ve geleneğin etkisi altında kalmadan davranan bireylerin bulunduğu alt grup daha zorba özelliklere sahiptir. Bu alt gruptaki bireylerin karakterize özellikleri yaşamlarının sistematik olmayışı, güven verici duygularının nadiren bulunması, kaygı duygularını yaşamlarında çokça dillendirmeleri, bununla birlikte arzularını gerçekleştirmek uğrunda hiçbir şeyden çekinmeyen davranışlar sergilemeleri şeklinde sıralanır (Aypay ve Durmuş, 2008).

Duygu durumları arasında uyum gözlenmeyen bireylerle ayırt edilen farklı bir alt grup çekingen nitelikte olup, bu alt gruptaki bireylerin özellikleri sosyalleşmekten uzak, ilgi çekici olmak istemeyen, arkadaşlık kurmada zorluk yaşayan şekilde sıralanırken; gruptakilerle bu kişilikler etkileşimlerindeki hızlarının daha yavaş olmasından dolayı birlikte hareket edemediklerinin farkında olarak etkileşim sürecinde önlemler alan bireylerdir (Eryılmaz, 2015).

Başka bir alt grup olan kaçınan özelliklere sahip gruptaki bireyler sosyalleşmekten ve ilgi odağı olmaktan geri dururken, aynı bireylerin duyguları arasındaki uyum azdır. Buna ek olarak bu tip bireylerin yaşamlarındaki sonuca bağlama evrelerinde etken değildirler (Erişti, 2010).

Bütün bu yaklaşımlar eşliğinde denilebilir ki, kişilik özelliklerinin ilişkiyi etkiliyor olması önemli bir gerçektir.

4.3.2. Mükemmeliyetçilik

Sosyal ilişki ve etkileşimlerin niteliğini etkileyen bir başka unsur olan mükemmeliyetçilik üç noktada kendini göstermektedir. Kişinin kendine yüklediği anlamda kusursuz olma isteği, ilişkide diğerinden beklediği kusursuzluk ve ilişkinin kendisine yüklediği kusursuzluk beklentisi. Bu beklentiler “bireyin yaşamında üst düzey kaliteyi zorluklarla yakalamaya veya sürdürmeye çalışma eğilimi” olarak kendini göstermektedir. Bu

beklentilerin doğal sonucu ise bireyin sosyal ilişkilerde zorlanması, zorlaması ve ilişki kalitesini aşağıya çekecek davranış veya tavırlarda bulunmasıdır (Stoeber, 2012).

Kendiliğindeki kusursuz olma ihtiyacı bireyin başarıyı yakalama isteğinde, yaşam standartlarını ve kalitesini yükseltmeye olan eğiliminde ve kendini gerçekleştirme isteğinde aktif olurken bu süreçte de bu eylemler ilişkilerini aşağı çekecek ve bireyin negatif duygulanımlara sahip olmasına yani kendini huzursuz, gergin, suçlu, yetersiz hissetmesine neden olacaktır. Ötekenden beklenen kusursuzluk ihtiyacı ise bireyi ilişkide dominant, suçlayıcı, diktatör, narsisistik, anti-sosyal davranımlarda bulunmasını tetikleyecek ve diğerlerini tehlikeli olarak görüp yıkıcı eleştirilerde bulunmasına neden olacaktır. Tüm bu zorlayıcı davranımlar sonucunda birey yalnızlık duygusuyla ilişkiyi daha da zorlayacaktır (Furman, Luo ve Pond, 2017).

İlişkinin kusursuz olmasına yönelik zorlayıcı beklenti, ilişki kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bireyin dürtüsel davranımları ilişki sürecinde kendini geri çeken ve edilgen, saldırgan davranışlar sergilemesine sebep olurken, bunların altında yatan neden ise bireyin duygu ve düşünceleridir; bunlardan birkaçı: Bireyin diğerleri tarafından hatalarının ve eksiğinin bulunmasını istememesi, takdir edilme ihtiyacı, bireyin geçmişteki yanlışlarının sağlıklı şekilde anı ve yarını etkilemesi, suçlamaya olan yatkınlığı, içsel kontrol eksikliği bu kişilerin ilişkideki zorlamalarıdır (Matte ve La Fontaine, 2012).

4.3.3. Kontrolün Kendilik ve İlişkisel Boyutu

Bireyin kişilerarası ilişkilerini, var olan benliği ile kendisine yüklediği anlamın örtüşmesinin yanı sıra, denetim becerisi de etkilemektedir. Denetim becerisi bireyin yaşam deneyimleri sırasında “kendisini” ve “ilişki sürecini” kontrol edebilme becerisidir. Kendini kontrol (oto kontrol) bireyin yaşam sürdüğü çevre ile benliğinin en üst düzeyde uyuşması ve bütünleşmesi için benliğine dair düzenlemeler yapma kapasitesidir (Başoğul ve Özgür, 2016). Bireyin duygu oluşumuna neden olan uyarıcıya karşı sağlıklı şekilde duyguyu anlamlandırıp kontrol altına alma kapasitesi ve becerisi kendini kontrol etme sınırları içinde yer alır.

Başka bir açıdan bakacak olursak, bireyin istenilmeyen ve içten gelen davranış yönelimlerini denetim altına alarak içten gelen tepkileri düzenleme ve istençlerin kuvvetlendirilmesi şeklindedir (Şahin ve Gizir, 2013). Kişilerce, kendini kontrol

kavramını daha iyi açıklayan nokta, kendini düzenleme olup kendini düzenlemenin ise bireyin yaşamında öne geçen durumları, amaçları ve diğerlerinin beklentileri üzerine benliğin verdiği tepkilerin düzenleme becerisini içermektedir.

Bireyin kendini kontrol becerisi ile kişilerarası ilişkilerin içeriği ve seyri şekillenmekte olup, çevresindekilerin bu beceriye sahip kişileri tercihi söz konusudur.

Bireylerin oto kontrol düzeyleri ideal seviyede olduğu zaman ilişkilerde yaşanan problemlere karşı gerginlik ve olumsuz tepkilerle değil; ya da başka ifade ile akli devre dışı bırakan davranış ve tutumlarla değil, çözüm bulucu yöntemlerle yaklaştığı söylenebilir. Sonuç itibariyle ilişki sürecinde kendi duygularını kontrol altına alan birey, aynı zamanda diğerlerinin kendilerini ifade etmeleri için de uygun ortamı sağlamış olur (Şahin ve Gizir, 2013).

İlişkideki kontrolde yapılan en temel yatırım ise uyumdur. İlişkide bireyler bu uyumu benlik şemalarıyla yakalarlar. Ortak noktalarda yakalanan denge ayrışılan noktalarda da empati yeteneğiyle ilişkiye katkı sağlayacak düzeyde olmalıdır. Bu katkı ilişkideki sağlıklı kontrolü ilişkinin devamı için anlamlı kılacaktır. Aksi durumda tek taraflı kontrol ilişkinin sağlıklı ilerlemesini engelleyecek ve ilişkideki kontrol, uyum bozucu olacaktır (Avcı, 2006). Kendiliğini, duygularını kontrol edebilen birey, ilişkide de sağlıklı kontrolü sağlayabilecektir.

4.3.3.1. Kişilerarası İlişkide Olumsuz Kendilik

Kişilerarası olumsuz kendilik kavramının kapsamı içinde bireyin kendine yüklediği anlamın değersiz ve yetersiz olduğu, etkileşimlerinde kendisine iyi davranılmadığını düşünme ve çabuk gücenme yer alırken, bu kavram sözlü veya sözsüz iletileri, tutum ve davranışları yorumlama ve bu doğrultuda tepki geliştirme sürecinde etkendir. Kişilerarası duyarlılığın niteliği, bireyin ötekileri anlamlandırmaya çalışması sürecinde anlamsız, gereğinden fazla farkındalık, hassasiyet şeklinde olup öteki tarafından istenilmeme ifadesi olarak da kavramsallaştırılmıştır (Bayat, 2003). Kişilerarası ilişkilerin içeriğini ve niteliğini etkileyen başka unsur bireyin reddedilme konusunda duyarlılık göstermesidir. Bu bireyler sosyalleşmekten çekinmekte, etkileşimlerinde güven yoksunluğu baş göstermekte olup bu tutum ve davranışlar ise kişilerarası ilişkilerin kalitesini olumsuz etkilemektedir (Şahin ve Koç, 2011).

4.3.4. Kişilerarası İlişkide Duygu Düzenleme Kapasitesi

Duygu düzenlemesi ifadesi bireyin kendini organize etme kapsamında incelenmektedir. Duygusal iyilik hali kişilerce, bireyin ayrışma-bireyselleşme özelliğini aynı zamanda da duygusal gereksinimlerinin karşılanmasını ve hayatındaki hedeflere ulaşabilmesini sağlayacak şekilde organize edebilmesi, bu bağlamda ideal sağlıklı davranışlar sergilemesini içermektedir (Akhun, 2012).

Duygu düzenleme kapasitesi yüksek olan bireyler, sorunların üstesinden gelme ve memnuniyet sağlayıcıyı eylemlerde bulunma; içten gelen denetim; bireyin kendi ve duyguları konusunda açık ve şeffaf olması; gereksinim ve isteklerini anlatabilme, girişkenlik ve özündeki iyiliği bulma gibi özelliklere sahiptirler. Güvenli davranış, kişilerarası ilişki sürecini şekillendirmekte ve ilişkinin kalitesini etkilemektedir (Akhun, 2012). Bireylerin duygu ve fikirlerini makul, sağlıklı şekilde aktarması güvenli davranış sergileyen bireyleri karakterize etmektedir.

Aynı zamanda güvenli davranış sergileyen bireyler, kendilerini şeffaf ve açık şekilde ortaya koyarak ilişkilerinde atılganlık gösterirler.

4.3.5. Kişilerarası İlişkide Etkileşime Açıklık

Etkileşime açıklık kavramı ilişkide pozitif yönlü olarak ifade edilirken, çevresindekilerle etkileşime açık olan bireyler kaliteli etkileşimi yakalamakta, kişilerarası ilişki atmosferinde daha kabullenici, yardımlaşmaya açık davranımlar sergilemektedirler. Etkileşime açıklık kavramıyla bir arada ifade edilen kavramlar bireyin akranlarınca onaylanma, davranımdaki tutarlılık ve sosyal realitedir. Akranlarınca onaylanma, bireyin akranları tarafından onaylanabilecek sosyal duruşa sahip olması, kendiliğinin içsel tutarlılığının ilişkiye yansımadır (Çavuşoğlu, 2004). Davranımdaki tutarlılık ise, bireyin ilişkide gösterdiği davranışlar neticesinde davranışın sonucuna göre ilişkiye iki farklı anlam kazandıracaktır. Ya süreci olumlu etkileyip pekiştireç görevi görecektir ya da olumsuz etkileyip ceza işlevinde olacaktır. Pozitif davranımlar ilişkideki tutarlılığı güçlendirirken, negatif davranımlar ise ilişkiyi olumsuz etkileyip sonlanmasını hızlandıracaktır. İlişkideki sosyal realite ise geliştirilen davranışın neticesinin öngörülmesi durumudur (Büyükhahin, 2001). Açıklanan bu üç kavram, ilişkideki sosyal etkileşim kapasitesi olarak ifade edilmektedir. Yardımlaşma, başkalarına hissettirilen emniyette olma duygusu, diğerlerine karşı beslenen sevgi ve saygı, kuralları gözetme,

uyuşmazlık durumlarında bireyin çözümcül yaklaşımları gibi unsurlar, sosyal etkileşimin kapsadığı gözlemlenebilir olmayan duyuşsal ve bilişsel davranımlardır. Açıklamalardan anlaşılacağı üzere, sosyal beceri kavramı öğrenme sonucu oluşmakta ve hem kişilik yapılanmasına hem de şartlara has farklılaşmalar söz konusu olmaktadır. Bireyin davranışlarını kapsayan sosyal beceriler, diğerleri ile etkileşim sürecinde açığa çıkan ve sürecin niteliğini artıran yardımcı faktör konumundadır (Büyüksahin, 2001).

4.3.6. Kişilerarası İlişkide Diğerine Hissedilen Yakınlık ve İlgi

Kişilerarası yakınlık ya da ilgi, kişilerarası ilişkilerin başlamasında ve sürdürülmesinde etkili olurken; pozitif yönlü enerji, zevk, belirli değer ve inanışların birbirlerine aktarma durumunu da içinde barındırmaktadır. Etkileşim ağındaki kişilerin bu durumları hissetmesi durumunda, birbirlerine olan duygusal yakınlaşmaları artacaktır (Korkut-Owen vd., 2017). Duygusal yakınlaşmalarda, birbirleri ile tutarlılık ve uzlaşmalar etkili olurken, benzeşim düzeyine göre duygusal bağın kuvveti şekillenmektedir. Yakınlığın oluşmasında desteklenen esas etkenlerin duygu, düşünce, davranış ve bireyin kişilik yapılanması olduğu yönündedir. Benzer karakterde olanların birbirlerini seçtiklerini ve benzer tavırlar takınan ve benzer karakterde olan partnerlerin evlilik süreçlerinde daha çok tatmin oldukları şeklindedir. Bunun yanı sıra, yakınlığın başlayabilmesi için bireyin benlik algısı, sosyal ortam, ekonomik düzey, duygudaşlık düzeyi de önemlidir. Benzeşim durumu, kişilerarası yakınlık ve ilginin çekirdeğini oluşturan öğelerden biridir. Bireyin kimi durumlarda ise karşı tarafı daha cazip olarak nitelendirmesi bireyin deneyimleri, gereksinimleri veya elverişli olan ortamlar etken olurken, böylelikle etkileşime girme isteği uyanır (Erişti, 2010).

Kişilerarası ilişkinin gidişatını ve niteliğindeki etmenlerden bir başkası etkileşimin diğer ucundaki bireylerin birbirlerine yakınlık ve ilgi düzeyini etkileyen yapılanma hayata ve sorunlara bakış açısıdır. Bireylerin sevgi besleyecekleri kişilik özellikleri içtenlik, doğruluk ve şeffaflık (dürüst), realiteye uygunluk, bağlılık, bağ kurabilme yer alırken; ilişki kurmanın reddedildiği kişilik özelliklerinde yalancılık, sadakatsizlik yer almaktadır (Erişti, 2010).

4.4. Ebeveyn Yaklaşımları

Bireylerin kişilerarası ilişkilerindeki duruşunu, rolünü belirleyen en temel mekanizma erken çocukluk döneminde bakım veren ile kurulan ilişkinin kalitesi doğrultusundadır.

Erken çocukluk döneminde ebeveyn ve çocuğun yetiştiği aile iklimi de kişilerarası ilişkilerin kalitesi için bir başka etkidir. Çocuk ebeveyniyle etkileşimleri sonucunda oluşan zihinsel temsiller doğrultusunda, kendisine ve etrafındakilere anlamlar yükler ve buna paralel olarak tutumlar ve davranışlar sergiler (Çelik, 2016). Bu bağlamda sergilenen davranışlar kaçınan ya da aşırı bağımlı ilişkiler geliştirme, güven ya da güvensizlik, daima takdir edilme ihtiyacı ya da diğerlerini ilişki sürecine müdahale ettirmeme biçimindedir. Kişilerarası ilişkilerde diğerlerine bağımlı tutum ve davranışların gelişmesindeki temel etmenlerden biri ise ailenin takındığı tavırlardır. Dünyaya gözlerini yeni açan bebeğin hayatta kalma serüveni diğerlerinin yardımıyla karşılanırken, ilerleyen zamanlarda ise duygusal olarak var olabilme ile bu süreç devam etmekte ve kişisel bağımsızlaşmayla da bir zamanlar birine bağımlı olan çocuk, artık bağlanabilen sağlıklı yetişkin rolünü üstlenmektedir. Ebeveynin takındığı tavırlar sağlıklı ve ideal şekilde bağımsızlık kazanmada ve bireyselleşmede etkin rol oynar (Tümekaya, 2010).

Yetişkin olarak bağlı değil de bağımlı olan bireylerin erken dönem ilişkilerinde ise bağımsızlaşmalarına izin vermeyen ve kendi bağımsızlıklarını elde edememiş ebeveynin figürlerine rastlanmaktadır. İlişkide kendini yetersiz ve değersiz gören kişiler ilişkiye de sağlıklı yatırım yapamayacaklardır. Sağlıklı otorite olabilen ebeveynler, yani yol gösterebilen, dinleyen, anlayan ebeveynlerin çocuklarında yeterlilik hissi hakimdir, çünkü duygu kontrol mekanizmaları ve kendini yönetme becerileri gelişmiştir. Diğer taraftan sağlıksız otorite olan ebeveynler ise çocuğun kimlik ve bağımsızlaşma yetisine ket vuracağı için, sosyalleşmesi ve diğerleriyle olan ilişkisi de darbe alacaktır (Tümekaya, 2010). İlişkideki olması gereken sağlıklı benlik şemasının eksikliği, kişilerarası ilişkide olması gereken ilişki devam motivasyonunu zedeleyeceği için süreç sağlıklı ilerlemeyecektir. İlişkideki motivasyonu düşüren en temel kaygı, ilişkide kendini var edememe kaygısıdır. Bu kaygının temeli de erken çocuklukta olanları gör(e)meyen ebeveyn tutumlarının yansımalarıdır.

4.4.1. Kişilerarası İlişkide Bağımlı Bağlı Tutumların İlişkiye Yansıması

Kişilerarası ilişkide bağımlılığı şekillerinden eylemlerden biri, yakınlaşmama ve uzakta bulunma durumudur (Hooda vd., 2009). Uzakta olma halinin ardında ise bireyin etkileşimi başlatma ve sürdürmede veya içinde bulunduğu atmosfere uygun davranmada yetersiz olması etken iken; bu uzakta kalma, en ilkel düzlemde bireyin geçmişindeki

baskın kontrolcü ebeveyninden gelen kaçınma eylemi, mevcut ilişki içindeki eşinden uzakta kalmayı tetiklemektedir. İlişkideki bu uzakta kalma fonksiyonel olmayıp, bireyin erken çocukluk dönemindeki deneyimlerin sağlıksız olması sonucunda ilerleyen zamanlardaki etkileşimlerinde birey, etrafındakileri tehdit unsuru olarak görmekte ve kaçınma eylemini göstermektedir (Çapan, 2009). Böylelikle disfonksiyonel uzak kalmanın temeli atılmaktadır. Diğer taraftan uzakta kalmanın tam tersi ilişkide yapışma olup bu bireylerin erken dönem öğrenmelerinde sürekli terk edilme ve yalnız kalma korkuları ilerleyen yaşlarındaki partnerlerini kaybetme korkusunu tetikleyecek ve bu durumda ötekine yapışmayı aktif hale getirecektir. Bu bireylerin ebeveynleri ya aşırı koruyucu ya da duygusal bazda istismar edicidir; bu kavramın oluşması sonucu birey kişilerarası ilişkilerinde bir diğerine aşırı bağımlı olarak yaşar (Argyle ve Lu, 1990; Eryılmaz, 2010; Lyubomirsky vd., 2005).

Sağlıklı bağımlılık gösteren bireylerin aile atmosferlerinde bireyin yeterlilik ve öz denetim becerilerini kazanmasında uygun ortamlar bulunurken anne babanın yaklaşımı ise daha sahip çıkıcı ve kabullenicidir. Bu bireylerin ötekilerinden ayrılan özellikleri, olayları esnetici, diğerine karşı yardım etme ve diğerinden destek alma davranışı sergilemesi ve uyumlu olmaları şeklinde sıralanabilir (Argyle ve Lu, 1990; Lyubomirsky vd., 2005).

İlişkideki sağlıklı duruşun bir diğer nedeni de, bireyin aile ortamında denetimlere ve buyruklara uyma davranışlarını öğrenmesidir. Birey dıştan kontrollü olmayı ve kendi isteklerine rağmen bütünün yararı adına dürtü kontrolünü sağlar ve diğerleri ile ilişkilerinde bu durumu yansıtır. Bireyin ailesinden gördüğü davranışlar ve ailenin birbiri ile etkileşim biçimleri, bireyin ilişkide ortak paydada diğerlerinin buyruklarına uymasında etkilidir. Birbirlerinin farkında olan ebeveynlerin yine birbirlerinin isteklerine kendilerine rağmen cevap verebiliyor olmaları ve birbirleriyle ilişkilerin kalitesinin de, bireyin kişilerarası ilişkilerinde etken olduğu savunulmaktadır. Bu çerçevede kişilerin gerek akran ilişkilerinde, gerekse partner ilişkilerinde geçmiş yaşamlarındaki ebeveynlerinin birbirlerini destekleyici davranışları, onlar için sağlıklı bir deneyim olacaktır. Dolayısıyla, sağlıklı ebeveyn tutumu, sağlıklı bireylerin ve sağlıklı ilişkilerin temel bileşenidir (Yavuzer, 2007).

5. ÇATIŞMA ÇÖZME

5.1. Çatışmaya Kavramsal Bakış

İletişimin olduğu yerde çatışma kaçınılmaz bir gelişim ve değişim aşamasıdır. Bireyin ötekilerle olan iletişiminde yaşadığı çatışma onun kişilik gelişiminde de etkili bir yere sahiptir. Bu süreç kriz anlarındaki çözüm odaklı yaklaşımı güçlendiren yapıcı ve onarıcı bir bakış açısının da gelişmesi adına sağlıklı bir gelişmedir. Zira, yaşamın kendisi sürekli bir değişim ve yenilenmenin olduğu dinamik bir yapılanmadır (Engin, 2010). Bu açıdan değerlendirildiğinde çatışma, öncelikle ergenin ve ilerleyen yıllarda da bireyin karakter yapılanmasında olması gereken bir iletişim şekliyken, diğer taraftan da başka bir bakış açısına göre de çatışma bireyin yaşamında onu zorlayan ve gelişimini olumsuz etkileyecek bir iletişim hatasıdır. Bu bakış açısına göre çatışma beraberinde çözümsüzlüğü, anksiyeteyi, saldırganlığı ya da kaçışı tetikleyecektir. İki farklı bakış açısının da ortak noktası, çatışmanın yaşamın vazgeçilmezlerinden olduğudur (Özkalp ve Kırel, 2011). Biri çatışmadan uzaklaşmayı tercih ederken diğer yaklaşım ise çatışmadan doğacak anksiyetenin, saldırganlığın ya da kaçışın bile bireyin yaşamında kendi sürecini sorgulayabilme adına bir başlangıç olduğunu; ayrıca kaosu tolere edebilme adına daha sağlıklı yolların çatışma esnasında bireylerce bulunabileceğini savunmaktadır (Güzel, 2010). Her çatışma kendi sürecinde de yine çatışmayı çözüm odaklı yönetecek girdilere sahiptir. Bu girdiler kişilerarası ilişkinin güçlenmesini sağlayan ilişkide yapıcı duruşu olan kişilik yapılanmaları için de gereklidir. Bu yaklaşım çatışmadan çözüme giden farklı inanışları da güçlendirecektir. Bütün bu açıklamalardan sonra çatışmanın literatürdeki açılımlarına baktığımızda karşımıza çıkan tanımlardaki kavramlar; topluluklar ya da iki kişiden daha kalabalık gruplar arasında yaşanan sorunlar, çatışma kavramını gündeme getirirken çatışmanın oluşmasında da farklı düşünceler, birbirine aykırı görüşler ya da kaosa neden olacak zıtlaşmalar karşımıza çıkmaktadır. Bu birbirini zorlamanın asıl amacı ise tarafların kendilerini haklı çıkarma çabalarıdır (Balcı, 2010).

Sosyal bir olgu olan çatışmada, gerek kişilerarasında gerekse gruplar arasında fikir ya da duruş ayrılıklarının olduğundan bahsetmiştik. Bu fikir ayrılığı sistemde düzensizliğe, karmaşaya da sebep olurken, diğer taraftan da haklı çıkma adına sahip olunan güç, otorite bazen adaletsizce kullanılarak çatışma tek taraflı olarak bastırılmaya çalışılmaktadır.

Buradaki eylem çözüm değil, yanlı bir şekilde çatışmada var olan tüm güç ve kaynakları yanlı olarak kullanma çabasıdır (Koçel, 2001).

Bir diğer çatışma tanımında, yine bireylerin karşılıklı müdahalelerinden bahsedilir. Birbirinden farklılaşan değerler, inanışlar ve bunlara müdahale sonucunda oluşan zorbalık, kavga ya da şiddet eylemleri de çatışmada yaşanan eylemlerdir. Çatışmada engellenme duygusuyla sıkça karşılaşırız. Birbiriyle uyuşmayan fikirler arası bir zıtlama oluşunca, taraflar kendi lehlerine süreci yönetmek isteyeceklerdir. Bu durum doğal olarak bir tarafın engellenmesi durumunu doğuracaktır. Sonuç olarak da kaos ve çatışma yaşanacaktır. Bu sosyal süreçte, yani çatışmada hep ulaşılmak istenen maddi ya da manevi bir kaynak vardır. Güç, otorite, sahip olunan inancın tek inanç olması veya bir ötekinin kendi aleyhine olan süreci sessizce kabullenmesi söz konusudur. Bütün bu sonuçlar çoğu zaman haklılığa rağmen vuku bulmaktadır (Engin, 2010).

Çatışmada kimlik savaşları da karşımıza çıkan olgulardandır. İnanışların önünde duran kimlik ve benlik algıları, bu süreci etkileyen temel unsurlardandır. Bu kavramlar çatışmayı çözüme götürebilirken, diğer taraftan da tetikleyebilmektedir. Süreçte farklılık, uyuşmazlık ve üstünlük kurma düşünceleri hakim olup ister fikirler, ister inanışlar ister hedefler, isterse de kişilikler çatışsın, sonuçta farklı yapılanmaların diğerinin aleyhine üstün ve haklı çıkma çabası, çatışmanın ana bileşenleridir. Bu ana bileşenleri duygu, düşünce ve eylem boyutları ile ele alacak olursak; düşünce boyutunda uyuşmayan fikirlerin diğerinin çıkarlarına ters de düşse haklılığını savunma ve bu haklılığı karşı tarafa kabul ettirme zorlaması; ya da daha sağlıklı olarak ele alacak olursak farklılıkları her iki tarafın da çıkarlarını gözeterek ortak potada buluşturma çabası şeklinde olumlu ve olumsuz boyutları karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu ikinci aşama çatışmada aranılan durum olsa da, genellikle birinci aşama hakimdir. Bu düşünce ekseninin duygu boyutunda ise öfke, hırs, saldırganlık, yalnızlık, çaresizlik ve yoğun korku ya da anksiyete olmaktadır. Bu duygu ve düşünce skalası beraberinde sağlıksız eylemleri de getirecektir. Saldırganlık, yıkıcı eylemler, yani savaşma ya da sinme, pasif kalma ya da kaçma da çatışmanın dışarı yansıyan eylemleridir (Karadağ ve Tosun, 2014).

Bütün bu yaklaşımlardan sonra diyebiliriz ki çatışma, insanın olduğu her yerde kaçınılmaz olan değişim ve gelişimi barındıran sosyal bir olgudur. Birbirleriyle iletişime geçen ve bu iletişimi sürdürme çabasında olan kişi ya da kişiler, bu süreci sosyal ve doğal

olan bir amaç doğrultusunda yürütmektedirler. Amaç sosyalleşmeyi devam ettirmektir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleşen tüm duygu, düşünce ve eylemler ise kişilerarası ilişkinin olmazsa olmazıdır. Amaç, süreci devam ettirmekse oluşan farklılıkların çözümlenmesi çatışmanın sağlıklı yönetilmesini aktifleştirirken, diğer taraftan ortak amacın olmadığı çatışmalar ise kaosu tetikleyip ilişkiyi zedeleyecektir. Tam da bu noktada çatışmanın içinde barındırdığı özelliklere bakarak, ilişkiye olan yatırımlarını aşağıdaki gibi maddeleştirebiliriz:

- (1) Çatışmada tarafların sahip oldukları inanışlar ve fikirler doğrultusunda, belirli bir duruşları vardır. Çatışma, bu farklılıklardan kaynaklanan duruşları netleştirir. Bu duruş farklılığıyla ilişkiyi güçlendirir ya da sonlandırır (Gürüz ve Eğinli, 2012).
- (2) Çatışma taraflar arası süreci etkilediği gibi aynı taraftan olan kişilerarası ilişkiyi de etkilemektedir. Aynı duruşa sahip olan bireyler ötekinden ya da ötekilerden gelen baskı karşısında daha kenetlenici ve kendi duruşlarını ve çizgilerini daha benimseyici davranabilerek, bu davranım ve ortak düşünce grubun gücünü arttıracakken; tam tersi durumda ise yani dışarıdan gelen tehlike karşısında grup üyeleri dinamik bir yapıdan statik bir yapıya geçerek, bu saldırı karşısında pasif kalarak da dağılabilir (Gündoğdu, 2010).
- (3) Çatışma grup içi yapıyı ortak amaç ve hedeflerin belirlenmesi ve netleşmesi noktasında etkilemektedir. Bu süreç grubun güçlenmesini sağlarken bazen de dışarıdan gelen farklı bakış açısı amaç ve hedeflerin yeniden sorgulanmasına da sebep olabilmektedir (Çokdolu, 2013).
- (4) Çatışmanın bir dinamik fonksiyonu da, tarafların hukuki haklarının farkında olmalarını sağlamasıdır. Bu farkındalık süreci olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Çokdolu, 2013).
- (5) Çatışmanın kişisel ve toplumsal bazda en temel fonksiyonu, kişilere ya da gruplara hem kendileriyle yüzleşme hem de bir ötekini anlayabilme adına duygusal, bilişsel ve eylemsel boyutta farkındalık oluşturmaktır (Çokdolu, 2013).

5.2. Çatışmada Farklılaşma

Çatışmalar yaşamın vazgeçilmez bir süreci olup zaman ve mekân kısıtlaması ve sınırlaması olmadan, ilişkinin olduğu her yerde olabilme özelliğine sahiptir. İlişkideki çatışmada en çok görülen duygulanımlar ise şöyledir:

- (1) Çatışmada Karşıtlılık: Kişilerin ya da grupların sahip oldukları inanış, düşünce veya davranımları farklılık gösterdiğinde iletişim kitlenir. Burada çatışmanın iki farklı yönü devreye girer. Ya taraflar bu farklılığı her iki taraf lehine çözerler, ya da karşıtlık daha da derinleştirilir (Taştan, 2010).
- (2) Çatışmada Kavram Karmaşası: Hafızadaki eski öğrenilmiş bilgi ile yeni öğrenilmiş bilginin varlığı, kişinin yaşamında karmaşaya sebep olur. Bu kavram karmaşası, bazen öğretene ile öğrenen arasında yaşanırken, bazen de öğrenenler arasında da bu çatışma yaşanabilmektedir. Fonksiyonel olarak bu çatışmanın etkilerine baktığımızda ise taraflar kavramlar üzerinden yorum yapma yeteneğini geliştirirken, disfonksiyonel olarak da çatışma çözümünden uzaklaşacaktır (Özdemir, 2013).
- (3) Çatışmada Beklenti Karmaşası: Kişilerarası ilişkide tarafların beklentileri birbirleriyle uyumlu değilse, bu beklentiler üzerinden çatışma yaşanır. Her iki taraf da kendi beklentilerinin karşılanması odaklı ilişkiye yaklaştıkları için, engellenme duyguları aktif hale gelir (Özdemir, 2013).
- (4) Çatışmada Dönemsel Farklılıklar: İnsan, sosyal ve fiziksel olarak büyüyen ve farklılaşan bir varlıktır. Her gelişim aşamasının da kendi içinde bir süreci vardır ve her sürecin ihtiyaçları, beklentileri farklıdır. Bu farklılıklar çatışmaya sebep olabilmektedir. Yetişkinliğe geçiş aşaması olan ergenlik bu farklılaşmanın ve değişimin yaşandığı bir evre olup hem ergen için hem de aile için bu dönem çatışmalara gebe dir (Taştan, 2010).

5.3. Çatışmayı Tetikleyen Sebepler

Çatışmayı tetikleyen temel sebeplere baktığımızda karşımıza üç temel kavram çıkmaktadır. Bunlar; eksik bırakılan temel ihtiyaçlar, sahip olunan kaynaklardaki kısıtlılık ve değişen inanışlardır.

- (1) Eksik Bırakılan Temel İhtiyaçlar: Bu temel ihtiyaçlar yoğunlukla duygusal boyutta yaşanan ihtiyaçlar olup güvende hissetme, görülme, bağımsız olma ve var

olma gibi bireyin ruhsal gelişimini etkileyen ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçların giderilmesi adına da bireysel noktada taraflar arasında kendilerini koruma adına birbirlerini engelleme olarak çatışma yaşanabilmektedir (Karip, 2013).

- (2) Kaynaklardaki Kısıtlılık: Sağlıklı ilişkide sahip olunan kaynaklar, ortak payda da kullanılır. Ancak bu kaynaklardaki kısıtlılık, kaynakların kullanımını sınırlandırdığı için ilişkide çatışmayı tetikleyecektir. Zamandaki kısıtlılık, öncelik çatışmalarına sebep olurken, para ve maldaki kısıtlılık da kullanım alanlarındaki engellemeleri tetiklemektedir (Ergül, 2008).
- (3) İnanışlardaki Farklılık: Her bireyin yetiştirilme ve kişilik yapılanmasından kaynaklanan bireye özgü inanışları vardır. Her inanışın da kendine has beklentileri ve bakış açısı vardır.

Çatışma tam da bu farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Her birey kendi inanışının öncelenmesini bekleyecek; bu beklenti de ilişkide çatışma yaşanmasına sebep olacaktır.

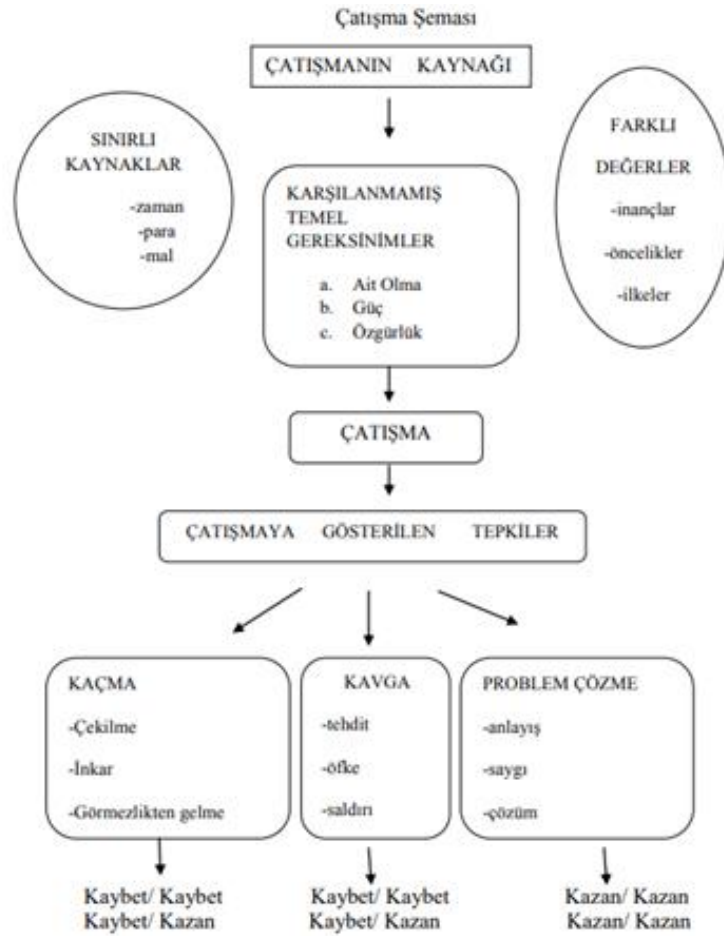
En çok yaşanan ve çözümü en zor olan şeyler, çatışma sebebidir (Basit vd., 2010).

Çatışmanın tüm yapılanmasını ergenlik dönemini yaşayan genç açısından değerlendirdiğimizde, akranlar arasında yaşanan süreç karşımıza çıkmaktadır. Gelişimsel noktada farklılaşan ergen, hem kendiyse hem akranla hem de ebeveynle çatışma yaşamaktadır. Ergenin çatışmayı en yoğun yaşadığı yer, okul ortamıdır. Ergenin duygusal ve davranışsal beklentilerini karşılama adına, akranları tarafından bilinçli ya da bilinçsiz olarak engellenmesi çatışmayı tetikleyecektir.

Ergenin akranlarıyla yaşadığı çatışmanın sebeplerine baktığımızda;

- (1) Okul ortamındaki öğrenmenin kolektif yapısı, birbiriyle yarışmayı tetikleyen sınıf ortamında bireysel değil, birbirine karşı öğrenmeyi tetikleyerek çatışmaya neden olmaktadır (Bedir, 2008).
- (2) Akranlar arası bu rekabetin arkadaş ilişkilerini güvensiz ve hoşgörüsüz zemine oturtması çatışmayı tetikleyecektir (Akt. Bilgin, 2008; Erdoğan, 2008).
- (3) Çatışmaları tetikleyen önemli unsurlardan biri de, ergenler arasındaki iletişim eksikliklerinden kaynaklanan silme, çarpıtma gibi bilişsel yanılsamalardır (Erdoğan, 2008).

- (4) Ergenin duygu ve düşüncelerini kontrol edememesi. Zorbaca ve saldırganca davranışların yaşanması (Akt. Bilgin, 2008; Erdoğan, 2008).
- (5) Ergenin çatışmaya bakış açısı yapıcı ya da yıkıcıdır. Yapıcı yaklaşımda daha olumlu, farklılığı kabul edici ve çözüm odaklı bakış açısı hakimken yıkıcı yaklaşımda da daha katı kuralların olduğu, toleransın düşük olduğu, kontrolsüz gücün kullanıldığı olumsuz yaklaşım hakimdir (Akt. Bilgin, 2008; Erdoğan, 2008).

Şekil 4: Çatışmanın Nedenleri Şeması (Taştan, 2010: 25)

5.4. Çatışmanın Çözümünde Etkili Olan Davranımlar

Çatışmayı çözmeye en temel nokta, tarafların beklentilerine cevap verecek, ortak paydada buluşmayı kolaylaştıracak kararların alınmasıdır. Ortak paydada her iki tarafında çıkarları gözetilir ve güç kullanımı ya da sahip olunan kaynak kullanımını birlikte alınan kararlar işbirliği çerçevesinde istenilen sonuca ulaşmak için kullanılır (Koruklu, 2003). Amaç,

farklılıkları ya da aykırılıkları istenilen ve beklenen sonuç için değerlendirip esnetebilmektedir. Çatışma, dinamik bir süreçtir ve tarafların her ikisi de aktiftir. Aktifliğin yapıcı olması, süreci olumlu etkilemektedir. Yani, sorgulayan, anlayan, anlamlandırabilen, farkındalığı yüksek ve empatik bir yaklaşım çatışmayı sağlıklı zemine taşıırken; tam tersi yapılanma, yani zorlayıcı, sınırlandırıcı, kısıtlayıcı, empatiden uzak bakış açısı ise çatışmayı çözümsüzlüğe götürecektir (Özer, 1998).

Yaşanan çatışmanın çıkmaza girmesindeki en temel düşünce, çarpıtma ile çıkar çatışmalarının olduğu, tarafların birinin kazanırken diğerinin kaybettiği, ancak kazananın da süreçten genellikle en az kazançla çıktığı kazan-kaybet yönteminin kullanılmasıdır. Bu bakış açısı, sağlıksız davranımları tetikleyecek ve taraflar çatışmadan kurtulma adına ya zorbaca savaşıacak ya da sorunu yok sayıp kaçacaklardır (Illiez, 2006). Çatışmadan kaçmayı tercih edenlerin kişilik yapılanmalarına baktığımızda ise bu kişilerin, bir ötekine ve onunla kurduğu ilişkiye yüklediği anlamın oldukça hassas olduğunu ve bu süreçte yaşanacak olumsuzlukları tolere edemeyeceği için, sorunu yok saymayı seçtiğini görmekteyiz. Zorbaca ve toleranssız davranım gösterenler ise daha sonuç ve çıkar odaklı kişiler olup onlar için ilişki ikinci plandadır. Çıkarları doğrultusunda saldırganca davranım gösterme haklarının olduğuna inanırlar.

Ortak çıkarlar yoktur, güçlü olanın beklentileri karşılanır ve süreçte anksiyetik duygulanımlar hakimdir.

Amaç, ilişkiyi beslemek ya da kurtarmak değil, haklı olanın değil güçlü olanın kazanmasıdır. Çatışma sürecinde saldırganca davranım sergileyen kişiler engellendiklerini hissettiklerinde ve istediklerine ulaşamadıklarında saldırganlaşabilirler; sonucu kendi lehlerine çevirme adına düşünmeden şiddet ve korkutma davranışı sergileyebilirler, çözüm için ortak paydada olmayı sağlayacak iletişim kanallarını tıkırlar, karşı tarafı zorbalıklarıyla yıldırıp pes ettirebilirler ve en önemli noktada çözüm yollarını tıkadıkları için, ilişkideki ötekinin süreçten uzaklaşmasına neden olurlar (Selçuk ve Güner, 2001).

Çatışma çözümünde kullanılan her iki tarafın da çıkarlarının gözetildiği kazan-kazan stratejisinde ise karşılıklı anlayış hakimdir ve her iki tarafın da ihtiyaçlarının giderildiği sağlıklı bir noktada buluşulur (Çalıkoğlu, 2010). Sağlıklı çatışma çözme yollarını kullanan kişilerde, karşı tarafı yok sayma ya da suçlama yoktur. Amaç, her iki tarafın da

beklentilerinin karşılanmasıdır. Bu yaklaşım doğal olarak tarafları birlikte hareket etmeye ve problemin çözümü için empati yapmaya yönlendirecektir. Çözüm için empati yapabilme becerisine sahip bireyler yıkıcı eleştiriden, suçlamadan, zorbalıktan uzaktırlar, bu tür bireyler sorunu çözme adına anlama, algılama, dinleme, sonuç çıkarımında bulunma ve beden dilini etkili kullanma konusunda da etkilidirler.

Çatışmanın çözümünde tercih edilen yolda temel iki kritik nokta vardır. Birincisi çatışmayı tetikleyen sebep; ikincisi ise çatışmanın taraflarının kişilik özellikleridir. Bu iki ayrımı aşağıda verilen kavramları irdeledikçe daha net göreceğiz.

- (1) Çatışma Çözümünde Kaplumbağa Yöntemi (problemden soyutlanma): Karşılıklı ilişkide pasif olan taraftır. Beklentilerini öteki adına erteleyebilir ya da bekletebilir, çünkü ilişkiden beklentileri yüksek değildir ve belli bir hedefleri yoktur. Çatışmada bu yolu tercih eden kişilerin kişilik yapılarına baktığımızda ise sorundan ve sorun çıkarıcı kişilerden korkan, anksiyetesi yüksek ve daha çok kaçınan yapıları kişileri karşımıza çıkmaktadır. Yaşadıkları yoğun anksiyete çatışma çözümünden kaçmalarını güçlendirir (Uysal, 2006).
- (2) Çatışma Çözümünde Köpek Balığı Yöntemi (zorbaca davranım): Hedef, çatışma çözmek değil sadece kazanmaktır. Karşılıklı ilişkide önemli olan ilişki değil, güçlü olmak ve bu gücü kendi lehine kullanabilmektir. Çatışmada bu yolu tercih eden kişilerin kişilik yapılarına baktığımızda ise bu şahıslar zorlayan, sadece kendi isteklerini merkeze alan, öteki ile olan bağa ihtiyaç hissetmeyen, empati yeteneği zedelenmiş, istekleri olmadığında saldırganlaşabilen ve bunun için de kendini haklı gören kişiliklerdir. Hedefleri sadece kazanmak gibi algılansa da, en ilkel seviyedeki sorun, ilişkiyi devam ettirebilme ego kapasitesine sahip olmamalarıdır (Uysal, 2006).
- (3) Çatışmada Oyuncak Ayı Yöntemi (sakinleştirme): Karşılıklı ilişkide ilişki ve öteki çok önemlidir. Kendi beklentilerinden öteki adına vazgeçebilirler. Önemli olan ötekinin mutluluğudur ve ilişki ötekinin istekleri üzerine kurulu olduğundan, kişi kendi isteklerini ve ilişkinin amacını sürekli erteleyebilir. Bu kişilerin kişilik yapılarına baktığımızda ise karşımıza diğerinin varlığına, sevgisine ve onayına ihtiyaç hisseden ve terkedilme kaygısı yaşayan kişilik yapıları karşılaştığımız (Uysal, 2006).

- (4) Çatışmada Tilki Yöntemi (uyum): Karşılıklı ilişkide temel hedef, her iki tarafın da ortak paydada buluşabilmesidir. Sorundan ve çatışmadan kaçınma vardır; uyum ve uzlaşma ilişkide daha çok tercih edilir. Çatışmayı en asgariye indirme ihtiyacı ilişkide ulaşılmak istenen bazı beklentilerde, karşılıklı vazgeçmeyi gündeme getirir. Bu kişilerin kişilik yapılanmalarına baktığımızda ise karşımıza daha çok sonuç odaklı olan, süreci yaşarken zorlanan ve ötekinin tepkiselliğinden kaçınan kişilerle karşılaşmaktayız (Uysal, 2006).
- (5) Çatışmada Baykuş Yöntemi (Yorumlama ve gerçeklik algısı): İlişkide her iki tarafın da ihtiyaçlarının önemsendiği çatışma çözme yöntemidir. İlişkide, ilişkiden beklenen amaçlar da önemlidir. Karşılıklı beklentilere, yorum ve yüzleştirmelerle gerçeklik zemininde ulaşılmaya çalışılır (Uysal, 2006).

Şekil 5: Çatışma çözme stratejileri (Akt. Uysal, 2006)

Karşılıklı ilişkide meydana gelen çatışmaların çözümünde etkili olan başka davranımlar da bulunmaktadır. Bunlar:

- (1) Kaçınma: Bu yolu tercih eden bireylerin sorunu yok sayma ve görmeme eğilimleri yüksektir ve sorunu çözme adına herhangi bir stratejileri, eylemleri yoktur, ilişkiye yükledikleri anlam yüzeyseldir; dolayısıyla karşılıklı ilişkilerinde yetersiz ve isteksizdirler. İlişkiye yüklenen anlam sağlıklı olmadığı için de, ilişkide yaşanan çatışmanın çözümündeki beklentiler en asgari seviyededir (Dede, 2015).
- (2) Saldırganlık: İlişkide taraflardan biri ötekinin üzerinde baskı kurma noktasında oldukça aktiftir. Bu baskı, var olan çatışmanın çözümünü zorlaştırırken ilişkinin bozulmasına da neden olacaktır. Bu durum, zor kullanılan diğer tarafın

anksiyetesini arttıracak ve sürece karşılıklı şiddet ve öfke davranımları girecektir, çünkü her iki taraf da kendi haklarını korumada aktif davranacaklardır. Bu aktif davranımda taraflardan biri daha baskın gelecek ve ilişki tek taraflı yaşandığı için, sürece kızgınlık duygusu hakim olacak ve ilişkinin amacı birlikte hareket etmekten uzaklaşacaktır, çünkü ilişkideki amaç sadece tek taraflı kazanmaktır. Her iki taraf da ilişkiye yatırım yapmak yerine kazanmaya odaklanırlar ve ortak amacın olmaması ilişkiyi sonlandırır (Akgün ve Araz, 2010).

- (3) Problem Çözme: İlişkinin sağlıklı yürütülmesi ilişkideki tarafların ilişkiye yatırım yapmasına bağlıdır. Amaç, her iki tarafın da ilişkiden beslenebilmesidir. Bundan dolayı var olan sorunlar kabul edilir ve çözümü için birlikte hareket etme planları çıkarılır. Hedef, ilişkinin devamı için her iki tarafın da kazanmasıdır (Akgün ve Araz, 2010).

Çatışmada tarafların kişilik yapılanmaları onların ilişkideki iletişim şekillerini de etkileyecektir. Çatışmanın çözümünde kullanılan bu iletişim şekilleri, ulaşılmak istenen sonucu olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Bu iletişim şekillerinin belirlenmesinde ilişkinin yaşandığı mekân, sosyal ortam, kültürel yapı ve tarafların kişilik özellikleri gibi etkenler bulunmaktadır; çünkü çatışma süreci, karşılıklı ilişkinin dinamik yapılanmasının bir sonucudur. Çatışmanın çözümü, burada önemli bir noktadır. Sonuç odaklı yaklaşımın yanında sürece odaklandığımızda çatışma çözümünün sürecinde etkili olan farkındalık ve yorum yapabilme yetileri ilişkiye yönelik en temel yatırımdır. Çatışmanın çözüm sürecinde etkili olan en temel yaklaşım şekilleri şunlardır:

Sorunun Farkında Olma: Çatışma çözümünde en temel nokta yaşanan sorunun, uyumsuzluğun ya da anlaşmazlığın taraflarca farkında olunması ve bu sürecin kabullenilmesidir. Bu kabullenme her iki tarafın da sürece katkıda bulunmasını aktifleştirirken, bireysel noktada ise kendileriyle yüzleşebilmeleri dolaylı olarak ilişkiye yansıtacaktır (Özcan ve Ögülmüş, 2010).

Yakın ve Uzak Davranım: Yakın davranış, kişilerin hangi ortamda olurlarsa olsunlar rahat, sakin ve dingin davranımlarıdır. Bu davranım ilişkiye de ilişkide oluşan çatışmanın çözümüne de olumlu etki edecektir. Uzak davranımda ise kişi rahat değildir ve kendini belirli ortamlarda kısıtlar ve sınırlar. Bu kısıtlanma hem ilişkiye hem de ilişkideki yaşanan

sorunun çözümüne olumsuz etki edecektir. Bireylerin rahat iletişim kurma düzeyleri, çatışma çözümünde bu açıdan etkilidir (Özcan ve Ögülmüş, 2010).

Yaklaşma/Kaçınma: Bu iletişim yaklaşımını belirleyen etken tarafların çatışmaya yükledikleri anlamdır. Çatışmayı ilişki için bir değişim gibi gören kişiler çatışmaya da ilişkiye de yatırım yapmayı daha sağlıklı zeminde değerlendirdikleri için daha yapıcı çözümler üretirken; çatışmayı sorun olarak algılayan ve sürece yaşadığı anksiyeteden dolayı katkı sağlayamayan kişiler ise kaçınma eylemi sergilerler (Özcan ve Ögülmüş, 2010).

İlişkide Kendi Olabilme: Çatışmanın çözüm noktasında tarafların beklentilerinin belirlenmesi noktasında kendi fikirlerini açıkça ortaya koyabilmeleri önemlidir. Kişilerarası ilişkinin sağlıklı zemine oturabilmesi için ilişkinin taraflarının kendi süreçlerinin farkında olmaları gerekir. Sosyal duruşları, temel beklentileri, hedefleri, yaşama bakışları çatışma çözümünde etkili faktörlerdendir (Şahin vd., 2009).

Duyguların İfadesi: İlişkide var olabilme duyguların rahat ve doğal ifade edilmesiyle gerçekleşir. İlişkide duygularını rahat ifade edebilen tarafların çatışma çözümünde de etkili ve aktif olacakları önemli bir gerçektir. Zira sağlıklı duygu kapasitesi çatışma çözümünde ve ilişkinin sağlıklı yaşanmasında etkili bir güce sahiptir (Dede, 2015).

5.5. Çatışma Çözmede Temel Yaklaşımlar

Çatışma çözümünde iki temel yaklaşım vardır. Sonuç odaklı yaklaşım ve süreç odaklı yaklaşım. Sonuç odaklı yaklaşımda amaç daha çok kazanmak iken; süreç odaklı yaklaşımda amaç karşılıklı ilişkiyi sağlıklı yürütebilmektir. Her iki yaklaşımında kendini gerçekleştirme stratejileri vardır. Amacın sadece kazanmak olduğu sürecin davranımlarında agresif, zaman zaman da saldırgan, zorlayıcı ve bazen de kaçınan (ilişkiyi sonlandırma) savunmalar hakimken; hedefin ilişki olduğu sürecin davranımında ise, ilişkiyi besleyen geri dönütler (bazen ilişkiyi devam ettirme adına amaçtan vazgeçilir) ve hem amaca hem de ilişkiye sağlıklı yatırım yapma adına sorun çözücü eylemler görülür (Şahin vd., 2011).

Çatışma çözümünün sağlıklı olabilmesi adına çatışmaya sebep olan sorunların iyi irdelenmesi gerekmektedir. Sorunların yaşamın dinamik yapısının vazgeçilmezi olduğunu kabul etmek sorun karşısında zorlanmayı en aza indirger ve daha esnek düşünebilmeyi sağlar. Kabullenme çatışmayı çıkmazdan uzaklaştırır, çatışmayı

kabullenen zihin daha sakin ve sağlıklı düşünecektir ve sorunu tanımlama adına ve çözüm için farklı bakış açıları geliştirebilme adına doğru sorular sorabilecektir. Bu esnek bakış açısı davranımları da esnetecektir. En önemli nokta da çözüm adına alınacak sorumlulukların yerine getirilmesinin kolaylaşacak olmasıdır. Oluşabilecek krizlerde de sorumluluk alındığı için ötekini suçlama davranışında da bulunulmayacaktır (Arslan vd., 2010). Suçlamanın olmaması tarafların her ikisinin de sürece aktif katılımını sağlarken çözüm adına atılacak adımlarında ortak payda da olmasını yani her iki tarafında ilişkiden beklentilerinin ilişkinin devamı adına en yüksek yararlar karşılanmaya çalışılmasını kolaylaştıracaktır. Bunu sağlayacak en temel adımda empati yeteneğinin taraflarca ilişkide canlı tutulmasıdır. Empatinin olmadığı noktada ise çözümü zorlayacak hatta ilişkiyi zedeleyecek ya da bitmesine neden olacak yasal ve sosyal olmayan davranımlar görülebilmektedir (Yıkılmaz ve Hamamcı, 2011). Şiddet, fiziksel zarar verme, hakaret, kişilik bazında eleştiri hem ilişkiyi olumsuz etkileyecek hem de tarafların kişilik yapılanmalarına zarar verecektir.

Zira sağlıklı ilişkinin ve ilişkideki çatışmayı sağlıklı çözmenin en temel kazancı tarafların kendilik algısına olan olumlu katkısıdır. Bu sağlıklı dönüt bireylerin diğer sosyal rollerine de katkı sağlamaktadır (Yıldız ve Eşkisu, 2011). Özetleyecek olursak, sorunu kabullenme, beklentileri ortak paydada değerlendirebilme ve bu doğrultuda eyleme geçebilme sorumluluğu alma, çatışma çözümünde en etkili adımlardır. Çatışma çözüm sürecinin ortak noktası çatışmanın ve sebeplerinin farkına varma ve çatışmanın çözümü adına birlikte hareket edebilmektir. Birlikte hareket edebilmenin ana koşulu ise empatik düşünüş ve davranımdır.

5.6. Çatışma Çözümünde Kullanılan Basamaklar

Çatışmayı kabullenme, ardından çözüm için atılacak adımların belirlenmesini getirir. İlk adım çatışmaya sebep olan ana problemin belirlenip sınırlarının çizilmesidir. Tarafların soruna olan bakışları, sorundan etkilenme boyutları ve çözüm önerilerinin konuşulması, ortak paydada buluşulması, en uygun çözüm önerisi üzerine uzlaşabilme ve birlikte hareket etme çözüm için atılacak sağlıklı adımlardır.

Taştan'a (2010) göre ise çatışma çözme sürecinde temel 8 basamak vardır. Bu basamaklar:

- (1) Çözümü Kolaylaştıran Sağlıklı Ortamın Sağlanması: Bu süreçteki en temel gereksinim tarafların çözüm adına kendilerini rahat hissedecekleri, sorunun çözümü adına farkındalıklarını arttırıcı ortamın oluşturulmasıdır. Bu ortamın belirlenmesinde ise kişisel beklentiler, süreç ve mekân dikkat edilmesi gereken etmenlerdir.
- (2) Çatışmaya Neden Olan Sorunun Netleşmesi: Sınırları çizilmiş sorun çözüm aşamasında çözümü kolaylaştıran en temel adımdır.
- (3) Bireysel Beklentilerin ve Duyguların Paylaşımı: Çatışmanın çözümünde beklentilerin belirlenmesi ve bu beklentilerin ortak paydada birleştirilmesi çözümü kolaylaştıracak ve çözüm sürecinde oluşabilecek kaygı ve belirsizlikten kaynaklanacak korkuları da en aza indirgeyecektir. Her iki tarafın da birbirlerinin yaklaşımlarına olan hassasiyetleri çözüm sürecine sağlıklı yatırımdır.
- (4) Yapıcı Duyguların Paylaşımı: Çözüme yönelik alternatiflerin rahat ve esnek olarak paylaşımı, bu paylaşımında bireylerin birbirlerinin duygulanımlarına dikkat etmeleri ve bireysel noktada süreci destekleyici duruş sergilemeleri önemlidir.
- (5) Sorunun Çözümünün Geleceğe Etkisi ve Sorunun Geçmişinin Bilinmesi: Gelecek anksiyetesini doğru yorumlamak, tarafların soruna bakış açılarını esnetecek ve sorunun çözümü adına yaşanacak anksiyetenin sakinleştirilmesi, farklı bakış açılarının görülmesini de kolaylaştıracaktır. Diğer taraftan geleceğe rahat odaklanma sorunun geçmişten gelen bağlarının da sağlıklı yorumlanmasını kolaylaştıracak, ayrıca tarafların zihinlerinin geçmişe takılıp kalmasını da engelleyecektir. Sorunun geçmiş bağlarının sağlıklı yorumlanamaması, devamında suçlamayı tetikleyecek ve bu durum da çözümden uzaklaşılmasına neden olacaktır.
- (6) Farklı Bakış Açılarının Süreçte Aktifleştirilmesi: Çözüm noktasında sürecin sağlıklı ilerlemesi adına tarafların sonuçtan beklentileri netleşirse, çözüme dair sunulan alternatiflerde de çeşitlilik olacaktır. Bu alternatiflerin çokluğu, ortak noktada buluşma adına tarafların sorumluluk almasını da aktifleştirecektir.
- (7) Alternatiflerin Çözümü Kolaylaştırıcı Olması: Alternatifler, tarafların beklentilerini karşılayabilecek düzeyde olmalı ve süreçteki çıkabilecek küçük sorunları da tolere edebilecek kapsama sahip olmalıdır. Bu durum çözümün taraflarca kabullenilmesini de kolaylaştıracaktır.

- (8) Tarafların Çözüm Sürecinden Tatmin Olmaları: Çözüm sürecinde gönüllülük ilkesi etkilidir. Yani, tarafların zor kullanmadan ya da taraflara zor kullanılmadan beklentilerinden sürecin faydasına vazgeçebilmeleri ve bu durum içinde gerekli hassasiyeti gösterip sorumluluk alabilmeleri sürecin faydasıdır.

5.7. Çatışma Çözmede İletişim Yetileri

Çatışma çözümünde kullanılan yollar, kurallar, stratejiler kadar çatışmaya yüklenen anlam, çatışma çözümünde tarafların iletişimi, sürece katkıları, empati yetenekleri ve algıları da etkilidir. Anlaşıldığını bilmek kişiyi değerli kılar. Değerli hissedenden birey, bulunduğu ortama ve sürece katkı sağlamak adına kişisel yeteneklerini daha verimli kullanır. En temel nokta ise duygu ve düşüncelerini rahat ifade edebilen bireyler, çözüm adına farklı alternatifler sunabildikleri gibi sürecin sağlıklı işlemesi adına kendi beklentilerinde de esneyebilmektedirler.

Tarafların çözüm için sahip olmaları gereken en temel iletişim becerileri; anlamlandırmada yeterlilik, duyguların ifade edilebilmesi, eleştirel ve sorgulayıcı düşünme yetisi, üretici düşünme kapasitesi ve süreci kabul ederken ortaya konan uyumdur (Schumpf vd., 2007; Akt: Kutlu, 2016).

Çatışma çözümünde tarafların soruna ve sürece bakış açıları, çözüm sürecindeki tüm aşamalarda en temel etkidir. Kullanılan yollar, atılan adımlar ve çözümün kabullenilirliğinin yanı sıra, tarafların çatışma çözümünden beklentilerinin yansımalarıdır. Çatışma nasıl değerlendirildi? Hangi çözüm yolları önerildi? Seçenekler nelerdir? Bu seçeneklerin geçerliliği nedir? Nasıl bir yaklaşım sergilenecek? Bu soruların cevabı sonuç hakkında da bilgi verecektir.

5.8. Ergenlik Döneminde Yaşanan Çatışma Davranımı

Yaşamın en hızlı gelişim evresi olan ergenlik döneminde ötekilerle kurulan ilişkinin kalitesi ve bu ilişkide yaşanan çatışmaya ergenin yüklediği anlam (yapıcı-yıkıcı) ergenin ebeveyniyle kurduğu bağın yapısına bağlıdır. Zira, bu dönemdeki yaşanan çatışmanın çözümü adına atılan sağlıklı adımlar, ergenin kişilik gelişiminde önemli yere sahiptir. Ebeveyniyle kurduğu bağı güvensiz olan ergenler, kriz anlarını yönetmede daha çok kaçınma davranımı gösterirken; bu bağın güvenli olduğu ergenler ise karşılaştıkları sorun karşısında daha sorgulayıcı, araştırmacı ve çözüm odaklıdır. Ergenin çatışmaya olan yaklaşımı yetişkinlik yıllarındaki ilişki yapılanması hakkında da net bilgiler

verebilmektedir. Çatışma karşısında kaçınma davranımı gösteren ergen yetişkinlik yıllarında da aynı davranımı gösterdiği araştırma sonucudur. Depresif davranımın en temel tetikleyicisi anne bağlanmasının yetersiz olduğu gençlerde görülmesi, bu araştırma sonuçlarından biridir (Akt. Dede, 2015). Erken dönemde yaşanan bağlanmanın ilk ve ortaöğretim yıllarında aktifleşen sosyal becerilere olan etkisi de başka bir araştırma sonucudur (Hamarta, 2004).

Bu dönemin en temel çıkmazı ergenin bireyselleşme ve ayrışma gereksinimine ailenin ve çevrenin yüklediği yanlış anlamdır. Ergenin var olma adına giriştiği eylemler özellikle ebeveynler tarafından kopuş olarak algılandığı için, ergenin ailesine duyduğu ihtiyaç da doğal olarak sağlıklı karşılık bulamamaktadır. Kendini bulma çabasında olan ergen birey, diğer taraftan da ebeveynlerinin kendi güvensiz bağlarıyla karşı karşıya kalmaktadır, çünkü ebeveynin kendi erken dönem bağlanma anksiyeteleri ergen çocuklarıyla yeniden devreye girmiştir. Ergen, hem ebeveyninin desteğini istemekte, hem de kendi olma adına dev adımlar atmaktadır. Yaşadığı bu ambivalans duygulardan da, ancak sağlıklı ebeveyn ilişkisiyle çıkabilecektir. Bu dev adımların sonucu ise ergenin kendi kimliğine ulaşma ve yetişkinliğe hazırlık çabasıdır (Akt. Dede, 2015).

Çatışma, ergenin dinamik yaşamının en önemli sonucudur. Bu dinamik yapıda meydana gelen davranımlar akademik yaşamını, toplumdaki rollerini, sosyalleşmesini ve en önemlisi de kişilik yapılanmasını etkileyecektir. Ötekilerle olan ilişkisinde onlara yüklediği anlam, kendine yüklediği anlam, ilişkiye yüklediği anlam, ergenin karşılıklı ilişkideki oluşabilecek soruna yüklediği anlam ve bu çatışmaların çözümünde kullandığı yaklaşımlar ergenin kimlik algısını, kendilik yapılanmasını değerlendirme olanağı sağladığı için oldukça önemlidir (Dede, 2015). Tam da bu noktada karşılaştığı krizi anlamlandırabilme, yorumlayabilme, kendiyi yüzleşebilme, öteki adına empati yapabilme ve her iki taraf lehine çözüm yollarını görebilme yetisini geliştirebilme, ergenin kişilik gelişimi adına en önemli kazanımlar olacaktır. Bu tür bir kazanım, ergenin çatışma karşısındaki toleransını geliştirirken, çözüm için algısını da geliştirecektir.

Tam tersi yaklaşım ise yani çatışma karşısında ilişkiye odaklanmadan sadece sorun çözmek için sergilenen davranımlar ergenin olayı yorumlayışını, farkındalığını, olaya geniş açıdan bakışını ve empati yeteneğini kısıtlayacağı için ergenin çatışmadan kazanımı da eksik ve yetersiz olacaktır (Özcan ve Ögülmüş, 2010). Çatışma çözümünde ergenin en

temel kazanımı karşılıklı iletişimde kendi ve ötekinin farklılığını algılayabilme, hissedişlerdeki ve beklentilerdeki farklı olabilmeyi kabullenebilme, diğerini dinleyebilme, kendiyle yüzleşebilme, çözüm için alternatifler üretebilme ve en önemlisi de kendi aleyhine de olsa, süreçteki çözümü kabul edebilme yetilerinin gelişmesidir. Ergenin sahip olduğu sağlıklı iletişim yetisi, dönemin çatışmalarını daha kolay çözümlemesini sağlarken, aynı zamanda yetişkinlik dönemine de yatırımdır.

Konuyu netleştirecek olursak; kişiler arası yaşanan çatışma, tarafların beklentilerinin, isteklerinin, hedeflerinin ve inanışlarının farklılaşması noktasında yaşanan çıkmaz durumudur. Bu çıkmazın çözümlenmesi adına atılacak adımlar, çatışma çözme sürecidir. Ergenin yetiştiği aile ortamı, sosyal çevresi, akran ilişkileri ve okul yaşamı, ergenin çatışmaya yaklaşımının yanı sıra, ve çatışmanın çözümünde de etkilidir. Detaylı olarak çatışma çözme başlığı altında ele alınan çatışma çözme yolları ve stratejilerinin belirlenmesinde en temel nokta, bireylerin iletişim yetilerinin varlığı ve bu yetilerin karşılaştıkları sorunu çözümedeki etkileridir. Tam da bu noktada ergen için çatışma çözümü karşılıklı ilişkide var olabilmeye adına, bireyselleşme adına ve özgürleşme adına atılacak dev bir adım olacaktır. Ergen, çatışma çözümünde hem ötekiyle hem de kendisiyle yüzleşir. Bu yüzleşme, ergenin sürece dahil olması, süreci kabullenmesi demektir. Süreci kabullenen ergen çözüm adına alternatifler üretecektir. Çatışma çözme noktasında duygu ve düşüncelerini kolayca aktarabilen ergen, bu sayede kendini gerçekleştirme adına sorumluluklar da alacaktır. Çatışma çözümünde sorumluluk alan birey bu genel davranımını diğer konularda da özelleştirerek kişilik gelişiminde sorumluluk alabilme yetisini de kazanacaktır.

Ergenin ailesiyle veya bireysel olarak akranlarıyla başlattığı iletişimde yapmaya çalıştığı çatışma çözme çabalarını, sadece bu ortamlarda değil, çatışmanın olduğu farklı ortamlarda da göstermesi, kazanılmış bir davranımın göstergesidir. Bu kazanım ergenin yetişkinlik yıllarında karşılaşılabilecek çatışmaların çözümünde de etkili olacaktır. Kazanılmış en temel kişilik özelliği ise bulunulan ortamda rahat olabilmek ve kendini o ortama ait hissedebilmektir. Kendini orada var hisseden ergen, daha sakin ve anlayışlı geri bildirimlerde bulunacak ve çözüm için daha aktif olacaktır; neticede sorundan kaçmayacak, sorunun çözümü adına sağlıklı müdahalede bulunacaktır. Duygularının farkında olan ergenin çözüm sürecine en büyük katkısı, var olan çatışmanın yaşamın bir gerçeği olduğunu, sosyalleşme adına ötekiyle kurduğu ilişkide ortak çıkarlar adına bazen

kendi beklentilerinin de ertelenebileceğini ve bu ertelemelerin kendini kontrol etme noktasında kişilik gelişimine fayda sağlayacağını öngörebiliyor olmasıdır. Çatışma çözümü ergenin eylemde bulunma kapasitesini de arttıracaktır. Sağlıklı çatışma çözme yetisi, ergenin kişilik yapılanmasını olumlu etkilerken sağlıklı kişilik yapılanmasına sahip ergen, karşılaştığı kriz anlarını en doğal ve kolay şekilde yönlendirebilecektir.

6. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, örnekleme oluşturan ergenlerin demografik özellikleri, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

6.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada kullanılan model, ilişkisel tarama modeli olup, geçmişte ya da şu anda devam ediyor olan bir durumu var olduğu haliyle tasvir etmeyi amaçlayan araştırma şeklidir. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemana sahip olan bir evrenden, evren ile ilgili genel bir kanıya ulaşmak için evrenin bütünü ya da evrenden seçilecek bir örnekleme yapılan tarama çalışmasıdır. İlişkisel tarama modeli ise iki veya daha çok değişken arasındaki oluşan değişimin birbirlerine etkisini ve/veya bu değişimin derecesini ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmalarda başvurulan bir yöntemdir (Aydın, 2016). Ebeveyne bağlanma stilleri, kişilerarası ilişkiler ve çatışma çözme davranışlarını belirleme amacıyla yapılan bu çalışmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu çalışma, Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Meram, Selçuklu ve Karatay İlçesindeki ilköğretim okullarına devam eden kız ergenlerden 10.12.2020 ve 30.12.2020 tarihleri arasında toplanan veriler ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri:

- (1) Kız ergenlerin ebeveyne bağlanma durumu,
- (2) Kız ergenlerin çatışmada başvurdukları çatışma çözme davranışlarıdır.

Araştırmanın bağımsız değişkeni:

- (1) Kız ergenlerin sosyodemografik özellikleridir.

Araştırma sürecinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- (1) Alanda yapılmış olan diğer araştırmalardan yararlanılarak kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.
- (2) Veri elde etmek amacı ile uygun ölçekler belirlenip gerekli izinler alınmıştır.
- (3) İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından verilen bilgilere dayanılarak İl Merkez ilçelerindeki ulaşılabilir ve veri toplamada uygulama kolaylığı sağlayan ilköğretim okulları belirlenmiş; ardından bu merkezlerle işbirliği halinde ölçekler örneklem grubuna uygulanarak veriler toplanmıştır.
- (4) Elde edilen veriler istatistiksel olarak analiz edilerek bulgular ortaya

çıkarılmıştır.

- (5) Verilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda konu ile ilgili çözüm yolları tartışılarak, literatür ışığında yorumlanmıştır.
- (6) Sonuç ve önerilere göre araştırma problemi hakkında ne gibi çözümler üretilebileceği değerlendirilmiştir.

Hedeflenen bu çalışma için 15.09.2020 tarihinde KTO Karatay Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul'undan onay alınmış, ardından İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerinin resmi onayı alınarak veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir.

6.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma sonucunda ulaşılan verilerin genellendiği bütünlük, evren kavramını vermektedir. Bu çalışmanın evreni 2020-2021 (Bahar Dönemi) eğitim öğretim yılında, Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Meram, Karatay ve Selçuklu İlçelerinde bulunan ilkokullara devam eden 6, 7 ve 8. sınıf kız öğrencileridir.

Araştırmanın Örneklemi: Araştırmanın örnekleme, Konya Meram, Selçuklu, Karatay İlçelerindeki ilkokullara devam eden ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden kız ergenlerden rastgele örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Çalışmanın örnekleme ise kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi çalışmaya ivme sağlayan bir yöntem olup, araştırmacı için yakın ve erişilmesi kolay olan bir durum seçilebilmektedir (Baltacı, 2018).

Veri toplama esnasında katılımcıların gönüllülüğü esas alınmış olup okul yöneticilerinden de izin alınmıştır. Katılımcılara araştırma hakkında bilgi verildikten sonra, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere üç bölümden oluşan veri toplama aracı uygulanmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesinde %5 hata payı olabileceği göz önünde bulundurulmuş ve %90 güven aralığı formülasyonu yapılmıştır. Ulaşılması hedeflenen çalışma grubu sayısında veri kayıplarının da olabileceği varsayılarak hedeflenen katılımcı sayısından %5 oranında fazladan katılımcıya ulaşılmıştır.

Evren büyüklüğü 5.000 ile 10.000 arasında olan sisteme çalışmanın uygulanabilmesi için, örneklem sayısının 347-370 arasında olmasının yeterli olduğu belirtilmektedir (Karasar, 2009:34). Çalışmada kullanılan örneklemin eldeki büyüklüğüne bakıldığında, araştırmaya katılan 589 ergenin örneklem büyüklüğü için yeterli olacağı varsayılmıştır. Ancak 590 ergen içinden 21 ergenin eksik ölçek formu doldurmasından dolayı, araştırma

grubundan çıkartılarak çalışma 569 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir.

6.3. Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmada verilerin toplanması için nicel araştırma deseninden anket tekniği kullanılmış olup, kullanılacak anket formları araştırmacı tarafından konu ile ilgili literatür taraması sonucunda çalışmaya dahil edilmiştir. Anket, Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği (EABE) (Armsden ve Greenberg, 1987), Çatışma Çözme Davranışı Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ) (Koruklu, 1998) olarak 3 çalışmadan oluşmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için alanyazın incelemesi sonucunda geliştirilerek çalışmaya katkı sağlamıştır. Kişisel bilgi formunda katılımcılardan yaş, okul, sınıf, kardeş, kaçınıcı çocuk olduğu, ailenin çekirdek mi geniş aile mi olduğu, ailenin gelir durumu, anne babanın yaşları, eğitim durumları, birliktelik durumu, annenin çalışma durumu, okul türüne ve sınıf düzeyine yönelik bilgiler alınmıştır.

Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ): Çalışmada ergenlerin karşılaştıkları çatışmalara verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla Koruklu (1998) tarafından geliştirilen “ÇÇDBÖ” kullanılmış olup bu ölçek, öz-değerlendirme ölçeğidir. Uygulama süresi asgari 20 dakikadır. Ölçek, çatışma çözme davranışlarını Saldırganlık (küfür, kavga, tehdit, susarak saldırma) ve Problem Çözme (uzlaşma, işbirliği) olmak üzere iki alt ölçekle ele alıp değerlendirmektedir.

Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği, 24 maddeden oluşmaktadır ve beşli Likert tipi değerlendirme seçenekleri olan bir ölçek olup ölçeği yanıtlayanlardan beşli derecelendirmeyi baz alarak, her bir maddede bulunan çatışma anında verilmesi beklenen tepkilerden, kendi davranışlarına ne derece yakın olduğunu belirlemeleri istenmektedir. Ölçek, 1-5 arasından oluşan beşli derecelendirme üzerinde puanlanmıştır. Çatışma çözme davranışı açısından (1)“ hiçbir zaman uygun değil”, (2) “biraz uygun”, (3) “uygun”, (4) “çoğunlukla uygun” ve (5) “çok uygun” şeklindedir.

Ölçekte yer alan 1., 3., 5., 7., 9., 11., 13., 15., 17., 19., 21. ve 23. maddeler, ölçeğin saldırganlık boyutunu; 2., 4., 6., 8., 10., 12., 14., 16., 18., 20., 22. ve 24. maddeler ise ölçeğin problem çözme boyutunu ölçmek için kullanılmıştır.

Her bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 iken en düşük puan ise 12'dir.

Puanın yüksek oluşu, o davranışın çok tekrarlandığının göstergesidir. Bu sonucu şöyle değerlendirebiliriz: ölçekteki saldırganlık alt ölçeğinden yüksek puan alındığında bu durum çatışma çözme açısından performansı olumsuz etkilerken, problem çözme alt ölçeğinden yüksek puan almış olmak ise çatışma çözme kapasitesindeki olumlu sonuçtur.

ÇÇDBÖ'nün geçerlik ve güvenilirliği, Koruklu (1998) tarafından 6, 7. ve 8. Sınıf öğrencilerine uygulanan çalışmalar sonucu elde edilen veriler değerlendirilerek yapılmıştır. Bu araştırmada da, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği tekrar incelenmiş olup bu doğrultuda yapılan çalışmalar aşağıda verilmektedir.

Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları: Koruklu (1998) tarafında kapsam ve yapı geçerliği araştırılmış olan ÇÇDBÖ'nün kapsam geçerliğindeki bilgiler için, Ankara Üniversitesi bünyesindeki, EPH Bölümünün Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanındaki uzmanlardan görüşler alınmıştır.

Ölçeğin güvenilirliğine ulaşmak için ise test tekrar test güvenirlilik analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda saldırganlık boyutu için $r = .64$ ve problem çözme boyutu için $r = .66$ değerleri elde edilmiştir. ÇÇDBÖ'nün iç tutarlılığının belirlenmesinde ise Cronbach-Alpha kullanılmış ve ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının, saldırganlık boyutu için $r = .85$, problem çözme boyutu içinse $r = .83$ olduğu görülmüştür. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Ebeveyne ve Akrana Bağlanma Ölçeği (EABE): Armsden ve Greenberg (1987) tarafından 11-21 yaş aralığındaki çocuk ve gençlere uygulanan ölçeğin orijinali 28 madde oluşmaktadır. Ölçeğin kısa formu ise Raja, McGee ve Stanton (1992) tarafından yeniden yapılandırılmıştır. "Asla-1 puan", "Daima-5 puan" olarak 5'li Likert tipi ölçektir. Kısa formun Türkçeye uyarlanma çalışması ise Günaydın ve diğerleri (2005) tarafından yapılmış olup, anne ve baba formlarının özellikleri üniversite öğrencileriyle de yeniden değerlendirilmiştir. Günaydın ve diğerlerinin (2005) yapmış oldukları geçerlik çalışmasında ise ölçeğin toplam varyansının anne formu için %43.45'ini, baba formu için %46.52'sini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın iç tutarlık katsayılarında ise sırayla .88 ve .90 sonucu elde edilmiştir.

Bayraktar, Sayıl ve Kumru (2009) ise ölçeğin anne, baba ve akran formlarının ergenler üzerinde özelliklerini araştırmış olup formların güvenirlilik katsayılarının yeterli düzeyde

(akran formu .73; ebeveyn formları .84) olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada ise iç tutarlık güvenirlik katsayısı anne formu için .83, baba formu için .87 ve akran formu için .83 olduğu görülmüştür.

6.4. Verilerin Analizi

Anket katılımcılarını belirlemek için istatistiksel örnekleme yöntemlerinden basit rastgele örnekleme yöntemi ile hazırlanan anketler, Konya ilinde eğitim gören 11-14 yaş grubundaki bireylere uygulanmış ve 569 anket, analize uygun görülerek değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada ebeveyne bağlanma ve çatışma çözme puanlarının sosyo-demografik özelliklere göre değişip değişmediğini belirlemek, anne ve babaya bağlanmayla saldırganlık ve çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkiyi analiz etmek için istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır. Ankete katılan öğrencilere ilişkin sosyo-demografik tanımlamalar Frekans (n) ve Yüzde (%) olarak verilmiştir. Ölçekte yer alan sorular için Ortalama (Ort) ve Standart Sapma (SS) değerleri tablolarda bulunmaktadır. Ölçekler ve alt boyutlara ilişkin anket güvenilirliği Cronbach Alpha testi ile kontrol edilmiştir. Ölçeklerin ve sosyo-demografik değişkenlerin normal dağılımdan gelip gelmediğinin belirlenmesi için Kolmogorov Smirnov testi uygulanmıştır. Normalite testi sonuçlarına göre, tüm değişkenlerin normal dağılımdan gelmediği belirlenmiştir ($p < 0.05$). Bu durumda değişkenlerin analizi için parametrik olmayan istatistiksel testlere başvurulmuştur. Bağlanma ve çatışma çözme puanlarının sosyo-demografik değişkenlere göre değişip değişmediğini belirlemek için Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmış olup ikili karşılaştırmalar için de Tukey testi kullanılmıştır. Anneye ve babaya bağlanma değişkenleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemek için Spearman Rho Korelasyon Katsayısından faydalanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için $p < 0.05$ değeri kullanılmıştır.

6.5. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın verileri, Konya İlinde eğitim gören 11-14 yaş aralığındaki kız öğrencilerle yüz yüze ve internet ortamında anket çalışması yapılarak elde edilmiştir. Katılımcılarının sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesini sağlayan “Kişisel Bilgi Formu”nun yanı sıra, 24 sorudan oluşan “Ebeveyne ve Akrana Bağlanma” ve 24 sorudan oluşan “Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme” ölçekleri kullanılmıştır. Ebeveyne Bağlanma Ölçeği 7’li Likert ölçeğinde olup “1” = Asla” ve “7”= Daima” anlamında 12’şer soruluk anne

ve baba alt ölçeğinden oluşmaktadır ve ters ifadeli sorular da 2., 4., 5., 6., 9. ve 10 numaralı sorulardır. Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği 5’li Likert ölçeğinde olup “1”= Hiç Uygun Değil”, “2”=Biraz Uygun”, “3”= Orta Derecede Uygun”, “4”=Oldukça Uygun”, “5”= Çok Uygun” anlamında olup 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23 ters ifadeli sorulardır.

Anket katılımcılarını belirlemek için istatistiksel örnekleme yöntemlerinden basit rastgele örnekleme yöntemi ile hazırlanan anketler Konya ilinde eğitim gören 11-14 yaş grubundaki kız ergenlere uygulanmış, 569 anket analize uygun görülerek değerlendirmeye alınmış ve bu veri setinin analizi SPSS 23 programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırma amacımızda yer alan ebeveyne bağlanma ve çatışma çözme puanlarının sosyo-demografik özelliklere göre değişip değişmediğini ve anne ve babaya bağlanmanın saldırganlık ve çatışma çözme davranımıyla olan ilişkisini belirlemek için istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır. Ankete katılan öğrencilere ilişkin sosyo-demografik tanımlamalar Frekans (n) ve Yüzde (%) olarak belirlenmiş olup ölçekte yer alan sorular için Ortalama (Ort) ve Standart Sapma (SS) değerleri tablolarda verilmiştir. Ölçekler ve alt boyutlara ilişkin anket güvenilirliği Cronbach Alpha testi ile kontrol edilmiştir. Ölçeklerin ve sosyo-demografik değişkenlerin normal dağılımdan gelip gelmediğinin belirlenmesi için Kolmogorov Smirnov testi uygulanmıştır. Normallik testi sonuçlarına göre tüm değişkenlerin normal dağılımdan gelmediği belirlenmiştir ($p<0.05$). Bu durumda değişkenlerin analizi için parametrik olmayan istatistiksel testlere başvurulmuştur. Bağlanma ve çatışma çözme puanlarının sosyo-demografik değişkenlere göre değişip değişmediğini belirlemek için Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır ve parametrik olmayan ikili karşılaştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Anneye ve babaya bağlanma değişkenleri ile saldırganlık ve çatışma çözme değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Sperman Rho Korelasyon Katsayısından faydalanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için $p<0.05$ değeri kullanılmıştır.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Değişken	Kategori	Frekans(n)	Yüzde (%)
Okul Türü	Devlet Okulu	525	92.3
	Özel Okul/Kolej	44	7.7
Devam Ettiğiniz Sınıf	6.Sınıf	198	34.8
	7.Sınıf	183	32.2
	8.Sınıf	188	33.0
Yaşınız	11 Yaş	144	25.3

	12 Yaş	202	35.5
	13 Yaş	167	29.3
	14 Yaş	56	9.8
Anne Yaş	25-30 Yaş	17	3.0
	30-35 Yaş	180	31.6
	35-40 Yaş	196	34.4
	40-45 Yaş	131	23.0
	45 Yaş Üzeri	45	7.9
Baba Yaş	30-35 Yaş	37	6.5
	35-40 Yaş	192	33.7
	40-45 Yaş	221	38.8
	45 Yaş Üzeri	119	20.9
	30-35 Yaş	37	6.5
Anne Eğitim Durumu	Oku-yazar değil	4	.7
	İlkokul	193	33.9
	Ortaokul	119	20.9
	Lise	128	22.5
	Üniversite	125	22.0
Baba Eğitim Durumu	Oku-yazar değil	2	.4
	İlkokul	134	23.6
	Ortaokul	67	11.8
	Lise	149	26.2
	Üniversite	217	38.1
Annenin Çalışıp Çalışmama Durumu	Çalışmıyor	453	79.61
	Çalışıyor	116	20.39
Kardeş Sayısı	Kardeşim Yok	11	1,9
	1	113	19,9
	2	154	27,1
	3	202	35,5
	4	89	15,6
Ailenizin Kaçınıcı Çocuğu	1.	231	40,6
	2.	191	33,6
	3.	97	17,0
	4.	41	7,2
	5.	9	1,6
Anne Baba Birlikteliği	Ayrı yaşıyor ama boşanmamış	10	1,8
	Birlikte Yaşıyor	547	96,1
	Boşanmış	12	2,1
Ailenin Gelir Durumu	İyi	191	33,6
	Orta	355	62,4
	Kötü	23	4,0
Toplam		569	100

Çalışmaya katılan ergenlerin büyük çoğunluğu devlet okulunda eğitimine devam etmektedir (%92.3). Ergenlerin %34.8'i 6.sınıf, %32.2'si 7. sınıf, %33'ü 8.sınıf olduğu

anlaşılmıştır; yaşları 11-14 aralığında değişmekte olup çoğunluğu 12 (%35.5) yaşındadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin yaşının, 30-35 yaş (%31.6), 35-40 yaş (%34.4) olduğu ve annelerin eğitim durumunun ise genelde ilkokul (%33.9) olup, büyük çoğunluğunun çalışmadığı (%76.61) görülmüştür. Babaların yaşı ise 40-45 (%38.8) yaş olduğu ve babaların eğitim durumunun ise çoğunlukla üniversite mezunu (%38.1) olduğu görülmüştür. Öğrencilerin %35.5'inin üç kardeşi olduğu, %1.9'unun hiç kardeşi olmadığı ve %40.6'sının ilk çocuk olduğu görülmektedir. Anne babanın birliktelik durumunda, büyük bir çoğunluğunun, yani %96.1'inin annesi ve babasının birlikte yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre %62.4'ünün orta gelirli aile oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Ölçek ve Alt Boyutlarına İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler ve Alt Boyutları	Cronbach Alpha
Ebeveyne ve Akrana Bağlanma (EAB)	0.900
Anneye Bağlanma	0.818
Babaya Bağlanma	0.856
Çatışma Çözme Davranışını Belirleme	0.873
Saldırganlık	0.900
Problem Çözme	0.808
Genel	0.912

Ölçek ve alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik katsayıları Tablo 3'te sunulmuştur. Anketin genel güvenilirlik katsayısı 0.912 olarak belirlenmiştir. Ankete katılanların kendilerine belirtilen ifadelere %91.2 oranında güvenli cevap verdikleri varsayılmaktadır.

Tablo 4. Anneye Bağlanma Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Ort.	SS
Annem duygularıma saygı gösterir.	6.058	1.358
Annem başka biri olsun isterdim.	6.770	1.003
Annem beni olduğum gibi kabul eder.	6.253	1.371
Sorunlarım hakkında annemle konuştuğumda, kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.	5.306	2.071
Evde kolayca keyfim kaçır.	5.550	1.877
Annemin kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıklamak istemem.	4.044	2.502
Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem bana yol gösterir.	6.109	1.609

Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme anlatırım.	5.995	1.647
Anneme kızgınlık duyuyorum.	6.374	1.297
Annemden pek ilgi görmüyorum.	6.048	1.814
Kızgın olduğumda annem anlayışlı olmaya çalışır.	5.476	1.953
Annem bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.	6.381	1.379
Genel	5.863	1.831

Anneye bağlanma ölçeğinde yer alan sorulara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4’te verilmiştir. “Annem başka biri olsun isterdim” ifadesinin 6.770 ile en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu soru ters ifadeli bir soru olup katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bu soruya katılmadığı söylenebilir. En düşük puan ortalamasına sahip ifade ise 4.044 puan ortalaması ile “Annemin kendi problemleri olduğundan onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem” olmuştur. Bu soruda ters ifadeli bir soru olduğundan katılımcıların çoğunluğu bu ifadeye katılmamışlardır.

Tablo 5. Anneye Bağlanma Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>
Babam duygularıma saygı gösterir.	6.135	1.400
Babam başka biri olsun isterdim.	6.796	0.844
Babam beni olduğum gibi kabul eder.	6.359	1.284
Sorunlarım hakkında babamla konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.	4.777	2.241
Evde kolayca keyfim kaçır.	5.745	1.830
Babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.	3.877	2.474
Kim olduğumu daha iyi anlamamda babam bana yol gösterir.	5.719	1.872
Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu babama anlatırım.	5.127	2.103
Babama kızgınlık duyuyorum.	6.545	1.103
Babamdan pek ilgi görmüyorum.	5.939	1.872

Kızgın olduğumda babam anlayışlı olmaya çalışır.	5.640	1.834
Babam bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.	6.033	1.612
Genel	5.724	1.927

Babaya bağlanma ölçeğinde yer alan sorulara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 5’ te verilmiştir. “Babam başka biri olsun isterdim” ifadesi 6.796 ile en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu soru ters ifadeli bir soru olup katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bu soruya katılmadığı görülmektedir. En düşük puan ortalamasına sahip ifade ise 4.044 puan ortalaması ile “Babam kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkıkmak istemem” olmuştur.

Tablo 6. Saldırganlık Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Ort.	SS
Çok önem verdiğim ve gizli tuttuğum bir konuda arkadaşım gelişigüzel konuşursa onunla kavga ederim.	3.631	1.344
Arkadaşım izinsiz cüzdanımdan fotoğrafımı alsın onunla kavga ederim.	3.311	1.397
Arkadaşım benim hakkımda yalan yanlış dedikodu yapsa ben de onun hakkında dedikodu yaparım.	4.408	1.097
Bir arkadaşımın bir grup tarafından tehdit edildiğini duysam ben de grubumu toplar onları tehdit ederim.	4.0668	1.361
Sınıftaki bir arkadaşım doğum günü partisine beni davet etmese o arkadaşşıma küserim.	4.123	1.111
Öğretmen sınıf içi çalışmalarda bana görev verse ve bunu başka birisi de istediği için öğretmene benim istemediğimi söyleyerek görevi alsın o arkadaşşımla bir daha konuşmam.	3.912	1.321
Beden eğitimi dersinde birisinin çantaları karıştırdığını görsem gidip o çocuğu döverim.	4.357	1.156
Sınıfta bir arkadaşımın yanlış yere suçlandığını görsem hemen gidip onu suçlayanlarla kavga ederim.	3.944	1.345
Bir grubun okul çıkışında bizim sınıfın eşyalarına zarar verdiğini görsem sınıf arkadaşlarımla alarak onlarla kavgaya giderim.	4.162	1.271

Bir çocuk başkasının çantasından aldığı silgiyi gizlemek için benim çantama atsa gidip onu döverim.	3.884	1.373
İki öğrenci birbiriyle kavga ederken benim kitabımı yırtsalar ben de onların kitaplarını yırtarım.	4.167	1.213
Sınıfta birinin tahtaya benim hakkımda kötü sözler yazdığını görsem ben de onun hakkında kötü sözler yazarım.	4.149	1.239
Genel	4.001	1.304

**Ters ifadeli sorular olduğu için yorumlar aksine yapılır.

Saldırganlık ölçeğinde yer alan sorulara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 6’da verilmiştir. “Arkadaşım benim hakkımda yalan yanlış dedikodu yapsa ben de onun hakkında dedikodu yazarım” ifadesi 4.407 ile en yüksek puan ortalamasına sahip sorudur. Ancak bu ters ifadeli bir soru olduğu için katılımcıların büyük bir çoğunluğu buna katılmamaktadır. “Bir çocuk başkasının çantasından aldığı silgiyi gizlemek için benim çantama atsa gidip onu döverim” ifadesi ise 3.884 ile en düşük ortalamaya sahip ifadedir.

Tablo 7. Problem Çözme Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Ort.	SS
Sınıfta iki arkadaşımın top başında tartıştıklarını görsem yanlarına gidip yaptıklarının yanlış olduğunu söylerim.	3.991	1.223
Arkadaşımı sınıfta kimse yokken benim ceketimin ceplerini karıştırdığını görsem neden bunu yaptığını sorarım.	4.508	0.972
Sevdiğim arkadaşım başka birinin yanında bana aptal derse, onunla yalnız kaldığımda niçin böyle konuştuğunu sorar ve üzüldüğümü söylerim.	4.274	1.177
Çok sevdiğim birisi hakkında yanlış söylentiler duysam bunu çıkaran arkadaşıma neden bunu yaptığını sorarım.	4.392	0.923
İki arkadaşım kavga etseler ve benim de bir taraf tutmamı söyleseler bu yaptıklarının yanlış olduğunu söyler ve onların konuşmalarını sağlarım.	4.272	1.098
Sevdiğim arkadaşım benim bazı hareketlerimden rahatsız olduğunu söylerse onunla bunların neler olduğunu konuşurum.	4.350	0.971

Sınıf nöbetçisi olduğum bir gün arkadaşımın başka birinin kalemini aldığı görsem o arkadaşıma yaptığını yanlış olduğunu anlatırım.	4.468	0.953
Sınıfta ödevler verilirken öğretmen yanlışlıkla benim istediğim ödevi başkasına verse, arkadaşım da kabul etse gidip arkadaşım ile konuşur ve anlaşmaya çalışırım.	3.845	1.317
Sınıf arkadaşım ailesiyle olan tartışmasından dolayı derslerinde geri kalsa o arkadaşımın ailesiyle konuşması için yardımcı olurum.	3.694	1.325
Sınıfta düzenlenen bir partiye arkadaşlar bana haber vermeden gitseler onlara neden haber vermediklerini sorup konuşurum.	3.833	1.345
Bazı çocukların çete kurmak için arkadaşlarımı tehdit ettiğini duysam sorunu çözecek yetkililerle konuşurum.	4.410	0.989
Türkçe dersinde oluşturulan münazara gruplarında beni gruba almasalar niçin almadıklarını sorup katılmak istediğimi belirtirim.	4.176	1.187
Genel	4.184	1.163

Problem çözme ölçeğinde yer alan sorulara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 7’de verilmiştir. “Arkadaşımın sınıfta kimse yokken benim ceketimin ceplerini karıştırdığını görsem neden bunu yaptığını sorarım” ifadesi 4.508 ile en yüksek puan ortalamasına sahip sorudur. “Sınıf arkadaşım ailesiyle olan tartışmasından dolayı derslerinde geri kalsa o arkadaşımın ailesiyle konuşması için yardımcı olurum” ifadesi de 3.694 ile en düşük ortalamaya sahip ifadedir.

Tablo 8. Annenin ve Babanın Öğrenim Durumuna Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Yapılan *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Test Sonuçları				
		n	Ort.	SS	Test	p
Annenin Eğitim Durumu	Okur Yazar	4	5.407	0.948		
	Değil					
	İlkokul	193	5.705	1.002		
	Ortaokul	119	5.849	0.926	3.614	0.461
	Lise	128	5.819	0.977		
	Üniversite	125	5.869	0.876		
	Okur Yazar	2	5.00	1.174		
	Değil					
	İlkokul	134	5.621	1.119		

Babanın Eğitim Durumu	Ortaokul	67	5.644	0.952	7.705	0.103
	Lise	149	5.896	0.884		
	Üniversite	217	5.886	0.867		

*: İstatistiksel olarak anlamlılığı temsil eder ($p < 0.05$). Ort: Ortalama SS: Standart Sapma

Bağlanmanın annenin eğitim durumu ve babanın eğitim durumuna bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir. Buna göre anne ve babanın eğitim durumu açısından kız ergenlerin bağlanma davranışlarının değişmediği belirlenmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 9. Annenin Çalışma Durumuna Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Mann-Whitney U Testi sonuçları

Değişken	Kategori	Bağlanma Test Sonuçları				
		n	Ort.	SS	Test	p
Annenin Çalışma Durumu	Çalışmıyor	453	5.787	0.972		
	Çalışıyor	116	5.824	0.876	-0.007	0.994

Annenin çalışıp-çalışmamasına göre bağlanma davranışının farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 9’da görülmektedir. Buna göre annenin çalışma durumu bazında bağlanma davranışı değişmemektedir ($p = 0.994 > 0.05$).

Tablo 10. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğuna Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Bağlanma			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	P
Ailenin Kaçınıcı Çocuğu	1.	231	5.756	0.974		
	2.	191	5.861	0.904	5.691	0.223
	3.	97	5.724	0.903		
	4.	41	5.932	1.167		
	5 ve üzeri	9	5.506	0.923		

Ailenin kaçınıcı çocuğu olmasına göre bağlanmanın farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis sonuçları Tablo 10’da yer almaktadır. Tablo 10’a

göre ailenin 1. çocuğu veya daha sonraki çocuğu olmasına göre bağlanma puanları değışiklik göstermemektedir.

Tablo 11. Kardeş Sayısına Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Bağlanma			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Kardeş Sayısı	Kardeşim Yok	11	6.078	0.697	2.874	0.412
	1	113	5,894	0,918		
	2	154	5,724	0,953		
	3	202	5,822	0,924		
	4 ve Üzeri	89	5,694	1,08		

Kardeş sayısına göre bağlanma puanları arasındaki farklılığı belirlemek için yapılan *Mann Whitney U* testine sonuçlarına göre, kardeş sayısına göre bağlanma puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p=0.412>0.05$). Kardeş sayısına göre bağlanma puanları değışmemektedir.

Tablo 12. Anne Babanın Birlikteliğine Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Bağlanma			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Anne Babanın Birlikteliği	Ayrı yaşıyor ama boşanmamış (1)	10	4,623	1,164	11.851	0.003
	Birlikte Yaşıyor (2)	547	5,821	0,940		
	Boşanmış (3)	12	5,587	0,769		

Bağlanmanın anne babanın birlikteliğine göre değışiklik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis sonuçları Tablo 12’de verilmektedir. Tablo 12’den bağlanma puanlarının anne babanın birlikteliğine göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p=0.003<0.05$). Buna göre hangi gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma sonucunda *Ayrı yaşıyor ama boşanmamış - Birlikte Yaşıyor* ($p=0<0.05$) ve *Ayrı yaşıyor ama boşanmamış - Boşanmış* ($p=0.45<0.05$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu durumda ortalaması en yüksek grubun birlikte yaşayan grup olduğu tespit edilirken, en düşük puanın ise ayrı yaşıyor ama boşanmamış grubuna ait olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Aile Türüne Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Bağlanma			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Aile Türü	Çekirdek	421	5.808	0,940	-0.330	0.741
	Geniş	148	5.758	0,992		

Aile türüne göre bağlanma puanları arasındaki farklılığı tespit etmek için yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre, aile türüne göre bağlanma puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($0.741 > 0.05$).

Tablo 14. Anne ve Babanın Yaşına Göre Bağlanma Puanının Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Bağlanma			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Anne Yaş	25-30 Yaş	17	6,087	0,725	9.926	0.042
	30-35 Yaş	180	5,834	0,9774		
	35-40 Yaş	196	5,702	0,9801		
	40-45 Yaş	131	5,921	0,8722		
	45 Ve üzeri	45	5,571	0,986		
Baba Yaş	30-35 Yaş	37	5,895	1,148	2.335	0.506
	35-40 Yaş	192	5,795	0,957		
	40-45 Yaş	221	5,793	0,927		
	45 Ve üzeri	119	5,768	0,940		

Bağlanma puanının annenin yaşına ve babanın yaşına göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 14’de yer almaktadır. Buna göre babanın yaşına göre bağlanma puanları değişiklik göstermemektedir ($p=0.506 > 0.05$). Ancak annenin yaşına göre bağlanma puanlarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Buna göre, 25-30 yaş ile 45 ve üzeri yaş ($p=0.034 < 0.05$), 30-35 yaş ile 45 ve üzeri yaş ($p=0.034 < 0.05$), 35-40 yaş ile 40-45 yaş ($p=0.042 < 0.05$) ve 40-45 yaş ile 45 ve üzeri yaş ($p=0.013 < 0.05$) gruplarının puanlarının istatistiksel olarak farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca 45 yaş ve üzeri annesi olan ergenlerin bağlanma puanlarının daha düşük olduğu da söylenebilir.

Tablo 15. Annenin Eğitim Durumuna Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Annenin Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	4	3,730	1,242		
	İlkokul	193	4,239	0,644		
	Ortaokul	119	4,181	0,621	4.655	0.325
	Lise	128	4,206	0,604		
	Üniversite	125	4,097	0,676		

Annenin eğitim durumuna göre çatışma çözmenin değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Kruskal Wallis* sonuçları Tablo 15’te özetlenmiştir. Buna göre annenin eğitim durumuna göre çatışma çözme puanlarında değişiklik olmadığı saptanmıştır ($p=0.325>0.05$).

Tablo 16. Annenin Çalışma Durumuna Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Mann-Whitney U* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Annenin Çalışma Durumu	Çalışmıyor	453	4,217	0,625	22917.5	0.033
	Çalışıyor	116	4,059	0,701		

Çatışma çözme davranışlarının annenin çalışıp çalışmamasına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Mann-Whitney U* testi sonuçları Tablo 17’de yer almaktadır. Buna göre, çatışma puanlarının annenin çalışma durumuna göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p=0.033<0.05$). Anneleri çalışmayan çocukların çatışma çözmeye daha eğilimli olduğu söylenebilir.

Tablo 17. Annenin ve Babanın Yaşına Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Anne Yaş	25-30 Yaş	17	4,422	0,485		
	30-35 Yaş	180	4,231	0,661		

	35-40 Yaş	196	4,100	0,652	7.790	0.100
	40-45 Yaş	131	4,201	0,660		
	45 Ve üzeri	45	4,232	0,497		
Baba Yaş	30-35 Yaş	37	4,471	0,4385		
	35-40 Yaş	192	4,157	0,6925	11.191	0.011
	40-45 Yaş	221	4,121	0,6458		
	45 ve üzeri	119	4,258	0,5835		

Çatışma çözenin anne ve babanın yaşına göre değişip değişmediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 18’de özetlenmektedir. Buna göre çatışma çözme puanlarının annenin yaşına göre değişmediği görülmektedir ($p=0.100>0.05$). Ancak çatışma çözme puanlarının babanın yaşına göre farklılık gösterdiği görülmüştür ($p=0.011<0.05$). Babanın yaşına göre, hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, 30-35 yaş ile 35-40 yaş ($p=0.032<0.05$), 30-35 yaş ile 40-45 yaş (0.011) arasında anlamlı fark bulunmuştur. Babalarının yaşı 35-30 ile 45 ve üzerinde olan ergenlerin çatışma çözme bakımından istatistiksel bir fark bulunmasa da, en iyi çatışma çözme puanına sahip yaş grubu istenirse bu grup 30-35 yaş grubu olarak tercih edilir.

Tablo 18. Annenin Babanın Birlikteliğine Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme Test Sonuçları			
		n	Ort.	SS	Test p
Anne Babanın Birlikteliği	Ayrı yaşıyor ama boşanmamış	10	4,058	0,529	
	Birlikte Yaşıyor	547	4,186	0,649	0.959 0.619
	Ayrı	12	4,228	0,484	

Çatışma çözenin anne babanın birlikteliğine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Kruskal Wallis* testine göre, anne babanın birliktelik durumuna göre çatışma çözme puanlarının değişmediği belirlenmiştir ($p=0.619>0.05$).

Tablo 19. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğuna Göre atışma özme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	atışma özme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Ailenin Kaçınıcı Çocuğu	1.	231	4,151	0,691	1.265	0.862
	2.	191	4,193	0,643		
	3.	97	4,266	0,529		
	4.	41	4,147	0,665		
	5 ve üzeri	9	4,157	0,423		

Çatışma çözmenin ailenin kaçınıcı çocuğu olduğuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Kruskal Wallis* testi sonuçları Tablo 20’de yer almaktadır. Tabloya göre çatışma çözme puanları ailenin kaçınıcı çocuğu olduğuna göre değişmemektedir ($p=0.862>0.05$).

Tablo 20. Kardeş Sayısına Göre atışma özme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	atışma özme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Kardeş Sayısı	Kardeşim Yok	11	4,364	0,426	2.716	0.607
		11	4,118	0,688		
	1	3		0,700		
		15		0,700		
	2	4	4,150			
		20	4,239	0,605		
	3	2				
89		4,191	0,585			
4 ve üzeri Kardeş						

Çatışma çözmenin kardeş sayısına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Kruskal Wallis* testi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir. Tablo 21’e göre çatışma çözme puanları kardeş sayısına göre değişmemektedir ($0.607>0.05$).

Tablo 21. Yaşa Göre atışma özme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	atışma özme			Test
		n	Ort.	SS	p
	11 Yaş	144	4,2763	0,670	0.014

Yaş	12 Yaş	202	4,1960	0,556	
	13 Yaş	167	4,1820	0,621	10.613
	14 Yaş	56	3,914	0,845	

Ergenlerin yaşına göre çatışma çözme puanlarının farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 22’de verilmektedir. Buna göre, ergenlerin yaşına göre çatışma çözme puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=0.014<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğunu tespit etmek için yapılan ikili karşılaştırma sonuçlarına göre sadece 11-14 ($p=0.004<0.05$) yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu ve diğer yaş grupları arasında farklılık olmadığı görülmüştür. Yani, 14 yaş grubu bireylerin çatışma çözme puanının diğerlerinden daha düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca yaş ile çatışma çözme puanları arasındaki ilişkinin tespiti için yapılan *Sperman Rho Korelasyon Katsayısı* sonucunda, yaş ile çatışma çözme arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmuştur ($Rho= -.0.115$; $p=0.006<0.01$). Yaş arttıkça problem çözme puanları düşmektedir.

Tablo 22. Okul türüne Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Okul Türü	Devlet	525	4.204	0,632	-2.356	0.018
	Özel/Kolej	44	3.946	0,733		

Çatışma çözme puanının okul türü açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Mann Whitney U testi* analizi sonucunda, okul türü açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=0.018<0.05$). Buna göre devlet okuluna giden ergenlerin çatışma çözme puanlarının istatistiki olarak daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 23. Sınıfa Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
	6.Sınıf	198	4,2728	0,6346		

Sınıf	7.Sınıf	183	4,2374	0,5757	14.48 3	0.001
	8.Sınıf	188	4,0399	0,6919		

Çatışma çözme puanının sınıfa göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Kruskal Wallis* testi sonucunda, sınıf düzeyine göre çatışma çözme puanlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan *Tukey* testi sonucunda 6. sınıf ile 8. sınıf ($p=0.001<0.05$) ve 7.sınıf ile 8.sınıf ($p=0.008<0.05$) öğrencileri arasında olduğu belirlenmiştir. 6.sınıf ve 7. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme puanları arasında istatistiksel olarak bir farklılık olmadığı belirlenmiştir, ayrıca bu grubun çatışma çözme puanları 8. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu da araştırma sonucudur.

Tablo 24. Gelir Düzeyine Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Kruskal Wallis* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme			Test Sonuçları	
		N	Ort.	SS	Test	p
Gelir Düzeyi	İyi	191	4,2437	0,6193	4.056	0.132
	Orta	355	4,1469	0,6498		
	Kötü	23	4,273	0,722		

Çatışma çözme puanının gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Mann Whitney U testi* analizi sonucunda, gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p=0.132>0.05$). Gelir düzeyine göre çatışma çözme puanı değişmemektedir.

Tablo 25. Aile Türüne Göre Çatışma Çözme Puanları Farklılığının Tespiti İçin *Mann Whitney U* Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	Çatışma Çözme			Test Sonuçları	
		n	Ort.	SS	Test	p
Aile Türü	Çekirdek	421	4.164	0,645	-1.402	0.161
	Geniş	148	4.242	0,638		

Aile türüne göre çatışma çözme puanlarının farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan *Mann Whitney U* testine göre, aile türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0.161>0.05$).

Tablo 26: Anneye ve Babaya Bağlanma ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan *Spearman Rho* Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	1	2	3	4
Anneye Bağlanma (1)	1	0.752 P<0.01	0,216 P<0.01	-0.321 P<0.21
Babaya Bağlanma (2)	0.752 P<0.01	1	0.264 P<0.01	-0.371 P<0.01
Çatışma Çözme (3)	0,216 P<0.01	0.264 P<0.01	1	-0.260 P<0.01
Saldırganlık (4)	-0.321 P<0.21	-0.371 P<0.01	-0.297 P<0.01	1

Anneye ve babaya bağlanma ile anne ve babanın eğitim durumu, anne ve babanın yaşı, anne ve babanın birliktelik durumu, annenin çalışma durumu, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, kardeş sayısı ve aile türü değişkenleri arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla hesaplanan *Spearman Rho* korelasyon katsayıları Tablo yer almaktadır. Tablo incelendiğinde anneye bağlanma saldırganlık boyutu hariç annenin çalışma durumu ve annenin yaşı değişkenleriyle pozitif ilişkinin söz konusu olduğu görülmektedir. Aynı şekilde babaya bağlanmanın da saldırganlık hariç, babanın yaşı ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Anneye bağlanma ve babaya bağlanma arasında kaçınıcı çocuk olduğu, aile türü, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi değişkenlerinden daha güçlü bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir ($Rho=0.752$; $p<0.01$). Anneye bağlanma arttıkça babaya bağlanmanın da doğrusal olarak arttığı ifade edilebilir. Saldırganlık soruları ters ifadeli kodlandığı için babanın yaşı, annenin çalışma durumu, anne ve babanın birliktelik durumu, okul türü, sınıf düzeyi ve yaş değişkenleriyle ters yönde bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Yani, anneye bağlanma ve saldırganlık arasında negatif bir ilişki ($Rho=-0.321$; $p<0.01$), babaya bağlanma ve saldırganlık negatif bir ilişki ($Rho=-0.371$; $p<0.01$) şeklinde yorumlanabilir. Anneye ve babaya bağlılık arttıkça saldırganlığın azaldığı veya saldırganlık arttıkça anneye ve babaya bağlılığın azaldığı yorumu yapılabilir. Çatışma çözme ve saldırganlık arasında da negatif bir ilişki

bulunmuştur. ($Rho = -0.297 < 0.01$). Saldırganlık arttıkça çatışma çözme puanlarında bir azalma görülürken, çatışma çözme puanları arttıkça da saldırganlık puanları düşmektedir.

7. TARTIŞMA

Çalışmanın tartışma kısmında, araştırmadan elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemleri ile ilgili literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Bu bölümde sosyo-demografik değişkenler ile ebeveyne bağlanmaya dair bulgular, sosyo-demografik değişkenlerle ergenin çatışma çözme davranışına olan etkisine ilişkin bulguların yanı sıra, ebeveyne bağlanma ile çatışma çözme davranışı arasındaki ilişkiye dair bulgular literatürdeki literatür sonuçlarıyla yorumlanmıştır.

Araştırmanın en temel bulgusu; ebeveyne bağlanması sağlıklı olan kız ergenlerin kişilerarası ilişkide çatışma çözme davranışları ile ebeveyne bağlanması sağlıklı olmayan kız ergenlerin çatışma çözme davranışları arasında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olduğudur. Anne ve babanın birlikteliği bağlanma davranımını da çatışma çözme davranımını da pozitif yönde etkilemektedir. Anneye olumlu bağlanma babaya bağlanmayı pozitif yönde etkilerken, bu durum ise saldırganlık davranımını azaltmakta ve kız ergenin çatışma çözme davranımını güçlendirmektedir.

Bağlanma, yaşamın her döneminde insan için en temel ihtiyaçtır (Kaya, 2019). Bu ihtiyacın sağlıklı karşılanıp karşılanmaması da kişilik yapılanmasındaki en belirleyici etken olup ergen bağlanmasında adölesan ve ebeveyn ilişkilerinin yeniden yorumlanması önemli bir husustur. Özellikle de sosyal, bilişsel ve duygusal alanlarda bağlanmayla ergenlik dönemi yeniden yapılandırılır. Bu dönemdeki bağlanmayı şekillendiren temel gereksinim ise ihtiyaç duyulduğunda ebeveynin erişilebilir olmasıdır (Comtois-Dubois vd., 2013). Bu ulaşılabilirliğin temel kazancı da diğerini anlama ve sorun çözme davranışının gelişmesidir. Ergenlikteki bu yatırım ergenin pro-sosyal davranışlar geliştirmesini kolaylaştırır (Balşık Kaya, 2019). Laible (2007) çalışmasında ergenlerin güvenli bağlandıklarında sorun çözme noktasında empati düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Literatür tarama sonuçları da göstermektedir ki güvenli bağlanan ergenler düşük düzeyde risk alma davranışları göstermektedirler (Akt. Morsünbül ve Çok, 2011; Cooper vd., 1998). Bağlanmadaki güvenlik, riskli davranışları azaltmaktadır (Morsünbül, 2009). Higgins, Jennings ve Mahoney (2009) çalışmalarında, ebeveyn bağlanmasındaki eksikliğin ergenlerde şiddet davranışlarını tetikleyen riskli eylemleri arttırdığı bilgisine ulaşmışlardır.

Kaplan ve Aksel'in (2013), yaşları 13 ile 19 arasında değişen ve liseye devam eden 1424 ergen ile yaptıkları çalışma sonucunda, ebeveyniyle bağı güvenli olan ergenlerin empati becerilerinin ve sorun çözme kapasitelerinin daha yüksek olduğu gözlemlenirken, ebeveyne olan bağlanmadaki güvensizlik arttıkça ergenlerin saldırganlık puanları da artmıştır. Bizim çalışmamızın bulguları literatürdeki ebeveynine bağlanması güvensiz olan ergenlerin güvenli bağlanmalara kıyasla daha yüksek saldırganlık puanı aldıkları ve empati düzeylerinin de düşük olduğu bilgisi ile tutarlılık göstermekte olup diğer çalışmaları da destekler niteliktedir (Laible vd., 2000; Arbona ve Power, 2003). Strohschein ve Matthew (2015), ergenlerle yaptıkları çalışmalarında ailesiyle iletişimi sağlıklı olan grubun ailelerine karşı daha az dirençli olduğu elde edilen bulgulardandır (Balşık Kaya, 2019).

Başka bir araştırma sonucuna göre, ebeveyne bağlanmadaki sıkıntılar, ebeveynin beslemesi gereken güven ve yakınlık duygusunu eksik bırakacağını; bunun için, ergendeki bu eksiklik duygusal yalnızlığa ve çaresizliğe, anksiyeteye yol açmaktadır (Akt. Karakuş, 2012). Bu yüzden aile içi kurulacak sağlıklı bağ, ergenin sosyalleşmesi açısından da önemlidir (Çetin ve Ersoy, 2017). Bu çalışmalar araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Araştırmamızın bir diğer bulgusu, anne ve babanın birlikteliğine göre kız ergenlerin bağlanmalarının farklılık gösteriyor olmasıdır. Bağlanma puan ortalaması en yüksek grubun ebeveyniyle birlikte yaşayan ergen grubuna ait olduğu görülmüştür. Literatürde yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde bu çalışma bulgusunu destekleyen nitelikte sonuçlar görmekteyiz. Sardoğan ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan ve her iki grubu da karşılaştıran çalışmada parçalanmış ailenin üyesi olan ergenlerin anne babası birlikte yaşayan ergenlere göre daha yüksek güvensiz bağlanma geliştirdiği belirtilmektedir. Ailedeki sağlıklı ilişkinin ergen üzerindeki etkilerini araştıran benzer çalışmalar incelenmiştir. Anne baba arasında yaşanan problem ve çatışmaların sıklığı ve süresi ergenin anne babaya bağlanmasının güvensiz olmasında (Stocker vd., 2003) etkilidir; öte yandan kendini istenilmeyen ve sevilmeyen hissedip korunmadığını düşünmesinde, evlilik ve aile kurumuna dair yıkıcı düşüncelere sahip olmasında ve bütün bu yaşananlardan dolayı yüksek stres yaşamasında (Riggio, 2004) da etkili olduğu vurgulanmaktadır. Yine, Öztürk'ün (2006), 9-13 yaş arasında, anne ve babası ayrı olan ergenlerle yaptığı benzer bir çalışmada, bu grubun kriz anında daha yüksek düzeyde kaygı

hissettikleri gözlemlenmiştir. Ebeveynin boşanması ise bazı ergenler için stresi sona erdiren bir sonuç doğururken, bazıları için de ergenin kişilik gelişimini etkileyecek psikolojik sorunlar doğurabilmektedir (Türker, 2021). Ebeveynlerinden sadece annesiyle yaşayan ergenlerin babalarını görme sıklığı az olduğu için, bu durum babaya yabancılaşmaya neden olabilmektedir (Çok, 2013:170). Farndale, Burton-Smith, Montgomery ve Shutte'nun (2003) yaptığı çalışmada benzer şekilde, anne baba ayrılığının ergenlerin ebeveynlerine karşı güvensiz bağlanmasında etkili olduğu ve parçalanmış aileye sahip olan ergenlerin daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç hissedeceği belirtilmektedir (Farndale vd., 2003).

Anne ve babanın yaşına göre bağlanma puanının farklılık gösterdiği, araştırmamızın bir diğer bulgusudur. Annenin yaşına göre bağlanma puanlarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Buna göre 25-30 yaş ile 45 ve üzeri yaş, 30-35 yaş ile 45 ve üzeri yaş, 35-40 yaş ile 40-45 yaş ve 40-45 yaş ile 45 ve üzeri yaş grupların puanları istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Ayrıca 45 yaş ve üzeri annesi olan ergenlerin bağlanma puanlarının daha düşük olduğu da söylenebilir. Annenin yaşı arttıkça ergeni tolere edebilme durumu azalmakta, bu durum ise ergenin bağlanmasını negatif yönde etkilemektedir.

İlgili araştırmaların incelemesinde de benzer bulgulara ulaşılmıştır. Çetin'in (2017) yaptığı ve Dinç'in (2014) yaptığı çalışmalarda bağlanma puanı ile babanın yaşı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Diğer taraftan Çetin'in (2017) araştırmasında, annesi 31-35 yaş aralığında ve babası 36-40 yaş aralığında olan ergenlerin daha sağlıklı sosyal davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Annenin ergen ile kurduğu sağlıklı bağ ve etkileşim, ergenin kişilik gelişiminde oldukça etkilidir. Annelerin çocuklarıyla kurdukları sağlıklı bağda kendi içsel dengeleri, kendileriyle barışık olmaları temel unsurdur (Çağdaş, 2012); bu durum, neticede ebeveynlik rollerini de etkileyecektir (Çetin, 2017).

Yine benzer bir sonuç veren başka bir araştırmada López-Turley (2003) düşük test skorları alan ve sağlıklı davranım gösteremeyen ergenlerin bu durumlarının annelerinin annelik yaşının genç olması ile değil, yetiştirilme tutumlarıyla ilgili olduğu sonucuna varmıştır. MacDonald'ın (1987) çalışma bulgusuna göre ise farklı bir sonuçla karşılaşmaktayız. Yaşı büyük olan babaların yaşı daha genç olan babalara göre daha yakın ve sağlıklı iletişim kurabildiği, başarıya destek verdiği, ergene yönelik daha az kural koyucu olduğu ve daha az engelleyici tutum sergilediği anlaşılmıştır.

Annenin eğitim durumuna göre kız ergenlerin çatışma çözme puanları farklılaşmamaktadır. Anne öğrenim durumunun problem çözme envanteri üzerindeki etkilerine bakılmış ve buradaki bulgu, literatürdeki diğer elde edilen verilerle karşılaştırılmıştır. Bizim araştırmamızın verileriyle benzerlik gösteren araştırmalar incelendiğinde, Ağır'ın (2007) yaptığı çalışmada 251 üniversite öğrencisinin problem çözme puanları anne eğitim değişkeni açısından farklılık göstermemiştir. Çetin ve diğerlerinin (2018) 5-6 yaş grubu ile yaptıkları araştırmada da benzer sonuç çıkmıştır. Ayrıca, Duncan (1999), Gürsoy (1995) ve Tuzgöl'ün (1998) çalışmalarında da annenin öğrenim düzeyinin ergenlerin saldırganlık davranışlarını etkilemediği yönündeki bulgular, bizim çalışmamızla benzer sonuçlar ortaya koymuştur.

Farklı olan araştırma sonuçları da vardır; Şirin'in (2013) araştırmasında problem çözme becerisinin anne öğrenim değişkeni üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Diğer yandan, anne öğrenim değişkenine göre problem çözme envanteri alt boyutlarında ise anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Bu bulgu ile literatürdeki diğer bulgular karşılaştırıldığında, problem çözme becerisi alt boyutlarını ele alan çalışmayla karşılaşılmamıştır.

Diğer taraftan Bozaslan ve Genç, (2012) ve Akdemir'in (2006) araştırmalarında ise ilköğretim öğrencilerinden annesi ilkokul mezunu olan grubun başarı güdülenme düzeylerinin, annesi üniversite mezunu olan grubun başarı güdülenme düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Girgin ve Öğretir'in (2020) çalışmasında da annesi üniversite mezunu olan meslek lisesi öğrencilerinin çatışmaya yükledikleri anlam, annesi okuryazar olmayan meslek lisesi öğrencilerine göre daha düşük düzeydedir. Dolayısıyla, annesi üniversite mezunu olan grubun okuryazar olmayan anneye sahip olan gruba göre daha sağlıklı ilişkiler kurdukları ve annenin eğitim durumunun ergenlerin çatışma çözme becerileri üzerinde etkisinin olduğu görülmüştür. Annenin aldığı eğitim arttıkça çocuğuna akademik noktada daha sağlıklı rehberlik edebildiği ve bu desteğin de ergenin kendine olan güvenini arttırdığı görülürken, bu desteği alamayan ergenlerde ise akranlarıyla yaşanan çatışmaların yoğunlaştığı görülmektedir (Girgin ve Öğretir, 2020).

Literatürdeki başka bir çalışma da Ağlamaz'ın (2006) liseli ergenlerle yaptığı araştırmadır. Bu araştırmada, annenin öğrenim düzeyi ile ergenlerin saldırganlık düzeyleri incelenmiştir. Çalışmada, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin diğerlerine

göre daha saldırgan olduğu, anne öğrenim düzeyi ilkokul bazında olan öğrencilerin saldırganlık puanlarının daha az, anne öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilerin ise saldırganlık puanlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları farklılık göstermekle birlikte, genel kanı, anne eğitim durumu arttıkça ergenin çatışma çözme davranışının pozitif yönde gelişmekte olduğudur.

Araştırmamızda kız ergenlerin çatışma çözme puanlarının annenin çalışma durumuna göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, anneleri çalışmayan ergenlerin çatışma çözmeye daha eğilimli olduğu söylenebilir.

Balışık Kaya'nın (2019) araştırma sonucu, bu çalışma bulgumuzu desteklemektedir. En temel bağın kurulduğu annelerin çalışma yaşamına girmeleri, ergenin ihtiyaç hissettiğinde annesinin yanında olmaması demektir. Bu eksiklik ergenin riskli davranışlara yaklaşmasını tetiklemektedir. Annenin çalıştığı iş özellikle beyaz yakalı grubunda ise annenin ev dışında harcayacağı zaman daha da artacak ve ergenin hissettiği yalnızlık daha büyük sorunlar doğuracaktır. En temel davranım da öfke ve saldırganlık olacaktır.

Anneleri daha düşük nitelikte işlerde çalışan, yani, işçi sınıfı grubunda olan ergenlerin, anneleri diğer meslek kollarında çalışan ergenlere göre öfke puanları daha fazla çıkmıştır. Bu sonucu irdelediğimizde, ergenlerin annelerinin uzun çalışma saatlerinden dolayı bedenen yorgun olmaları ve tükenmişliklerinden dolayı ergene ihtiyacı olan ilgiyi verememeleridir. Ayrıca bu ergen grubunun maddi noktada düşük gelirli oldukları da önemli bir değişkendir. Annenin ev bütçesine destek için bir ya da daha fazla işte çalışması, ergenin geleceğe yüklediği anlamı olumsuz etkileyecek ve bu durum da ergenin çatışmasını artırmaktadır (Balışık Kaya, 2019). Annesiyle ev içi ve ev dışı faaliyetleri olan ve anneye ihtiyacı olduğunda kolayca ulaşabilen kız ergenlerin çatışma çözme becerileri ise artmaktadır.

Annenin ve babanın yaşına göre çatışma çözme puanlarının farklılaştığı çalışmamızda tespit edilmiş olup; buna göre çatışma çözme puanları annenin yaşına bağlı olarak değişiklik göstermezken, çatışma çözme puanlarının babanın yaşına göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Buna göre 30-35 yaş ile 35-40 yaş ve 30-35 yaş ile 40-45 yaş arasında anlamlı fark bulunmuştur. Babalarının yaşı 35-30 ile 45 ve üzerinde olan ergenlerin çatışma çözme puanları bakımından anlamlı bir fark bulunmasa da, en iyi

çatışma çözme puanına sahip yaş aralığının 30-35 yaş grubu olduğu söylenebilir. İlgili taramada benzer bulgulara ulaşan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Kız ergenlerin çatışma çözme puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir. Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespitinde ise 12 yaş ve 13 yaş grupları ile 14 yaş arasındaki fark, dikkat çekicidir. 14 yaş grubu çatışma çözme puan ortalamasının, diğer yaş grupları puan ortalamalarından farklı olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan bu sonuç 14 yaşa grubu bireylerin çatışma çözme puanının diğerlerinden daha düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca yaş ile çatışma çözme puanları arasındaki ilişkinin tespitinde ise yaş ile çatışma çözme arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmuştur. Yani, yaş arttıkça problem çözme becerisi azalmaktadır, yorumu yapılabilir.

Araştırmanın bu sonucu literatürdeki farklı araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Korkut (2002) araştırmasında öğrencilerin yaşı büyüdükçe, problem çözme becerileri konusunda küçük yaş grubundaki bireylere göre daha pasif oldukları sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan problem çözme becerisinin yaş arttıkça iyileştiğini destekleyen (Cornelius ve Caspi, 1987) ve yaş arttıkça bu becerinin gerilediğini destekleyen (Thornton vd., 2013) araştırmalar da mevcuttur. Mienaltowski (2011) tarafından genç yetişkin, orta yaşlı ve ileri yaşlı bireylerle yapılan çalışmanın bulgularına göre ise problem çözme becerisi genç yetişkinlik döneminden orta yaş döneminin sonlarına doğru gelişme gösterirken, ileri yaşlarda gerileme söz konusudur. Güner'in (1995) çalışması da öğrencilerin yaşlarına göre saldırganlık ölçek puanlarının değiştiğini göstermektedir. Yıldız ve Eşkisu (2011) araştırmalarında ergenin yaşı büyüdükçe saldırganlık davranışının da arttığı bilgisine ulaşmışlardır. Kaplan ve Aksel'in (2013) çalışması da benzer sonucu vermektedir; dolayısıyla yaş ile saldırganlık arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yavuzer (1992), Hamarta ve Arslan (2002), Kesen vd. (2007), ergenlerin yaşı ile saldırganlığın arasındaki ilişkiyi açıklarken, 'yaş arttıkça saldırganlık düzeylerinde de artış olduğu' noktasında paylaşımda bulunmuştur. Beşkat (2016) yaptığı çalışmasında ergenlerdeki saldırganlık seviyelerinin yaşa göre farklılık gösterdiğini ve 18 yaşından küçük bireylerin saldırganlık seviyelerinin, 18 yaş ve üzeri yaşlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Literatürdeki diğer araştırmalar incelendiğinde araştırma sonucumuzdan farklı sonuçların olduğu da görülmektedir: Heidrich ve Denney'in (1994) 18-81 yaş arasındaki bireylerle

yürüttükleri çalışmaya göre, yaş değişkeninin problem çözme becerisi üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Yaş değişkeninin problem çözme becerisini etkilemediği sonucuna ulaşılmış başka araştırmalarda mevcuttur (Akt. Soylu ve Pala, 2018). Tuzgöl (1998), Gümüş (2000), Demirhan (2001) ve Karataş (2001) da araştırmalarında ergenlerde yaş ve saldırganlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşamamışlardır. Yıldırım, Hacıhasanoğlu, Karakurt ve Türkleş'in (2011) çalışması araştırma bulgumuzu bir yönüyle destekler niteliktedir. Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri ve etkileyen faktörleri ele aldıkları araştırmalarında, 16-17 yaş grubundaki öğrencilerin problem çözme becerilerinin 18 yaş ve üzeri ergenlere göre daha iyi olduğu, ancak ergenlerin yaşı ile problem çözme yetileri arasında istatistiksel açıdan önemli bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz, Karaca ve Yılmaz (2009) ile Yurttaş ve Yetkin'in (2003) üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmada da problem çözme becerisi puan ortalamaları ile yaşları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Pekince (2012), Sargın (2008) ve Kaya (2009) ise yaptıkları çalışmalarında, yaş değişkeninin saldırganlık üzerinde etkili olmadığı, saldırganlığın özellikle 16 yaş grubunda görüldüğü, ancak gruplar arası istatistiksel olarak önemli bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Neticede, yaşın artmasıyla birlikte olayları yorumlaması daha karmaşıklaşan ergenin, çatışma çözme davranımı da azalmaktadır.

Devlet okulunda öğrenim gören kız ergenlerin çatışma çözme puanlarının özel okula devam eden kız ergenlerin çatışma puanlarından daha yüksek olduğu, araştırmamız sonucu ulaşılan bulgudur. Literatür taraması sonucu araştırmamızla uyumlu olan çalışmalardan Avcı (2019) tarafından 457 lise öğrencisiyle yürütülen araştırma sonucunda, çatışma çözme alt boyutları puanlarının okul türü değişkeninde anlamlı bir farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Ağlamaz (2006) ve Bolat-Karataş'ın (2002) bulgularına göre, saldırganlık puanlarının okul türü açısından farklılık göstermediği, ancak 10. ve 11. sınıf fen lisesi öğrencilerinin çatışmaları çözerken diğer okullardaki öğrencilere göre problem çözmeye daha az başvurdukları görülmüştür. Korkut (2002), okul türünün problem çözme becerilerini algılamada farklılık oluşturduğunu ve normal liseye devam eden öğrencilerin süper liseye devam edenlere göre, kendilerini problem çözmeye daha yeterli olarak algıladıklarını saptamıştır. Problem çözme becerilerinin okul türüne göre farklılık göstermediğini ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Deniz vd., 2002; Çilingir 2006). Yıldız'ın (2020) araştırma bulgusuna göre, okul türü

değişkeninin problem çözme envanteri ve alt boyutları puanlarında anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır. Arkan'ın (2011) araştırması da 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin katıldığı bir çalışma olup okul türünün problem çözme envanteri toplam puanına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Elde edilen bilgiler doğrultusunda literatür verileri incelendiğinde, okul türünün problem çözme envanterinin alt boyutlarını araştıran çalışmaların az olduğu görülmüştür ve daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Çatışma çözme puanları sınıf düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğuna baktığımızda ise 6. sınıf ile 8. Sınıf ve 7.sınıf ile 8.sınıf öğrencileri arasında olduğu araştırmamız sonucudur. 6.sınıf ve 7. sınıf öğrencilerinde çatışma çözme puanları arasında istatistiksel olarak bir farklılık olmadığı görülürken diğer taraftan 8. sınıf öğrencilerine göre çatışma çözme puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Literatür verileri incelendiğinde araştırma bulgumuzla uyumlu olan ve uyumlu olmayan çalışmalar bulunmaktadır. Alver'in (2005) 234 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışma sonucunda, sınıf düzeyi değişkenine göre problem çözme envanteri puanı anlamlı olarak farklılaştığından dolayı, söz konusu veriler araştırma bulgumuz ile uyumludur. Araştırma bulgumuzu destekleyen bir diğer çalışma da Şirin'in (2017) lise, Arkan'ın (2011) 4. ve 5. sınıf öğrencileriyle yürüttükleri araştırmalar olup problem çözme envanterinin sınıf düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Katkat ve Mızrak (2003) ise birinci ve ikinci sınıf öğrencileri hariç tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin, okudukları sınıf düzeyi arttıkça problem çözme becerilerinin de arttığına ilişkin bulgular elde etmişlerdir. 9. sınıfların çatışmaları çözerken diğer sınıf düzeylerine göre daha az saldırganlığa ve daha fazla problem çözmeye başvurdukları da araştırma sonucudur. Bu bulguyla paralel olarak Efilti (2006) ve Ayas ve Pişkin (2011) çalışmalarında 11. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Campano ve Munakata (2004), sınıf seviyesi bakımından saldırganlık ve öfke puanlarını inceledikleri araştırmalarında son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer sınıflardaki öğrencilere göre saldırganlık ve öfke puanlarının daha yüksek olduğunu sonucunu bulmuşlardır (Yavuzer vd., 2013). Mutluoğlu ve Topses (2012), "İlkokul Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Becerilerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi" adlı araştırmalarında sınıf düzeyinde anlamlı farklılık tespit etmişlerdir. Oğuz (2016) yaptığı çalışmada, 5. sınıftaki öğrencilerin çatışma çözme davranışlarını belirleme algılarının

6. sınıf, 7. sınıf ve 8. sınıftaki öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aydın (2017) yaptığı araştırmasında, ergenlerin saldırganlık düzeylerinin sınıf seviyesine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmediği, 8. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerinin ise 10. sınıf ve 11. sınıf öğrencilerinden yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Bu araştırmanın bulguları, genel olarak literatürdeki diğer bilgilerle farklılık gösterirken bazı araştırmalarla uyum sağlamaktadır.

Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin saldırganlık ve problem çözme puanlarının farklı olmadığını gösteren çalışmalar da (Ağlamaz, 2006; Bolat-Karataş, 2002) bulunmaktadır. Gömleksiz ve Bozpolat (2012) tarafından yapılan çalışmada sınıf düzeyi değişkeninin problem çözme envanteri ve alt boyutlarında anlamlı olarak farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bulgu bizim araştırmamızın bulgusu ile tutarlı değildir. Rehber (2007) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeyi açısından çatışma çözme davranışı problem çözme alt boyutunda anlamlı bir farklılık yoktur. Öte yandan, Rehber ve Atıcı (2009) yapmış oldukları araştırmalarında 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında problem çözme ve saldırganlık puanları arasında sınıf seviyelerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucunu tespit etmişlerdir. Akdoğan'ın (2017) yapmış olduğu çalışmada ise sınıf seviyelerine göre lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarında herhangi bir anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır. Sınıf düzeyi arttıkça tıpkı yaş değişkeninin artmasının saldırganlığı arttırması gibi, ergenin karmaşık düşünce yapısı çatışma sürecini olumsuz etkilemektedir.

Araştırmamızda, anne ve babanın eğitim durumu ile kız ergenlerin bağlanma davranışları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ifade edilmektedir. Konu ile ilgili literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Kahraman (2015) ve İlaslan'a (2009) göre, anne eğitim durumu ile bağlanma arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu araştırma sonucumuzla aynıdır. Yine Bekir, Arbaş ve Aydın'ın (2018), ortaokula devam eden ergenlerle yaptıkları çalışmalarında anne ve babanın eğitim durumu ile bağlanma arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak Türker'in (2021) çalışması tam tersi sonucu göstermektedir. Annesi ilkokul mezunu olan ergen grubunun anneye olan bağlılık durumu yüksek düzeydedir. Literatürdeki diğer çalışma sonuçları: ebeveynleri ilkokul mezunu olan ergen grubunun ebeveynlerine bağlanma düzeyinin daha düşük olduğunu göstermektedir (Cassidy, 1988; Keler, 2008; Seven, 2006; Sümer ve Şendağ, 2009). Sumbas ve Sezer (2017) ise ergenlerle yaptıkları çalışmada, babaların

eğitim durumlarına göre anne ve babaya güvenli bağlanma düzeyleri araştırılmış ve babaların eğitim durumları arttıka anneye güvenli bağlanma puanlarının da arttığı görülmüştür.

Çalışmamızdaki bir diğer sonuç ise babanın eğitim seviyesi ile babaya bağlanma arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamış olmasındır. Konuyla ilgili benzer çalışmalara bakıldığında, babanın eğitim seviyesi ile bağlanma arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (Kahraman, 2015; İlaslan, 2009). Ancak Türker'in (2021) alışmasında anne baba bağlanma durumlarında babaya bağlanma alt leğinden aldığı puanlar istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Woodworth vd. (1996) tarafından yapılan bir çalışma sonucu da benzer bulguları vermektedir. Bu sonuca göre, babanın eğitim düzeyinin, babanın bakıma dahil olmasını ve bebeğine bağlanmasını olumlu etkilediği görülmüştür.

Araştırmanın bir diğer sonucu da, annenin çalışma durumuna göre kız ergenlerin bağlanma davranışının değişmediğidir. Literatürdeki diğer çalışma sonuçlarına baktığımızda ise; ergenlerin bağlama durumlarında annelerinin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılaşmanın görülmemesiyle birlikte, annenin çalışması ya da çalışmamasından daha ziyade, anne ile ergen arasında kurulan ilişkinin sağlıklı, besleyici, doyurucu olup olmamasının daha belirleyici olduğu literatür taraması sonucu ulaştığımız bilgilerdir (Ekşi, 1999; Yeşilyaprak, 2003). Diğer taraftan çalışan annenin çalışma durumunun ergenlerin sürekli kaygı hissetmeleri üzerinde bir etki oluşturmadığı yönündeki bir araştırma sonucu da (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003) bu görüşleri destekler niteliktedir. Başka bir araştırma sonucu ise annesi çalışan 184 ergenin benlik saygısı düzeylerinin annesi çalışmayanlara göre daha yüksek (Benbasa, 2001); bağımlılık eğilimlerinin (Gürsoy vd., 2004), saldırganlık düzeylerinin daha düşük (Gürsoy, 2002) ve akademik başarılarının (Benbasa, 2001) daha yüksek olduğu yönünde araştırma sonuçları da bulunmaktadır.

Ailenin kaçıncı çocuğu olduğuna göre bağlanma puanının farklılığının tespiti için uygulanan test sonuçlarına göre ise ailenin 1. ocuğu veya daha sonraki çocuğu olmasına göre bağlanma puanları değişiklik göstermemektedir. Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde Tanış'ın (2014) kardeş sayısı, doğum sırası ve bağlanma arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Tok ve zelik (2018) tarafından yapılan çalışmada da

kardeş sayısı, doğum sırası ile bağlanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı araştırma sonucumuzla aynıdır. Ancak Türker'in (2021) çalışmasında ise doğum sırasına göre bağlanma durumları değerlendirildiğinde, bağlanma puan ortalaması doğum sırası ilk çocuk olan ergenlerde ikinci çocuk olan ergenlere oranla daha düşük bulunmuştur.

Kardeş sayısına göre kız ergenlerin bağlanma durumunda da anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Tanış (2014) tarafından yapılan bir başka çalışmada da kardeş sayısı ile bağlanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Sumbas ve Sezer (2017), ergenlerde anneye güvenli bağlanma ile kardeş sayısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında anlamlı bir fark bulmamışlardır. Blehar (1974) tarafından yapılan bir araştırmada ise yine ilk ve son doğan çocukların anneye bağlanma güvenliği arasındaki farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları göstermektedir ki anne ve babaların çocuklarına sergiledikleri tutum ve davranışları çocuğun cinsiyetinden, kardeş sayısı ve doğum sırasından daha çok, çocuğun kişilik ve demografik özelliklerinden etkilenmektedir (Çetin ve Ersoy, 2017). Literatürdeki bulgular tarandığında da, Balşık Kaya'nın (2019) çalışmasında elde edilen verilere göre, ergenlerin kardeş sayıları ile bağlanma arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu, bizim bulgularımızla tutarlılık göstermektedir.

Anne ve babanın birlikteliğine göre de çatışma çözme puanları farklılık göstermemektedir. Araştırmaya katılan ergenlerin çoğunluğunun ebeveyniyle birlikte yaşıyor olması, bu sonucun çıkmasında etkili bir değişken olduğu düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde ise, doğdukları andan yetişkinlik yıllarına değin izlenen bir grup İngiliz ergenle yapılan araştırmaya göre, anne ve babası boşanmış olan yedi yaşındaki bireylerin, anne ve babası boşanmamış olan bireylere göre ergenliklerinde daha yoğun davranışsal ve ilişkisel sorunlar yaşadıkları görülmüştür (Cherlin, Chase-Lansdale ve McRae, 1998). Ergen bireyler, ebeveynlerinin yaşadıkları boşanma krizine şahit oldukları ev içi çatışmalardan dolayı, daha çok anksiyete yaşamaktadırlar. Özellikle ebeveynleri arasında yaşanan fiziksel şiddete şahit olmaları öfke ve düşmanlık duygularını arttırmıştır (Akt. Çok, 2013; Buehler vd., 1998). Ev içi yaşanan çatışmalar ergende saldırganlık, suç işleme ve zorbalık gibi diğer davranış bozuklukları dahil birçok ergen sorununu tetiklemektedir (Harold ve Conger, 1997). Kaplan ve Aksel (2013), ebeveynlerinin

ilişkilerinin sağlıklı olduğu grup ile ebeveyn ilişkilerinin sağlıksız olduğu grubun saldırganlık puanlarını inceledikleri çalışmalarında, ebeveynlerinin birbirleriyle iyi iletişimde olmalarının ebeveyne bağlanmayı olumlu yordadığı, olumlu ve olumsuz olarak her iki ebeveynin de saldırganlık davranışı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ebeveynlerinin birbirleriyle iletişiminin sağlıklı olduğu ergenler, ailelerine güvenli bağlandıkları için saldırganlık puanlarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Demirli (2007) ve Haliloğlu (2008) da çalışmalarında güvenli bağlanma ve yalnızlık arasında ters yönlü bir ilişki bulmuştur. Anne ve babanın desteğinin eksikliği ergenlerde anksiyeteyi arttıracak için “bu durum da saldırgan davranışlardaki artışa sebep olacaktır” bulgusuna ulaşılmıştır (Balşık Kaya, 2019).

Kız ergenlerin çatışma çözme puanları ailedeki kaçıncı çocuk olduğuna göre değişmemektedir. İlgili araştırma sonuçlarına baktığımızda ise; Görür'ün (2001) lise öğrencilerinin iletişim becerilerini değerlendirdiği araştırmasında, bazı değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey ve doğum sırası) ele alınmıştır. Çalışmada kızların sorun çözme ve iletişim kurma yetilerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin sorun çözme ve iletişim yetileri gelişim dönemleri açısından değerlendirildiğinde ise çalışmada iletişim becerilerinin bireyin yaşamının ilk yıllarında nasıl kazanıldığı ve bağlantılı değişkenler incelenmiş olup çalışmada kız çocukların erkek çocuklarına göre, ilk sırada doğan çocukların da daha sonra doğan çocuklara göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür (Berglund vd., 2000). Ayrıca araştırmada son doğan çocukların diğerlerine göre iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu da ulaşılan sonuçlardandır. Ancak bu bulgu çok çocuklu (üç kardeşten fazla) ailelerde geçerliliğini yitirmektedir (Kerr, 1991).

Koç, Bayraktar ve Çolak'ın (2010) gerçekleştirdikleri çalışmada ise, ortanca çocukların ilk ve son çocuklara göre daha boyun eğici oldukları görülmüştür. Gelişim psikolojisi açısından değerlendirildiğinde, kişinin doğum sırası kalıtım ve çevre kadar önemlidir. Yılmaz'ın (2020) çalışmasında ergenlerde boyun eğiciliğin kardeş sırası değişkenine göre dağılımı istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Ergenlerde en düşük boyun eğicilik en küçük çocuklarda gözlenirken, en yüksek boyun eğicilik ortanca çocuk olan ergenlerde tespit edilmiştir. Bu farkın ortanca çocuk olan ergenler ile en küçük çocuk olan ergenler arasında anlamlı olduğu bulunmuştur. Geçoğlu, Kumcağız, Erşanlı'nın (2014) çalışmalarında da ilk doğanların şiddete eğilimlerinin, ortanca, son çocuğa veya tek

çocuğa göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kız ergenlerin kardeş sayısına göre de çatışma çözüme puanları değişmemektedir. Çalışma gurubumuzda kardeş sayısı yoğunlukla 1 ya da 2 olduğu için araştırma sonucumuzun bu yönde olması olası sonuçtur.

Çağatay'ın (2020) çalışmasına göre, sahip olunan kardeş sayısı değişkeninin çatışma çözümünü etkilemediği yönündedir. Yılmaz, Yılmaz ve Karaca'nın (2009) araştırma bulguları ise araştırma bulgumuzla örtüşmemektedir. Bir ve iki kardeşe sahip yüksekokul öğrencilerinin sorun çözüme yetilerinin çok kardeşi olan yetişkinlerden daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Balşık Kaya (2019) ise kardeşe yüklenen anlamın diğer aile üyeleri (ergenler ve anne babaları gibi) ve akran ilişkisinin altını çizmektedir. Kardeş ilişkileri sahiplenme ve koruma açısından anne babalığa; güç, destek verme noktasında da arkadaşlığa daha benzer niteliktedir. Ergenlerin küçük kardeşleri ile ilişkileri daha eşitlikçiyken duygusal açıdan ise daha uzaktır, ancak ergen uzakta olsa da kardeş desteğini kabul eder (Çok, 2013). Dolayısıyla kardeş sayısının fazla olması, ergenler için anne ve babanın yanında ayrı bir destek olarak nitelendirilebilir. Diğer taraftan ise ebeveynin sağlıksız davranımı kardeş sayısının artmasını ergen için tetikleyici noktaya taşır; ergenlerde saldırganlığı da arttıran etkendir. Dolayısıyla fazla çocuğa sahip aileler, ergen çocuklarına yeterince ilgi gösteremedikleri için, süreç çatışma çözüme adına olumsuz olacaktır (Balşık Kaya, 2019). Gelir düzeyi kız ergenlerin çatışma çözüme davranımında etkili olan bir değişken değildir. Ailenin gelir düzeyine göre çatışma çözüme puanı değişmemektedir.

Literatür verileri incelendiğinde, Yıldız'ın (2020) çalışmasında ailenin gelir düzeyi problem çözüme envanteri ve alt boyutları puanlarında anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Saldırganlık ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkide Şahan (2007) çalışmasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Girgin ve Öğretir'in (2020) meslek lisesi öğrencileriyle yaptığı çalışmada, çatışma nedenleri ile gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Rehber'in (2007) çalışması da bu araştırma sonucuyla ortak noktadadır.

Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre çatışma çözüme davranışı problem çözüme düzeylerinin değişmediği çalışmamızda ortaya çıkmıştır. Alandaki diğer araştırma sonuçları kapsamında (Demirhan, 2002; Ersoy, 2001; Masalcı, 2001; Yalçın, 2004)

ailenin gelir düzeyi, çatışma üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmaz iken; bazı araştırma sonuçları (Ağlamaz, 2006; Başar, 1996; Dizman, 2003; Dizman ve Gürsoy, 2005; Gümüş, 2000; Yalçın, 2004) ise ailelerin maddi gelir düzeyine göre saldırganlık puanlarının farklılaştığını bulmuşlardır. Diğer yandan, Gömleksiz ve Bozpolat'ın (2012) yaptıkları araştırmanın sonucunda da problem çözme envanteri ve alt boyutları puanlarının ailenin gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmıştır. Dolayısıyla bu veri, bizim araştırmamızın bulgusu ile tutarsızdır (Yıldız, 2020)

Özkan ve Gökçearsan Çiftçi (2010) 295 öğrenci ile yapmış oldukları çalışmalarında özellikle düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip okullarda akran zorbalığının yaygın olarak görüldüğünü belirtilirken, Doğan'ın (2011) çalışması da benzer sonucu vermektedir.

Bu çalışmada anlamlı bir farklılığın görülmemesinin nedeni ise ergenlerin daha çok, sosyo-ekonomik açıdan aynı düzeyde olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle çalışma, literatürdeki diğer çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

Kız ergenlerin çatışma çözme puanları doğdukları ve büyüdükları aile türüne göre de anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Literatür incelemesinde karşımıza çıkan sonuçlar ise; Küçük'ün (2018) çalışmasında çekirdek aile yapısına sahip ergenlerin iletişim kurma puanları, geniş aile yapısına sahip ergenlerin puan ortalamasıyla aynı olduğu görülmektedir. Problem çözme davranımı da ailenin yapısı göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Literatürdeki konuyla ilgili araştırmanın eksikliği dikkat çekicidir.

Özetle, ilgili literatür taraması sonucunda; bu çalışmada kız ergenlerin demografik özellikleri; yaş, doğum sırası, kardeş sayısı, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu, annenin çalışıp çalışmaması, babanın mesleği, gelir durumu, ailenin çekirdek ya da geniş olması, sınıf düzeyi, okul türü gibi değişkenlerin ebeveyne bağlanmaya ve çatışma çözme davranışına olan etkisi incelenmiştir. Yapılan araştırmanın yapılan benzer içerikli çalışmalara veya yapılması düşünülen çalışmalara öngörü sağlayacağı kanısındayız.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızın bu bölümünde ergenlerin kişilerarası ilişkilerde karşılaştıkları çatışma çözme davranışları, ebeveyne bağlanma şekli bazı değişkenlere göre değerlendirilerek araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen sonuç ve öneriler paylaşılmaktadır.

8.1. Araştırmanın sonuçları

Çalışmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında;

- Araştırmaya katılan 11 - 14 yaş aralığındaki kız ergenlerin, anne ve babanın eğitim durumuna göre bağlanma davranışlarının değişmediği belirlenmiştir ($p>0.05$).
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, annenin çalışma durumuna göre bağlanma davranışı değişmemektedir ($p=0.994>0.05$).
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, ailenin 1. çocuğu veya daha sonraki çocuğu olmasına göre bağlanma puanları değişiklik göstermemektedir.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, kardeş sayına göre bağlanma puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p=0.412>0.05$).
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, anne babanın birlikteliğine göre bağlanma puanlarının farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p=0.003<0.05$). İstatistiksel olarak farklılık tespit edilen değişkenlerin hangi grupları arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre bağlanma puan ortalaması en yüksek olan grubun ebeveyni ile birlikte yaşıyor olan gruba ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, aile türüne göre bağlanma puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($0.741>0.05$).
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, babanın yaşına göre bağlanma puanları değişiklik göstermemektedir ($p=0.506>0.05$). Ancak annenin yaşına göre bağlanma puanlarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Buna göre 25-30 yaş ile 45 ve üzeri yaş, 30-35 yaş ile 45 ve üzeri yaş, 35-40 yaş ile 40-45 yaş ve 40-45 yaş ile 45 ve üzeri yaş grupları puanlarının istatistiksel olarak farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca 45 yaş ve üzeri annesi olan ergenlerin bağlanma puanlarının daha düşük olduğu da söylenebilir.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, annenin eğitim durumuna göre çatışma çözme puanlarında değişiklik olmadığı saptanmıştır ($p=0.325>0.05$).

- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, annenin çalışma durumuna göre çatışma çözme puanlarının farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p=0.033<0.05$). Anneleri çalışmayan çocukların çatışma çözmeye daha eğilimli olduğu söylenebilir.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, çatışma çözme puanlarının annenin yaşına göre değişmediği görülmektedir ($p=0.100>0.05$). Ancak çatışma çözme puanlarının babanın yaşına göre farklılık gösterdiği görülmüştür ($p=0.011<0.05$). Hangi gruplar arasında farklılık olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 30-35 yaş ile 35-40 yaş ($p=0.032<0.05$), 30-35 yaş ile 40-45 yaş (0.011) grupları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Babalarının yaşı 35-30 ile 45 ve üzerinde olan ergenlerin çatışma çözme problemleri bakımından istatistiki bir fark bulunmasa da, en iyi çatışma çözme puanına sahip yaş grubu istenirse, bu grup 30-35 yaş grubu olarak tercih edilir.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, anne babanın birliktelik durumuna göre çatışma çözme puanlarının değişmediği belirlenmiştir ($p=0.619>0.05$). Araştırmaya katılan ergenlerin çoğunluğunun ebeveyniyle birlikte yaşıyor olmasının, bu sonucun çıkmasında etkili bir değişken olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, çatışma çözme puanları ailenin kaçınıcı çocuğu olduğuna göre değişmemektedir ($p=0.862>0.05$).
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin çatışma çözme puanları, kardeş sayısına göre değişmemektedir ($0.607>0.05$).
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin yaşları ile çatışma çözme puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=0.014<0.05$). Hangi yaş gruplar arasında farklılık olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonuçları ise 11 yaş, 12 yaş ve 13 yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür ($p>0.05$). 14 yaş grubu çatışma çözme puan ortalamasının diğer yaş grupları puan ortalamalarında farklı olduğu tespit edilmiştir. 14 yaş grubu bireylerin çatışma çözme puanının diğerlerinden daha düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca yaş ile çatışma çözme puanları arasındaki ilişkinin tespiti için yapılan Spearman Rho Korelasyon Katsayısı sonucunda göre, yaş ile çatışma çözme arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmuştur ($Rho=-0.115$; $p=0.006<0.01$). Yaş arttıkça problem çözme yetisi azalmaktadır.

- Araştırmaya katılan kız ergenlerin çatışma çözme puanlarında, okul türü açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yani okul türüne göre çatışma çözme davranışları farklılık göstermektedir ($p=0.018<0.05$). Buna göre devlet okuluna giden ergenlerin çatışma çözme puanlarının istatistiki olarak daha yüksek olduğu söylenebilir.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin, sınıf düzeyine göre çatışma puanlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tukey testi sonucunda 6. sınıf ile 8. sınıf ($p=0.001<0.05$) ve 7. sınıf ile 8. sınıf ($p=0.008<0.05$) öğrencileri arasında olduğu belirlenmiştir. 6. sınıf ve 7. sınıf öğrencileri çatışma çözme puanları arasında istatistiksel olarak bir farklılık görülmediği belirlenmiş olup, 8. sınıf öğrencilerine göre çatışma çözme puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılan kız ergenlerin aile türüne göre çatışma çözme puanları farklılık göstermemektedir ($p=0.161>0.05$).
- Anneye bağlanmada, saldırganlık boyutu hariç, diğer değişkenlerle pozitif ilişkinin söz konusu olduğu görülmektedir. Aynı şekilde babaya bağlanmanın da saldırganlık hariç, diğerleri ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Anneye bağlanma ve babaya bağlanmanın arasındaki ilişkinin diğer değişkenlere göre daha güçlü olduğu tespit edilmiştir ($Rho=0.752$; $p<0.01$). Anneye bağlanma arttıkça, babaya bağlanma da doğrusal olarak artmaktadır. Anneye bağlanma ve saldırganlık arasında negatif bir ilişki ($Rho=-0.321$; $p<0.01$); babaya bağlanma ve saldırganlık arasında negatif bir ilişki ($Rho=-0.371$; $p<0.01$) vardır. Özetlemek gerekirse anneye ve babaya bağlılık arttıkça saldırganlığın azaldığı veya saldırganlık arttıkça, anneye ve babaya bağlılığın azaldığı araştırma sonucu ulaşılan bulgudur.

Diğer taraftan çatışma çözme ve saldırganlık arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. ($Rho= -0.297 <0.01$). Saldırganlık arttıkça problem çözme puanlarında azalma görülürken; problem çözme davranışındaki düşüş ise saldırganlığı artırmaktadır.

Bağlanma, yaşamın her döneminde insan için en temel ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın sağlıklı karşılanması, kişilik yapılanmasındaki en belirleyici etkidir. Tam da bu noktada denilebilir ki ergen bağlanması adölesan ve ebeveyn ilişkilerini yeniden yorumlama noktasında önemli bir evredir. Özellikle de sosyal, bilişsel ve duygusal noktalarda

bağlanmayla ergenlik dönemi yeniden yapılandırılır. Bu dönemdeki bağlanmayı şekillendiren en temel husus, ihtiyaç duyulduğunda ebeveynin erişilebilir olmasıdır. Bu ulaşılabilirliğin en temel kazancı da diğerini anlama ve sorun çözme davranışının gelişmesidir. Ergenlikteki bu yatırım, ergenin pro-sosyal davranışlar geliştirmesini kolaylaştıracaktır. Güvenli bağlanan ergenler, düşük düzeyde risk alma davranışları gösterirken, ebeveyn bağlanmasındaki eksiklik ise ergenlerdeki şiddet davranışlarını artırmaktadır.

Ebeveyniyle bağı güvenli olan ergenlerin empati becerilerinin ve sorun çözme kapasitelerinin daha yüksek olduğu gözlemlenirken, ebeveyne olan bağlanmadaki güvensizlik arttıkça, ergenlerin saldırganlık puanları da artmıştır. Ailesiyle iletişimi sağlıklı olan grubun, ailelerine karşı daha az dirençli olduğu da elde edilen bulgulardandır.

Ebeveyne bağlanmadaki eksiklikler, ebeveynin beslemesi gereken güven ve yakınlık duygusunu eksik bırakacağından dolayı, bu eksiklik duygusal yalnızlığa ve çaresizliğe, neticede anksiyeteye yol açmaktadır. Bu yüzden aile içi kurulacak sağlıklı bağ, ergenin sosyalleşmesi açısından da önemlidir.

8.2. Öneriler

Aşağıda çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda hem kurum ve kuruluşlardaki uygulamaya, hem de konuyla ilgili yapılacak araştırmalara yönelik bazı öneriler sunulmuştur:

Kurum ve Kuruluşlardaki Uygulamalara Yönelik Öneriler;

■ Çalışmada, araştırmaya katılan ergenlerde, ebeveyne bağlanmanın çatışma çözme davranışında yordayıcı olduğu bulunmuştur. Bundan dolayı, ergenlik döneminin daha iyi anlaşılabilmesi adına Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda sağlıklı anne baba olabilme ve ergen yaştaki çocuğunu anlayabilme adına, eğitim ve seminerlerin planlanması temel ihtiyaçtır. Okullardaki rehberlik servisinde görevlendirilecek bir aile danışmanın, bu konuda ailelere özellikle erken dönem bağlanmasıyla ilgili farkındalık kazandıracak bilgilendirmelerin yapılmasının, sürece katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

■ Halk eğitim merkezleri, üniversiteler, rehberlik araştırma merkezleri, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından erken dönem bağlanması, sağlıklı anne baba

olma ve ergenlik dönemine ilişkin konferans, seminer, panel gibi programlar düzenlenerek daha geniş kitleleri bilgilendirerek farkındalık oluşturulabilir.

- Araştırmada erken dönem bağlanmasının hem kişilik gelişiminde hem de ergenlikteki akran ilişkilerindeki etkisi göz önüne alındığında, çocuk sahibi olmak isteyen ailelere, Sağlık Bakanlığı ve Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hamilelikle başlayan süreci ve sonraki aşamaları hem aile içi ilişkiler açısından, hem de bebeğin gelişimi açısından bilgilendirecek bir sistemin oluşturulmasının yararlı olacağı kanısındayız. Böylelikle gelişimsel olarak desteklenmiş ve psikolojik açıdan daha sağlıklı bir çocukluk geçirmiş ergenin, daha sağlıklı bir toplumun oluşması için kıymetli bir konuma getirileceği kanaatindeyiz.
- Ergenin içinde bulunduğu süreci ve ailesinin sürecini sağlıklı anlamlandırabilmesi adına, sosyal medya ve dijital platformlarda sosyalleşebileceği, bilgi alabileceği, farkındalık oluşturacak kontrollü platformların tesis edilmesi, sürecin ergen adına sağlıklı geçirilmesinde yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Ergenin babaya bağlanma düzeyinin çatışma çözümede etkili olduğu sonucundan hareketle, babaların hem doğum öncesi hem de özellikle ergenlik döneminde sürece aktif katılmasını sağlayacak eğitimlerin yapılması elzemdir; ayrıca kültürel kodlarda var olan çocuğun temel bakım ve ihtiyaçlarının karşılanmasının sadece annenin göreviymiş algısının değişmesine ve babalarında aktif olacağı bir süreçte, bağlanmanın iki temel aygıtının da sağlıklı roller üstleneceği kanısındayız.
- Akranla iletişimde karşılaştığı problemi çözme becerileri düşük olan ergenlere, bu yetilerini güçlendirmeye yönelik bireysel veya grup içinde psikolojik danışmanlık uygulanabilir. Ergenin sağlıklı çatışma çözme yollarını günlük yaşam içerisinde öğrenmesi (özellikle de sağlıklı bir aile yapılanması varsa) pek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle okulda öğretilen yapıcı çatışma çözme ve benzer içerikli programlarla çatışmayı sağlıklı çözme eğilimi, engellenebilir. Bununla birlikte, çatışma çözme psiko-eğitim programlarında ergenin öğrenmesi istenen diğeriyle iletişim, duygularını anlamlandırabilme ve ifade edebilme, aktif dinleme, empati, öfke yönetimi, problem ve çatışma çözme gibi yetilerin okul dışındaki ilişkilerinde de olabilmesi için uygulamalı çalışmaların yapılandırılması ve bu sürece ailelerin de aktif bir şekilde katılması sağlanabilir.
- Ergenin okuldaki iletişimde modellediği öğretmenlerinin de sürece katılması,

bu konularda öğretmenlere erken dönem bağlanmasını, ergenlik dönemini anlatan ve bu dönemdeki akran ilişkilerindeki sorunları çözüme adına öğretmenlerin hem aileye hem de ergene rehberlik etmesini kolaylaştıracak bilgilerin verildiği eğitim ve seminerlerin düzenlenmesi faydalı olacaktır.

🎬 Okullarda hem akran yardımcılığı hem de ebeveyn yardımcılığı eğitimleri düzenlenip ergenin bir diğerini anlama ve çatışma çözüme noktasında, hem birbirlerine yardımcı olabilecekleri hem de aile içi ilişkileri daha sağlıklı yürütebilecekleri aktif bir yapılanma oluşturulabilir.

Gelecekte yapılacak ilgili çalışmalara öneriler:

- 🎬 Çalışma sadece Konya ilinde yaşayan ve 13-15 yaş aralığındaki kız ergenlerle gerçekleştirilmiştir. Gelecekte yapılacak olan çalışmaların daha geniş örneklem grubu ile yapılması anne baba tutumlarının, anne baba bağlanma düzeylerinin daha ayrıntılı incelenmesi ve kıyaslanması, alanda yapılacak çalışmalara önerimizdir.
- 🎬 Bu çalışmada, ergenlerin çatışma durumlarında sınıf düzeyi arttıkça saldırganlığa daha fazla başvurdukları bulunmuştur. Bu durumun nedenleri daha kapsamlı araştırmalarla incelenebilir.
- 🎬 Bu çalışmada doğrudan gözlem yerine, pandemi sürecinden dolayı öğrencilerin öz-bildirimine dayalı ölçek kullanılmıştır. Ergenlerin ölçekteki maddelere işaretleme yoluyla verdiği tepkiler gerçek yaşam davranışı ile benzerlik göstermeyebilir. Nitel veriler için örneklem grubunun küçük olması da bir başka sınırlılıktır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu sınırlılıkların dikkate alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.
- 🎬 Bu araştırma devlet ve özel okullarında uygulanmıştır. Kuran kursları da örneklem grubuna eklenerek çalışma kapsamı genişletilebilir.
- 🎬 Kız ergenlere yönelik araştırma ve çalışmalar oldukça sınırlıdır. Sadece kız çocuklarına-kız ergenlere-yetişkinlere yönelik çalışmaların artırılması gerekmektedir.
- 🎬 Ergenin yetiştiği ailenin çekirdek ya da geniş aile olmasına yönelik, hem bağlanmasında hem de çatışma çözümesindeki etkisinin araştırıldığı çalışmalar da oldukça az ve yetersizdir. Bu konudaki çalışmaların da literatüre katkı sağlayacağı kanısındayız.

- Bu araştırmada anne baba bağlanması sadece ergenlerin bakış açılarıyla değerlendirilmiştir. Araştırmaya anne babaların da dahil edilerek değerlendirmeler yapılmasının ve ulaşılacak bulguların karşılaştırılmasının yararlı olacağı dūřünölmektedir.
- Anne- kız ve baba-kız bağlanmasına yōnelik yapılacak daha kapsamlı çalışmalar neticesinde elde edilecek bilgilerin sağlıklı yetişkin kadının, sağlıklı annenin topluma kazandırılmasında etkili olacağını dūřünmekteyiz.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu sınırlılıkların dikkate alınmasının uygun olacağı dūřünölmektedir.

KAYNAKLAR

Adams, J. F. (1995). *Ergenliği Anlamak*, (Y.H: Bekir Onur), İmge Kitabevi, Ankara.

Ağlamaz, T. (2006). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Ahioğlu Lindberg, E. (2011). Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (1) , 1-10.

Ainsworth, M. D. S. (1991). *Attachments and other affectional bonds across the life cycle*. In C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde & P. Marris (eds.). Routledge.

Akdemir D., ve Çuhadaroğlu Çetin, F. (2008). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Bölümüne Başvuran Ergenlerin Klinik Özellikleri. *Turk J Child Adolescent Mental Health*; 15:5-14. 2008

Akdemir, D., ve Çetin, F. Ç. (2008). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Bölümüne Başvuran Ergenlerin Klinik Özellikleri, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(1)).

Akdoğan, B. (2017). *Lise Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Ve Çatışma Çözme Davranışlarının Öznel İyi Oluşlarını Yordaması*, Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya

Akgün, S., ve Araz, A. (2010). Anlaşmazlıklarımızı çözebiliriz: Bir Çatışma Çözümü Eğitim Programı Tanıtımı. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (1), 1-17.ss.

Akgün, Ü., ve Uz Baş, A. (2020). Lise Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcıları Olarak Güvengenlik ve Mizah Tarzları. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (3) , 217-231).

Akhun, M. (2012). *Üniversite öğrencilerinde, algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemaları, benlik kurguları, ayrılma-bireyleşme ve duygu düzenleme güçlüğüünün psikolojik belirtilerle ilişkisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Psikoloji Anabilim Dalı / Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Ankara.

Alisnanoğlu, F., ve Ulutaş, İ. (2003). Çocukların Kaygı Düzeyleri İle Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28 (128), 65-71.

Alver, B. (2005). Üniversite öğrencilerinin problem çözme becerileri ve akademik başarılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 75-88.

Argyle, M., ve Lu, L. (1990). Happiness and social skills. *Personality and Individual Differences*, 11(12), 1255-1261.

Arıbaş, S., ve Güven, M (2000). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Sorunları. Gençlik Dönemi ve Eğitimi*. Tartışmalı İlmî Toplantı, 11- 13 Aralık 1998, İstanbul: Ensar Neşriyat, ss. 153-179).

Arkan, K. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin problem çözme becerisini kazandırmaya yönelik öz yeterlilikleri ile ilköğretim öğrencilerinin problem çözme becerileri arasındaki*

ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Arslan, C., Hamarta., E., Arslan, E., ve Saygın Y. (2010). Ergenlerde Saldırganlık Ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi. *İlköğretim Online*; 9(1): 379-388.

Arslan, E., ve Teze, S. (2016). Bağlanma kuramı. İçinde, N. Sargın, S. Avşaroğlu & A. Ünal(Ed.), *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar*, (ss.71-90). Konya: Çizgi Kitabevi

Arslan, G. (2015). Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık: Bireysel Koruyucu Faktörlerin Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (44) , 73-82.

Aslan, S. (2008). Kişilik, Huy ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar*; 2:7-18.

Aslan, S., ve Güven, M. (2015). *Benlik gelişimi sürecinde ayrışma bireyleşme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Atabek, E. (2002). *Erken büyüyen çocuklar*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Atak, H., Tatlı, C. E., Çokamay, G., Büyükpabuşçu, H., ve Çok, F. (2016). Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8 (3); 204-227).

Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-2013.

Atasoy, Z., Ertürk, D., ve Şener, Ş. (1997). Altı ve On İki Aylık Bebeklerde Bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*; 8:266-279.

Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-63.

Avcı, M. (2019). *Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Becerilerinin Sosyometrik Statülerine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi.

Avcı, N, Güngör-Aytar, A., Erkoç, B., Kunt, M., Somer-Ölmez, B., Kaynak, S., & Pekince, P.(2018). Güvenli Bebekler Güvenli Yarınlar Projesi. *İkinci Uluslararası Erken Müdahale Kongresi özet kitabı*, Antalya, Türkiye, 29 Mart-1 Nisan.).

Ayas, T., ve Pişkin, M. (2011). Investigation of Bullying Among High School Students with regard to Sex, Grade Level And School Type. *Elementary Education Online*, 10 (2), 550-568. 18.

Aydoğdu, F., ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-585

Aypay, A., Durmuş, E., Aybek Eren, C. (2016). Akran Zorbalığı, Okul Tükenmişliği ve Ebeveyn İzlemesi Arasındaki İlişki, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Ankara, 43, 1389 1396.

Aypay, A. (2011). İlköğretim II. kademe öğrencileri için okul tükenmişliği ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 511-527).

Bahçıvan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20, p.61-74).

Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları*. Ankara: Anı Yayınevi.

Baldan, B. (2017). *Lisans öğrencilerinin öz düzenlemeli öğrenme becerisi düzeyleri ve yükseköğretim programlarının öz düzenlemeli öğrenme becerisini geliştirmedeki rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Balışık Kaya, N. (2019). *Liseli Ergenlerin Ebeveyne Bağlanma Stilleri, Empati Düzeyleri Ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *BEÜ SBE Dergisi*, 7(1), 231-274.

Barak, T. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Kişiler Arası Bağımlılık Düzeyi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Mersin

Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-24.

Basit, A., Rahman, F., Jumani, N. B., ve Malik, S. (2010). An analysis of conflict resolution strategies in pakistani schools. *International Journal of Academic Research*, 2(6), 212-218.

Başoğlu, C., ve Özgür, G. (2016). Role of Emotional Intelligence in Conflict Management Strategies of Nurses. *Asian Nursing Research*. 1-6.

Baştürk, E. (2016). *Obez Bireylerde Bağlanma Stillерinin, Yaşam Doyumu Ve Yeme Tutumuna Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayat, B. (2003). Bireylerin Benlik Algısı Sistemi ve Bu Sistemin Davranışları Üzerindeki Rolü, *Gazi Üniversitesi. D.D.B.F. Kamu-Ds; c:7*

Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1979). *Cognitive Therapy of Depression*. New York: The Guilton Press.

Bedir, D. (2008). *Erken Çocukluk Döneminde Çatışma Çözme Becerisi Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Çatışma Çözme Beceri Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Bee, H., ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (Çev. Gündüz, O.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bellici, N. (2015). Ortaokul Öğrencilerinde Okula Bağlanmanın Çeşitli Değişkenler

Açısından İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15.

Benbasa, D. (2001). *Çocukların akademik başarılarını değerlendirme tarzları ve bunun kaygı ve öz kavram ile ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Berber Çelik, Ç. (2018). Bağlanma Stilleri, Psikolojik İyi Oluş ve Sosyal Güvende Hissetme: Aralarındaki İlişki Ne? *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (25),27-40.

Berk, L. (2013). *Bebekler ve Çocuklar. Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa*. (Çev. Ed. Nesrin Işıkoğlu Erdoğan), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Beyazkürk, D., Anlıak, Ş., ve Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta Akran İlişkileri ve Arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 26(1), 13-26.

Bilal, G. (1984). *Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Bilgi, S. (2018). *Lise Öğrencilerinin Çatışma Çözme Ve Sosyal Becerilerinin Duygusal Zekâ İle İlişisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Bilgin, A. (2008). *Okullarda şiddeti önlemede bir yöntem çatışma çözme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Blehar, M. C. (1974). Anxious attachment and defensive reactions associated with day care. *Child Development*, 45(3), 683-692.

Bolat-Karataş, Z. (2002). *Anne-baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Both, P. B., ve Jernberg, A. M. (2014). *Bağlanma Temelli Oyun Aracılığıyla Ebeveynlere ve Çocuklara Daha İyi İlişkiler Kurmakta Yardım Etmek*. (Çeviren: Melis Gültekin) İstanbul: Gün Yayıncılık.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Separation, Anxiety and Anger*. New York, Basic Books,

Bowlby, J. (1979). *The Making and Breaking of Affectional Bonds*. London, Tavistock Publications,

Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. (Çeviren: Tuğrul Veli Soylu), Pinhan Yay., İstanbul.

Bozkurt, S. (2006). *Temas biçimleriyle bağlanma stilleri ve kişilerarası şemalar arasındaki ilişkilerin incelenmesi*, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Bretherton, I., ve Munholland, K.A. (1999). Internal working models in attachment relationships. A construct revisited. *In Handbook of Attachment. Theory, Research and Clinical Applications, 1st Ed.* (Eds J Cassidy, PR Shaver): 89-114. New York, Guilford Press.

Broder, M. S. (2001). *The Art of Staying Together*. New York: Academic Press.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev. İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Büyüksahin, A. (2001). *Yakın ilişki kuran ve kurmayan üniversite öğrencilerinin çeşitli sosyal psikolojik etkenler yönünden karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Büyüksahin, A. (2007). Yakın ilişkilere bağlanım: Bilişsel ve davranışsal olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(19), 55-75.

Campano, J. P. & Munakata, T. (2004). Anger and aggression among Filipino students. *Adolescence*, 39 (156), 757-764.

Cansu, T. O. K., ve Özçelik, A. D. Ö. (2018). Ergenlerin Ebeveyn Bağlanma Stilleri İle Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11.

Cassidy, J. (1988). Child-mother attachment and the self in six-year-olds. *Child Development*, 59(1), 121-134.

Cole, L., ve Morgan, J, J.B (2001). *Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi*, Çev.: Belkıs Halim Vassaf, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Corman, L. (1996). *Psikanaliz Açısından Çocuk Eğitimi*, (Çev: H. Portakal), Cem Yayınevi, 2. Basım, İstanbul.

Cozolino, L. (2014). *İnsan İlişkilerinin Nörobilimi*, (Çeviren: Mirel Benveniste) İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

Çağdaş, A. (2012). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Çağdaş, A., ve Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne baba eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Çakır, D. (2019). *Sağlık Bilimleri Alanında Araştırma Makaleleri - 2 Gece Kitaplığı* maternal bağlanma kuramı, Ankara.

Çakmak-Tolan, Ö. (2015). *Evlilik uyumunun kişilik özellikleri, ilişkiye dair inançlar ve çatışma çözüm stilleri bağlamında yordanması*, Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Çakşak, A. (2018). Ergenlerde Cinsel Eğitim, Journal of Institute of Economic Development And Social Researches, 4 (11) , 498-504.

Çalıkoglu, T. (2010). *Lise Öğrenimine Devam Eden Ailesinin Yanında Yaşayan Öğrencilerle, Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Öğrencilerin Çatışma Çözme Davranışı İle Öfke İfade Stillерinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çam, Z., Seydooğulları Çavdar., S., ve Çok, D, F (2012). Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2)

Çapan, B. E. (2009). Öğretmen adaylarının kişilerarası ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 127-142.

- Çavuşoğlu, H. (2004). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği*, Ankara: Ofset Yayınevi.
- Çayak, S., ve Ergi, D. (2016). Öğretmen-Veli İşbirliği İle İlkokul Öğrencilerinin Sınıf İçindeki İstenmeyen Davranışları Arasındaki İlişki. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, (11), 59-77.
- Çelen, H. N., Yıldız, H., ve Berk, Ş, (2008). Çocuk ve Annenin Bağlanma Düzeyleri ile Çocuk Anne Etkileşim Örüntüleri Arasındaki İlişki, *Maltepe Üniversitesi, ÇOKAUM 6. Kongresi*.
- Çelik, B. S., Batık, M. V., ve Özcan, K. (2016). Arkadaşlık İlişkilerinde Kalıp Yargılar Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 11(19):133-144.
- Çelikkaleli, Ö., ve Gündüz, B. (2010). Ergenlerde problem çözme becerileri ve yetkinlik inançları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 361 – 377).
- Çetin, K. S., Bildik, T., Erermiş, H. S., Demiral, N., Özbaran, B., Tamar, M., ve Aydın, C. (2008). Erkek ergenlerde cinsel davranış ve cinsel bilgi kaynakları: Sekiz yıl arayla değerlendirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(4), 390 - 397.
- Çetin, A., ve Alkanersoy, Ö. (2017). 12-14 Yaş Arası Ergenlerin Sosyal Beceri Düzeyi ile Ebeveynlerine Bağlanma Güvenliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2/13), 419 - 440.
- Çıkkılı, M., Uytun., ve Öztop, D. B. E. (2013). Eşel Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi, *Düşünen Adam*; 26:177-189).
- Çiftçi, D. (2010). *Kişinin ebeveyn ilişki algısı ile yetişkinlik bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çileli, M. (1987). *Ergenlikte ahlak gelişimi*. B. Onur (Ed.), Ergenlik psikolojisi (s. 265-286). Ankara: Taş Kitapçılık.
- Çilingir, A. (2006). *Fen lisesi öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çok, F., Deniz, M., ve Duyan, V. (2013). Duygusal özerklik ölçeği'nin ergenler için uyarlanması ve psikometrik özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 167(38), 352-363.
- Çokdolu, N. (2013). *Karakter eğitimi programının ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin çatışma çözüme saldırganlık düzeylerine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- D'Zurilla, T. J, Goldfried, M. R. (1971). Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78(1), 107-126.
- Dağ, İ., ve Gülüm, İ. (2013). Yetişkin bağlanma örüntüleri ile psikopatoloji belirtileri arasındaki ilişkide bilişsel özelliklerin aracı rolü: Bilişsel esneklik. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(4): 240-7.

Dede, F. (2015). *Lise öğrencilerinin çatışma çözme yaklaşımlarının Bağlanma stilleri ve bazı değişkenler açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirdağ, F. M. (2017). Bağlanma Teorisi'nin Kökenleri: John Bowlby ve Mary Ainsworth. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2): 76-90.

Demirel, C. (2018). *Yetişkinlerde bağlanma stillerinin mutluluk yaşam doyumu ve depresyon ile ilişkisinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı,

Demirhan, M. (2002). *Kendini açma düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenler açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Demirtaş, Ö., Özdevecioğlu, M., ve Çapar, N. (2015). The relationship between cognitive emotion regulation and job stress: moderating role of social support. *Asian Social Science*, 11(12), 168-173.

Deniz, M. E., Arslan, C., ve Hamarta, E. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 31, 374-389.

Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ile Çocukluk İstismarları ve Suçluluk-Utanç Arasındaki İlişki, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 22, 89-99.

Derin, G. (2018). *Kuşaklararası Eksende Psicotarih Temelli Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Travma, Bağlanma ve Dissosiyasyon Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim, *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 19-21.

Dinç, S. (2014). *Baba-bebek arasındaki bağlanma durumu ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Dinçel, E. (2006). *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Dizman, H., ve Gürsoy, F. (2005). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (2), 437-446.

Dönmez, A. (2000). Bağlanma: Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar için Bir Çerçeve. *Türk Psikoloji Bülteni*. 16, 17, ss. 29-50.

Durak Batıgün, A. (2005). Türkiye'de ergenlik dönemi araştırmaları: Konu ve yazar dizini (1980-2004). *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, No. 30, Ankara. Detamat.

Dwyer, D. (2000). *Types of relationships. Interpersonal Relationships* (1. Edition) (1-14). London: Routledge.

Efiliti, E. (2006). *Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Ekşi, A. (1999). *Ben Hasta Değilim. Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü*. Nobel Tıp Kitabevleri.

Engin, A. (2010). *Örgütlerde Çatışmanın Yönetimi Ve Bir Kamu İktisadi Teşebbüsünde Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ercan, H. (2011). İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin psikometrik özellikleri ve uyarlama çalışması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 37-45.

Ercan, H. (2015). Ergenler için arkadaşça bağlanma ölçeğinin psikometrik özellikleri ve uyarlama çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 38, 227-240.

Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi Anlamak*. Ankara: Erk Yayıncılık.

Ergül, H. (2008). *Müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitim programının ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözüm becerileri, atılganlık becerileri ile saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Erişti, A. (2010). *Bağlanma stilleri, kişilik özellikleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Ersoy, Ş. (2001). *Çocuk yuvasında kalanlarla ailesiyle yaşayan dokuz-on bir yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık*. İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.

Eryılmaz, A. (2010). Developing a scale about subjective well-being increases strategies for adolescents. *Journal of Turkish Psychological Counseling*, 33,81-88.

Eryılmaz, A. (2015). *Psikolojik sorunlara müdahale ve kendi kendine yardım kitabı*. Ankara: Pegem.

Eryılmaz, A., ve Doğan, T. (2013). The mediator role of need satisfaction between subjective well-being and romantic relationships quality. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 13(53), 79-96.

Farndale, F., Burton – Smith, R., Montgomery, I. & Shutte, R. (2003). Anxiety in Adolescents: The Contribution of Parental Divorce, Parental Conflict and Quality of Attachment to Parents and Pers. *Australian Journal of Psychology*, 226.

Freeman, D., Pugh, K., Vorontsova, N., Antley, A. & Slater, M. (2010). Testing the continuum of delusional beliefs: an experimental study using virtual reality. *Journal of Abnormal Psychology*, 119(1), 83-92.

Furman, C. R., Luo, S., & Pond, R. S. (2017). A perfect blame: Conflict-promoting attributions mediate the association between perfectionism and forgiveness in romantic relationships. *Personality and Individual Differences*, 111, 178-186.

Gander, M. J., ve Gardiner H. W. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Yayıma Hazırlayan: Prof. Dr. Bekir Onur): İmge Kitabevi, Ankara, s: 214-233,

Gander, M., ve Gardiner, H. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Çev: A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi).

Geçtan, E. (2000). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal dışı Davranışlar*. (15). İstanbul: Remzi.

Gençoğlu, C., Kumcağız, H., ve Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin Şiddet Eğilimine Etki Eden Ailevi Faktörler. *Turkish Studies*. 9(2), 639 - 652.

Girgin, Ç. (2015). *Evlü Çiftlerin Evlilikteki Bağlılıkları Ve Bağlanma Stilllerinin Çift Uyumunu Yordaması*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya.

Göçener, D. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bağlanma Düzeyleri İle Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.

Gökçe, G. (2013). *Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık: Duygu Düzenleme, Kişilerarası İlişki Tarzı ve Sosyal Desteğin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gömlüksiz, M. N., ve Bozpolat, E. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23-40.

Görünmez, M. (2006). *Başlanma stilleri ve duygusal zekâ yetenekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Greenberg, J. R., ve Mitchell, S. A. (2000). *Object Relations in Psychoanalytic Theory* (12. Edition). United States: Harvard University Press.

Gültekin, F., ve Arıciöğlü, A. (2017). Üniversite öğrencilerinde başlanma stilleri ve sosyal başlılık ilişkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 373-384.

Gümüş, T. (2000). *Kendini kabul düzeyleri farklı lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Günaydın, B., ve Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerin akran başlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 141-153.

Günçe, G. (1973). *Çocukta Zihin Gelişimi: Piaget Kuramına Toplu Bakış*. Ankara: Baylan Matbaası.

Gündoğdu, R. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal*

Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(3), 257–276.

Güneri Yöyen, E., Azaklı, A., Üney., ve R. Demirci, O. (2017). Ergenlerin Kişilik Özelliklerinin Problem Çözme Becerisi Üzerine Etkisi. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 1 (1) , 75-93.

Güneş, A. (2014). *Güvenli bağlanma*. Timaş Yayınları, İstanbul.

Güngör, D. (2000). *Bağlanma Stillerinin ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Ana babalık Stillerinin Rolü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Gürsoy, F. (2002). Annesi Çalışan Ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (6-7), 7-15.

Gürsoy, F., Aral, N., Bütün, A., ve Aydoğan, Y. (2004). Annesi Çalışan Ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 26, 62-71.

Gürüz, D., ve Temel Eğinli, A. (2012). *Kişilerarası İletişim*. 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Güzel, H. M. (2010). *Yüksek Öğretim Kurumlarında Örgütsel Çatışma ve Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Haleplioğlu, A. S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stillerinin psikolojik dayanıklılık ve benlik saygısı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Hamarta, E. (2002). Bağlanma Teorisi ve Yetişkin İlişkilerinde Bağlanma, *Eğitime Yeni Bakışlar-I*, (Ed.) A.M. Sünbül. Ankara: Mikro.

Hamarta, E. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hasta, D., ve Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Sosyal Bilimler Dergisi 77 Enstitüsü Dergisi*, 4 (1).

Hayali Emir, S. (2014). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin bağlanma stilleri ile stresle başa çıkma biçimleri, kendilik algıları ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Hazan, C., ve Shaver, P. R. (2000). Psikolojinin alt alanları bağlanma: yakın ilişkilerle ilgili araştırmalar için bir çerçeve. (Çev. Dönmez, A.) *Türk Psikoloji Bülteni*, 6(16), 29-50.

Hesapçioğlu Tural, S., Bilgier, S., ve Kandil, S. (2013). Ergenlikte Tekrarlayıcı Suç İşleme, Alprazolam ve Diğer Madde Bağımlılıkları Birlikteliği. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*.

Hinde, R. A. (1989). *Towards Understanding Relationships*. New York: Academic Press.

Hooda, D., Sharma, N. R., ve Yadava, A. (2009). Social intelligence as a predictor of positive psychological health. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 35(1), 143-150.

İlaslan, Ö. (2009). *Çocukların Bağlanma Davranışlarının Özlük Nitelikler Ve Anne Bağlanma Stilllerine Göre İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü çocuk Gelişim ve Ev Yönetim Anabilim Dalı Çocuk Gelişim Ve Eğitim Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.

İlhan, T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyum modeli: Yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İllez, M. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin yaşadığı çatışmalar ve bu çatışmaların çözüm stratejilerinin sosyal yapılandırıcılık kuramına dayalı olarak incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları

Kahraman, S. (2015). *Ergenlerde bağlanma stillerinin saldırganlık davranışı ve depresyon düzeyi ile ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kalkan, M., ve Yalçın, İ. (2012). *Evlilik Öncesi Dönem ve Romantik İlişkiler. İçinde: M. Kalkan ve Z. Hamamcı (Ed.), Evlilik Öncesi Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Karabacak, A., ve Demir, M. (2017). Özerklik, bağlanma stilleri, bilinçli farkındalık ve duygu düzenleme arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 271-291.

Karadağ, E., ve Tosun, Ü. (2014). Çatışma Eylem Stilleri Ölçeği (ÇESÖ): Türkçe'ye Uyarlanması Dil Geçerliliği ve Ön Psikometrik İncelemesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34-1, 45-69.

Karademirci, E., Parlaz, E. A., Öngel, K., ve Tekgül, N. (2012). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. *The Journal of Turkish Family Physician*, 3, 10-16.

Karakaş, N. M., ve Dağlı Şahin, F. (2019). Bebeklerde bağlanmanın önemi ve etkileyen etmenler, *Türk Pediatri Arşivi*; 54(2):76–81)

Karakaya, E., ve Öztop, D. B. (2013). Kaygı Bozukluğu Olan Çocuk ve Ergenlerde Bilişsel Davranışçı Terapi. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 10 - 24.

Karasar, N. (2009). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Arasındaki İlişki.

Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 23(2),33-46.

Karataş, Z. (2008). Lise Öğrencilerinde Öfke ve Saldırganlık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), s. 277-294.

Karataş, Z. (2017). Bağlanma Kuramı Açısından Kurum Bakımının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (54).

Karataş, Z., Çakar, S., V. (2011). Self-Esteem and Hopelessness and Resiliency: An Exploratory Study of Adolescents in Turkey. *International Education Studies* 4(4).

Karip, E. (2013). *Çatışma yönetimi*. (5. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.

Kart, M. (2002). *Yetişkin Bağlanma Stillerinin Bazı Bilişsel Süreçlerle Bağlantısı: Sağlık Personeliyle Yapılan Bir Çalışma*, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Kartal, H. (2008). Çocuk ve aileyi desteklemeye yönelik ev ziyaretlerine dayalı erken müdahale programları ve programların etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41, 1-28).

Katkat, D., & Mızrak, O. (2003). Öğretmen adaylarının pedagojik eğitimlerinin problem çözme becerilerine etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*.

Kayahan, A. (2002). *Annelerin Bağlanma Stilleri ve Çocukların Algıladıkları Kabul ve Reddin Çocuk Ruh Sağlığı ile ilişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Kaygısız, E. (2020). Şiddetin E-Hali: Siber Zorbalık. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, *TİHEK Akademik Dergisi / Şiddetin Önlenmesi Özel Sayısı*, 161-174.

Kaynak Demir, H., ve Dereboy, F., ve Dereboy, Ç. (2009). Gençlerde kimlik bocalaması ve psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 227 - 235.

Keklik, İ. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stillerinin Cinsiyet, Kişisel Anlamlılık, Depresyona Yatkınlık ve Sürekli Kaygı Düzeyiyle İlişkisi. Hacettepe Üniversitesi, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36, ss:159.

Keler, H. (2008). *Liseli ergenlerin transaksyonel analiz ego durumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kesebir, S., Kavzoğlu-Özdoğan, S., ve Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2):321-342.

Keskin, G., ve Çam, M. O. (2009). Ergenlik ve Bağlanma Süreci: Ruh Sağlığı Açısından Literatürün Gözden Geçirilmesi, *Yeni Symposium Dergisi*, İstanbul, 2, 52-59.

Kılıç, T., ve Kümbetlioğlu, M. (2016). Bağlanma stillerinin iletişim becerilerine etkisini araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 381-396.

Kıncık, E. (2000). Adolesan Dönemde Fiziksel Büyüme ve Cinsel Gelişme. *Katkı*

Pediatric Dergisi Adolesan Sayısı; 21(6): 720-740.

Kırimer, F., Sümer, N. ve Akça, E. (2014). Orta Çocuklukta Anneye Kaygılı ve Kaçıran Bağlanma: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II – Orta Çocukluk Dönemi Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17, 45-57).

Klein, M. (2015). *Çocuk Psikanalizi*. (A. Demir, Çev.) Pinhan Yay., İstanbul.

Kocayörük, E. (2009). Anne-baba ve akran bağlanmasının ergenlerin uyum düzeylerini yordama gücü. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 8(15)

Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve aile katılımı, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (33), 37-45).

Koç, V. (2008). *Kişilerarası tarz, kendilik algısı, öfke ve depresyon*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, Uygulamalı/Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Koç Yıldırım, P., Yıldırım, E., Otrar, M., ve Şirin, A. (2016). Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık ile Benlik Kurgusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42 (42) , 277-297.

Koç, B. (2014). Kişilerarası ilişki tarzlarının saldırganlık ile ilişkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(4), 160-182.

Koçel, T. (2001). *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Basım, 8. Baskı.

Korkut Owen, F., Demirbaş-Çelik, N., ve Doğan, T. (2018). Yaş, Cinsiyet ve Yaşam Doyumlarına Göre Ortaöğretim Öğrencilerinde İyilik Hali, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol. 7, No. 1.

Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 177-184.

Korkut-Owen, F., Demirbaş-Çelik, N. ve Doğan, T. (2017). Yetişkinlerde iyilik hali. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10)53, 600-611.

Koruklu, N. Ö. (2003). *Arabuluculuk Eğitiminin İletişim ve Çatışma Çözme Becerisine Etkisi: Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Çalışma*. Doktora Tezi, İzmir: D.E.Ü.

Kulaksızoğlu, A. (2015). *Ergenlik psikolojisi*. 19. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kuruoğlu, A. Ç. (2007). *Ergenlik dönemi*. Aysev AS, Taner YI (ed). *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. İstanbul: Golden Print,:189-206.

Küçük, G. (2018). *Ergenlerin İletişim Ve Sorun Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenerek Okul Sosyal Hizmeti Düzeyinde Değerlendirilmesi*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı, Ankara.

Küçükturan A. G., ve Keleş, S. (2017). *Sosyal Duygusal Gelişim*. Ed. A. Köksal-Akyol, *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I*: Ankara.

LaFollette, H. (1996). *Personal Relationships: Love, Identity and Morality*. Cambridge: Blackwell Publishing

Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality*. New York: The Ronald Press Company. Lopez Muuss, R. (1990). Adolescent behavior and society. Fourth edition. In: McGraw-Hill Publishis Company.

Lopez-Turley, N. R. (2003). Are children of young mothers disadvantaged because of their mother's age or family background? *Child Development*, 74(2), 465-474.

Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803- 855.

MacDonald, K. (1987). Parent-child physical play with rejected, neglected, and popular boys. *Developmental Psychology*, 23(5), 705-711

Malkoç, B. (2001). *İletişim şekilleri ile evlilik uyumu arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Masalıcı, D. A. (2001). *Aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygun davranışlarının Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Masterson, J. M. (2008). *Bağlanma kuramı, nesne ilişkileri kuramı ve nörobiyolojik kendilik gelişimini bütünleştirme*. J.F. Masterson (Ed.) *Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından Kişilik Bozuklukları* (Çev.: H. Şentürk) adlı eserin içinde ss.14-38, İstanbul: Litera Yayıncılık.

Matte, M., & Lafontaine, M. F. (2012). Assessment of romantic perfectionism: Psychometric properties of the romantic relationship perfectionism scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 45(2), 113-132.

Mayhew, C., (2006). *Kimlik Çözülmesi (Dissociation) Bozukluğunda Düzensiz Bağlanma Sorunu: Kendilik Psikolojisinden Öznelerarası Sistemleri Perspektifi*, <http://www.icgoru.com/content/view/155/36/lang,/>.

McWilliams, L.A., ve Bailey, S. J. (2010). Associations between adult attachment ratings and health conditions: *Evidence from the National Comorbidity Survey replication*. *Health Psychology*, (29),446 453.

Miller, A. (2013). *Yetenekli Çocuğun Dramı*. 3. Baskı. Çev.: Avşar E. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Morsünbül, Ü, Kaçıra, E, ve Özdemir, Ş. (2019). Gelişimsel Psikopatoloji: Ruh Sağlığına Disiplinlerarası Bir Yaklaşım . *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11 (4) , 451-465 . DOI: 10.18863/pgy.487995

Morsünbül, Ü. (2013). Benlik kurgularının ergenlerin yaşam doyumu ve depresyon düzeylerine olan etkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 16, 18-26.

Morsünbül, Ü., ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553–570. Doi: <http://dx.doi.org/10.5455/cap.20110324>.

Mutluoğlu, S., ve Topses, G. (2012). İlkokul Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Becerilerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling*, 54-63.

Okci, B. (2017). *Cinsel Yönelimin Bağlanma Stilleri, Cinsel Doyum Ve Psikopatoloji Yönünden Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Programı.

Okkay, İ. (2018). *Sivil toplum kuruluşlarında iletişim ve yönetim*. V. Ekin ve T. Ç. Çevik (Ed.), *Yönetişimde yeni yaklaşımlar* (ss.89-99). İstanbul: Kriter Yayınları.

Oktan, V., ve Şahin, M. (2010). Kız Ergenlerde Beden İmajı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*,7(2).

Oktay, B., ve Batıgün A. D. (2014). Aleksitimi: Bağlanma, benlik algısı, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 31 - 40.

Onur, N. (2006). *Lise Ergenlerinin Bağlanma Stilleri ile Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Orvin, G. H. (1997). *Ergenlik*, (Çev. A. Güran), HYB Yayıncılık, Ankara,

Öğülmüş, S. (2001). *Kişiler arası sorun çözme becerileri ve eğitimi*. Ankara: Nobel.

Özcan, C., ve Öğülmüş, S. (2010). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocuklara bilişsel yaklaşıma dayalı kişiler arası sorun çözme eğitiminin katkıları. *TAF Prev Med Bull*, 9(4), 391-398.

Özdemir, A. A. (2013). *Çatışmanın doğası*. E. Ceyhan (Ed.), *Çatışma ve stres yönetimi içinde* (ss.2-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Özen, D. Ş. (2003). Ergenlerde ebeveyne bağlanma tarzının sosyal cinsiyet rolü ve arkadaşına bağlanma tarzı üzerindeki etkisi. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 11(4),303-309).

Özer, A. K. (1998). *İletişimsizlik Becerisi*. İstanbul: Varlık Özel Yayınları.

Özer, İ. (2018). Bağlanmanın Doğal Sonucu: Ayrılma Kaygısı. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1) , 125-134.

Özgüngör, S., ve Kapıkıran A. N. (2011). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 114 - 126.

Özkalp, E., ve Kırel, Ç. (2011). *Örgütsel Davranış*, Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları. Yayın No:149

Öztürk, E., Türel F. İ., ve Oğur, E. (2020). *Psikotarih ve bağlanma kuramı*. Öztürk E., editör. *Psikotarih*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri. p.63-71.

Öztürk, E. (2016). *Psikotarih Açısından Çocuk Yetiştirme Tarzları ve Çocuk*

İstismarı. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine-Special Topics*. 2(3):24-34).

Öztürk, E. (2003). *Travma kökenli dissosiyatif bozukluk vakalarının ailelerinde çocukluk çağı travmalarının sıklığı*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

Özyazıcıoğlu, N., ve Polat, S. (2005). 12 Aylık Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Bakımına İlişkin Başvurdukları Geleneksel Uygulamalar. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 8(1).

Özyürek, A., ve Basar, G. (2021). Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 247-265).

Parens, H. (2014). *İçimizdeki anne*, Çevirmen: Meltem Kamer Yayınevi: Psikoterapi Enstitüsü, İstanbul.

Perşembe, E. (2000). *Genç-Aile İlişkilerinde Uyumun Sağlanmasında Dinin Fonksiyonel Rolü Üzerine, Gençlik Dönem ve Eğitimi, Tartışmalı İlim Toplantısı*, 11-13 Aralık 1998 İstanbul: Ensar Neşriyat. ss. 259-277.

Plutchik, R. (1997). *The circumplex as a general model of the structure of emotions and personality*. Plutchik, R. ve Conte, R. H. (Eds.), *Circumplex models of personality and emotions*. USA: American Psychological Association Press.

Polat, Ü. (2013). *Geç ergenlerin yaklaşmacı/kaçınmacı benlik düzenleme odakları ile ebeveynlerine bağlanma ve onlardan ayırışma-bireyleşme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Rehber, E. (2007). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.

Riggio, H. R. (2004). Parental Marital Conflict and Divorce, Parent –Child Relationships, Social Support and Relationship Anxiety in Young Adulthood. *Personal Relationships*, 11, 99 – 114.

Ruppert, F. (2011). *Travma, Bağlanma ve Aile Konstelasyonları*, (Çeviren: Fatma Zengin) (1. Basım) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Rusbult, C. E., Verette, J., Whitney, G. A., Slovik, L. F., & Lipkus, I. (1991). Accommodation processes in close relationships: Theory and preliminary empirical evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 53-78 .

Saraç, A. (2011). *Çocuk Yuvası Bakımında Bulunan Çocukların Davranış Sorunları ve Çocuk Yuvası Personeline Yapılan Eğitimin Bu Sorunlar Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Isparta.

Sardoğan, M. T., Karahan, T. T., Dicle, A. T., & Menteş, Ö. T. (2007). Ebeveyne bağlanma düzeyine ve anne babanın boşanma/birliktelik durumuna göre çocuklarda evlilik çatışmasını algılama biçimleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 12.

Sarıbal Mayıs, İ. (2017). Kişilerarası İlişkilerin, Duygu Düzenleme Güçlüğüünün Ve Kaygının Bağlanma Stilleri İle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalım Klinik Psikoloji Programı, İstanbul.

Savi, F., & Akboy, R. (2010). The relationship between behavioral problems of primary school students in pre-adolescence period and family functionings. *International Journal Of Education Research Teacher Education*, 1(1), 28-41)

Sayar, K., ve Olcay, T. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji, *Düşünen Adam*; 19(1):24-39).

Selçuk, Z., ve Güner, N. (2001). *Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Seven, S. (2006). *6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships, *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971–980

Siyez, D. M., ve Aysan, F. (2007). Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Psiko-Sosyal Risk Faktörleri Ve Koruyucu Faktörler Açısından Yordanması, *Dokuz Eylül Üniv. Eğitim Fak. Dergisi*, Sayı: Xx (1) Ss. 145-171).

Solmaz, T. (2002). Psikolojinin alt alanları, romantik bağlanma: bebeklik dönemi bağlanma süreci, yetişkin bağlanma stilleri ve romantik ilişkiler, *Türk Psikoloji Bülteni*, 24(25), 105-113.

Solmuş, T. (2003). Romantik Bağlanma II: İlişkisel değişkenler ve ilişki süreci. *Türk Psikoloji Bülteni*, 28-29.

Soygüt, G. (2004). Bir Düzeltici Bağlanma İlişkisi Olarak Psikoterapi: Psikoterapi Süreçlerinde Bağlanma ve Terapötik İttifak. *Türk Psikoloji Yazıları*. 7 (13) 63-77.

Soysal, A. Ş., ve İşeri, E. (2010). *Bebeklerde Bağlanmanın Gelişimi ve Belirlenmesi/ Değerlendirilmesi*. (Editör: Tarık Solmuş). Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi Türkiye Bağlanma El Kitabı. İstanbul: Sitem Yayıncılık, 26-34.

Soysal, A., Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8:88-99.

Stocker, C. M., Richmond, M. K., Low, S. M., Alexander, E. K. & Elias, N. M. (2003). Marital Conflict and Children's Adjustment: Parental Hostility and Children's Interpretations as Mediators. *Social Development*, 12(2), 150 – 161.

Stoeber, J. (2012). Dyadic perfectionism in romantic relationships: Predicting relationship satisfaction and longterm commitment. *Personality and Individual Differences*, 53(3), 300-305.

Strough, J., Patrick, J. H., Swenson, L.M., Cheng, S., & Barnes, K.A. (2003). Collaborative everyday problem solving: Interpersonal relationships and problem dimensions. *Aging and Human Development*, 56, 43-66.

Sumbas, E., ve Sezer, Ö. (2017). Ortaokul Öğrencilerinde Anne Babaya Bağlanmanın İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18 (1): 288,310.

Sümer, N., ve Şendağ, M. A. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.

Sümer, N., İlden Koçkar, A., Şahin-Acar, B., Metin-Orta, I., Salman-Engin, S., Aran, Ö. (2015). Erken dönem ebeveynlik desteği: Anne duyarlılığı ve güvenli bağlanmayı arttırmaya yönelik müdahale programı uygulaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, Aralık 2016, 19 (38), 54-73.

Sümer, N., Sayıl, M., Kazak-Berument, S., Selçuk, E., Günaydın, G., Harma, M., Salman, S., Doğruyol, B., ve Öztürk, A. (2008). *Çocuğun gelişiminde bağlanma, ilgi bakım ve aile dinamiklerinin etkisi*. Tamamlanmış proje, TÜBİTAK-105K10

Sümer, N., ve Anafarta-Şendağ, M. (2009). Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24, 86-101.

Şahin N., Durak, A., ve Yasak, Y. (1994). Interpersonal style, lone-liness and depression. *23rd International Congress of Applied Psychology* (July 17-22, Madrid), 1994.

Şahin, E., ve Gizir, C. (2014). Kişilerarası Yetkinlik Ölçeği-Kısa Formu: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (3), 144-158.

Şahin, N. H., Basım, H. N., ve Çetin, F. (2009). Kişiler arası çatışma çözme yaklaşımlarında kendilik algısı ve kontrol odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 153-163.

Şahin, N. H., Batıgün A. D. ve Koç, V. (2011). Kişilerarası tarz, kendilik algısı, öfke ve depresyon. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(1), 17-25.

Şahin, N. H., Durak, A., ve Yasak, Y. (1994). Kişilerarası ilişkiler ölçeği: Psikometrik özellikleri. *VIII. Ulusal Psikoloji Kongresinde Sunulmuş Bildiri*.

Şahin, Ş., ve Çevener Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik Dönemi Ve Sosyalleşme, *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5 (1), 42-49.

Şendil, G. (2013). *Bağlanma ve ebeveynlik tarzları*. T. Solmuş (Ed.), Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi içinde (1.Baskı), (s.342-353). İstanbul: Sistem Yayıncılık

Şener, S., ve Karacan E. (1999). *Anne-bebek-çocuk etkileşiminde olumlu ve olumsuz özellikler*. İçinde: Ekşi A, Editör. Ben Hasta Değilim - Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal yönü. Ankara: Nobel Tıp Kitapevi; s.35-44.

Şenol, S. (2007). *Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete Bozuklukları*. *Psikiyatri Temel Kitabı*. Editör: E Köroğlu. Hekimler Yayın Birliği, Ankara, s.889-897.

Şirin, T. (2017). Ergenlerin problem çözme becerileri ile öznel dindarlık algıları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitim Dergisi*, 15(33), 177-122.

Talu, E., ve Elmas, İ. (2020). Ergenlerde Akran Zorbalığını Konu Alan ‘‘Klass’’ Adlı Filmin Ekolojik Sistemler Kuramı Açısından İncelenmesi . *Gelişim ve Psikoloji*

Dergisi, 1 (2) , 99-123).

Tamar, M., ve Özbaran, B. (2004). Çocuk ve Ergenlerde Depresyon, *Klinik Psikiyatri Ek 2*: 84-92).

Tanış, Z. (2014). *Yetişkinlerde bağlanma stilleri ve öfke tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Taştan, N. (2010). *Çatışma çözme eğitimi ve akran arabuluculuğu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Topçu, A. E., ve Dönmez, A. (2015). Bir grup süreci olarak akran zorbalığı: katılımcı rollerinin cinsiyet ve sosyal statü açısından incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 1-17.

Turgut, Ö. (2015). *Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin, önemli yaşam olayları, algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tümkaya, S., Çelik, M., ve Aybek, B. (2010). Ergenlerin Kişilerarası İlişkilerini Etkileyen Sosyal Yaşantı Değişkenlerinin İncelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 163-178.

Türker, A. (2021). *Ergenlerde Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları Ve Bağlanma Stilllerinin Aldıkları Depresyon Tanısı Şiddetiyle ve Aile Tutumları İle İlişkinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Uludağlı, P., ve Sayıl, F. M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: Ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14 - 27.

Uysal, Z. (2006). *Çatışma çözme eğitimi programının ortaöğretim dokuzuncu sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uytun, M. Ç., Öztop, D. B., ve Eşel, E. (2013). Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi. *Düşünen Adam Dergisi*, (26):177-189.

Uzun, K. N. (2017). *Bağlanma Stilleri İle Evlilikte İlişki İstikrarı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı ve Eğitimi, Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ünüvar, P. (2018). *Bebeklik Döneminde Gelişim ve Eğitim*, Anı Yayıncılık, Ankara. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Üstüner Top, F. (2015). *Yetişkinliğe Bir Adım Kala: Ergen Sağlığı Kitabı*. AF Ocakçı (Ed), 1. Basım, Göktuğ Yayıncılık, Ankara).

Wright, D. E. (1999). *Personal Relationships: An Interdisciplinary Approach*. California: Mayfield Publishing.

Yalçın, İ. (2004). Ailelerinden Aldıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise

Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yavaş, C., ve Gözcü, Ö. (2012). Orta ve Geç Ergenlik Dönemindeki Ergenlerde Tutum ve Davranış Farklılıkları, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Ankara, 2, 113-138.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yavuzer, H. (2006). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*, 29. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Y., Karataş, Z., ve Gündoğdu, R. (2013). Ergenlerin çatışma çözme davranışlarının incelenmesi: nicel ve nitel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 1-28.

Yazgan İnanç B., ve Yerlikaya, E. E. (2012). *Kişilik kuramları*. Pegem Akademi: Ankara

Yazıcı Çelebi, G., ve Odacı, H. (2018). Bağlanma Stilleri, İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Kişilik Özelliklerinin Evlilik Uyumunu Yordamadaki Rolünün İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18 (40), 89-120.

Yedilioğlu, E. (2017). *Yetişkinlerde bağlanma stillerinin depresyon, kaygı, travma ve romantik ilişkilerle ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Klinik Psikoloji, İstanbul.

Yeşilyaprak, B. (2003). *Çalışan Anne ve Çocuk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P. ve Türkleş, S. (2011). Problem solving skills and influential factors in high school students. *Journal of Human Sciences*, 8(1), 905-921.

Yıldız Armağan, S., ve Eşkisü, M. (2011). Problem çözme becerisini geliştirme programının 9. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerisi üzerindeki etkisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*; 13(1): 189-206.

Yıldız, E. C. (2020). *Ön Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Düzeylerinin Mantıkdışı İnançlar ve Problem Çözme Becerisi İle İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Tezi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji Programı, İstanbul.

Yıldızhan, E. (2017). Bağlanma Teorisi ve Bağlanma Bozukluklarına Genel Bir Bakış, *Anadolu Kliniği*, Ocak; Cilt 22, Sayı 1.

Yiğit, İ., ve Çelik, C. (2016). İlişki Doyumunun Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Kendilik Algısı Açısından Değerlendirilmesi, *Türk Psikoloji Yazıları*, Aralık, 19 (38), 77-87 Ankara Üniversitesi.

Yolalan, H. (2013). *Ergenlerde depresyon ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Young, J., Klosko, J. S. & Weishaar, M. E. (2009). *Şema Terapi*. Litera Yayıncılık: İstanbul.

Yörükhan, T. (2015). *Bağlanma ve Sonraki Yıllarda Görülen Etkileri*. 1. Baskı. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2012). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Kitabevi

Zörer, P. B. (2015). *Bağlanma kuramı perspektifinden sosyal kaygı: erken dönem uyumsuz şemalar ve reddedilme duyarlılığının rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Seher KÜMÜŞ

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrenimi:

KTO Karatay Üniversitesi Aile Danışmanlığı Bildiği Yabancı Diller : -

Bilimsel Faaliyetleri :-

İŞ DENEYİMİ

Stajlar :-

Projeler :-

Çalıştığı Kurumlar : 2010'da kurulmuş olan Seher Kümüş Eğitim Danışmanlık Merkezinde çalışmaktayım.

Tarih: Temmuz 2021

EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Öğrenci,

Bu çalışma, akranla iletişimdeki yaşadığın krizi çözme becerilerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Elde edilecek veriler sadece bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır. Soruları boş bırakmadan ve her bir madde için tek bir yanıt vermen rica olunur. Katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Seher KÜMÜŞ

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız ve şıklardan size uygun olanı DAİRE içine alarak işaretleyiniz.

1. Öğrenim gördüğünüz okulun adı

.....

2. Devam ettiğiniz sınıf ve şubeniz?

.....

3. Yaşınız ?

1) 11 2) 12 3) 13 4)14 5) 15

4. Annenizin yaşı kaçtır?

1) 25-30 2) 30-35 3) 35-40 4) 40-45 5) 45-50 ve üzeri

5. Babanızın yaşı kaçtır ?

1) 25-30 2) 30-35 3) 35-40 4) 40-45 5) 45-50 ve üzeri

6. Annenizin eğitim durumu nedir?

1) Okur-yazar değil 2) İlkokul 3) Ortaokul 4) Lise 5) Üniversite

7. Babanızın eğitim durumu nedir ?

1) Okur-yazar değil 2) İlkokul 3) Ortaokul 4) Lise 5) Üniversite

8. Annenizin mesleği nedir?

1) Ev hanımı 2) İşçi 3) Memur 4) Emekli 5) Diğer

9. Babanızın mesleği nedir?

1) İşçi 2) Memur 3) Esnaf 4) Emekli 5) Diğer

10. Kardeş sayınız kaçtır?

1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 5) 5 ve üzeri

11. Siz ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?

1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 5) 5 ve üzeri

12. Anne-babanızın birliktelik durumu nedir?

1) Ayrı ama boşanmamış 2) Birlikte yaşıyoruz 3) Boşanmış

13. Anne-baba boşanmış ise kiminle ya da kimlerle kalıyorsunuz

1) Anne 2) Baba 3) Anneanne-dede 4) Babaanne-dede 5) Diğer

14. Ailede anne-baba ve kardeşlerden başka kim ya da kimler yaşıyor?

1) Babaanne-dede 2) Anneanne-dede 3) Hala-teyze-dayı-amca

4) Kuzen-Yeğen 5) Diğer

15. Ailenizin gelir düzeyi nedir?

1) İyi 2) Orta 3) Kötü

EK 2: ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞLARI BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Değerli öğrenciler bu ölçeğin amacı kişilerarası ilişkilerde yaşadığınız çatışma durumlarında gösterdiğiniz tepkileri belirlemektir. Sizden istenen ölçekte yer alan çatışma durumlarında nasıl davrandığınızı 1 ile 5 arasında derecelendirmenizdir.

	Hiç uygun değil	Biraz uygun	Orta derecede uygun	Oldukça uygun	Çok uygun
1. Çok önem verdiğim ve gizli tuttuğum bir konuda arkadaşım gelişigüzel konuşursa onunla kavga ederim.	1	2	3	4	5
2.Sınıfta iki arkadaşımın top başında tartıştıklarını görsem yanlarına gidip yaptıklarının yanlış olduğunu söylerim.	1	2	3	4	5
3.Arkadaşım izinsiz cüzdanımda fotoğrafımı alsa onunla kavga ederim.	1	2	3	4	5
4.Arkadaşımı sınıfta kimse yokken benim ceketimin ceplerini karıştırdığını görsem neden bunu yaptığını sorarım.	1	2	3	4	5
5.Arkadaşım benim hakkımda yalan yanlış dedikodu yapsa ben de onun hakkında dedikodu yaparım.	1	2	3	4	5
6.Sevdiğim arkadaşım başka birinin yanında bana aptal derse, onunla yalnız kaldığımda niçin böyle konuştuğunu sorar ve üzüldüğümü söylerim.	1	2	3	4	5

7.Bir arkadaşımın bir grup tarafından tehdit edildiğini duysam ben de grubumu toplar onları tehdit ederim.	1	2	3	4	5

8.Çok sevdiğim birisi hakkında yanlış söylentiler duysam bunu çıkaran arkadaşşıma neden bunu yaptığını sorarım.	1	2	3	4	5

9.Sınıftaki bir arkadaşım doğum günü partisine beni davet etmese o arkadaşşıma küserim.	1	2	3	4	5

10. İki arkadaşım kavga etseler ve benim de bir taraf tutmamı söyleseler bu yaptıklarının yanlış olduğunu söyler ve onların konuşmalarını sağlarım.	1	2	3	4	5
11.Öğretmen sınıf içi çalışmalarda bana görev verse ve bunu başka birisi de istediği için öğretmene benim istemediğimi söyleyerek görevi alsın o arkadaşım ile bir daha konuşmam.	1	2	3	4	5
12.Sevdiğim arkadaşım benim bazı hareketlerimden rahatsız olduğunu söylerse onunla bunların neler olduğunu konuşurum.	1	2	3	4	5
13.Beden eğitimi dersinde birisinin çantaları karıştırdığını görsem gidip o çocuğu döverim.	1	2	3	4	5
14.Sınıf nöbetçisi olduğum bir gün arkadaşımın başka birinin kalemını aldığını görsem o arkadaşıma yaptığının yanlış olduğunu anlatırım.	1	2	3	4	5
15.Sınıfta bir arkadaşımın yanlış yere suçlandığını görsem hemen gidip onu suçlayanlarla kavga ederim.	1	2	3	4	5
16.Sınıfta ödevler verilirken öğretmen yanlışlıkla benim istediğim ödevi başkasına verse, arkadaşım da kabul etse gidip arkadaşım ile konuşur ve anlaşmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
17.Bir grubun okul çıkışında bizim sınıfın eşyalarına zarar verdiğini görsem sınıf arkadaşlarımı alarak onlarla kavgaya giderim.	1	2	3	4	5
18.Sınıf arkadaşım ailesiyle olan tartışmasından dolayı derslerinde geri kalsa o arkadaşımın ailesiyle konuşması için yardımcı olurum.	1	2	3	4	5
19.Bir çocuk başkasının çantasından aldığı silgiyi gizlemek için benim çantama atsa gidip onu döverim.	1	2	3	4	5

20.Sınıfta düzenlenen bir partiye arkadaşlar bana haber vermeden gitseler onlara neden haber vermediklerini sorup konuşurum.	1	2	3	4	5
21.İki öğrenci birbiriyle kavga ederken benim kitabımı yırtsalar ben de onların kitaplarını yırtarım.	1	2	3	4	5
22.Bazı çocukların çete kurmak için arkadaşlarımı tehdit ettiğini duysam sorunu çözecek yetkililerle konuşurum.	1	2	3	4	5
23.Sınıfta birinin tahtaya benim hakkımda kötü sözler yazdığını görsem ben de onun hakkında kötü sözler yazarım.	1	2	3	4	5
24.Türkçe dersinde oluşturulan münazara gruplarında beni gruba almasalar niçin almadıklarını sorup katılmak istediğimi belirtirim.	1	2	3	4	5

EK 3: EBEVEYNE ve AKRANA BAĞLANMA ÖLÇEĞİ (EABÖ)

Aşağıda anne ve babanıza ilişkin 12 ‘şer maddelik 2 form yer almaktadır. Her iki formdaki ifadeler aynı olup, anne ve babanız için ayrı ayrı değerlendirerek size en uygun tek bir seçeneği işaretlemeniz istenmektedir

Anne Formu	1	2	3	4	5	6	7
	Asla						Daima
1. Annem duygularıma saygı gösterir.							
2. Annem başka biri olsun isterdim.							
3. Annem beni olduğum gibi kabul eder.							
4.Sorunlarım hakkında annemle konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.							
5. Evde kolayca keyfim kaçır.							
6. Annemin kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.							
7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem bana yol gösterir.							
8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme anlatırım.							
9. Anneme kızgınlık duyuyorum.							
10. Annemden pek ilgi görmüyorum.							
11. Kızgın olduğumda annem anlayışlı olmaya çalışır.							
12. Annem bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.							
Baba Formu	1						7
	Asla						Daima
1. Babam duygularıma saygı gösterir.							
2. Babam başka biri olsun isterdim.							
3. Babam beni olduğum gibi kabul eder.							
4.Sorunlarım hakkında babamla konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.							
5. Evde kolayca keyfim kaçır.							
6. Babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.							
7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda babam bana yol gösterir.							
8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu babama anlatırım.							

9. Babama kızgınlık duyuyorum.							
10. Babamdan pek ilgi görmüyorum.							
11. Kızgın olduğumda babam anlayışlı olmaya çalışır.							
12. Babam bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.							

T.C.
KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : 46409256-300
Konu : Dr. Öğr. Üyesi Hatice Harmancı Hk

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hatice HARMANCI
Öğretim Üyesi

13-15 Yaş Kız Öğrencilerin Ebeveyne Bağlanma Stillерinin Kişiler Arası İlişkide Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi isimli araştırma projesi çalışmasının Dr. Öğr. Üyesi Hatice HARMANCI'nın sorumluluğunda Yardımcı Araştırmacı olarak Seher KÜMÜŞ'ün katılımları ile yürütülmesi ile ilgili İnsan Araştırmaları Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuz 14.09.2020 tarihli 2020/04/01 sayılı kararımızda değerlendirilmiştir. İlgili çalışmanızda Üniversitemizin adının geçmemesi, Covid-19 virüsü nedeniyle Ülkemizde yaşanan salgın sürecinde sosyal mesafe kurallarına ve salgın için alınan kararlara uyarak çalışmanız şartı ile kurulumuzca uygun bulunmuştur.

Çalışmalarınızda başarılar diler gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Çağatay ÜNÜSAN
İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

Mevcut Elektronik İmzalar

ÇAĞATAY ÜNÜSAN (İnsan Araştırmaları Etik Kurulu - İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanı) 15/09/2020 17:08

Akabe Mahallesi Alaaddin Kap Caddesi No:130 Karatay/Konya
Telefon No: 444 1251 Faks No: 0332 202 00 44
E-Posta: rektorluk@karatay.edu.tr İnternet Adresi: www.karatay.edu.tr
Kep Adresi: ktokaratayuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi İçin: Celaleddin ÇIBIK
Unvan: Sekreter
Telefon No: 444 1251-7258